

KÜRESEL DİYALOG

9.3

1 yılda 17 dilde 3 sayı

Qingzhi Huan ile
Sosyoloji Üzerine

Christine Schickert

Brigitte Aulenbacher
Andreas Novy
Fred Block
Margaret R. Somers
Antonino Palumbo
Alan Scott
Gareth Dale
Jonathan D. London
Attila Melegh
Chris Hann

Büyük Dönüşüm
(75 yıl sonra)

Anısına:
Ann Barden Denis

Linda Christiansen-Ruffman
Angela Miles
Marilyn Porter

Göç

Karin Scherschel
Gerda Heck
Carlos Sandoval
Bediz Yılmaz
Sarah Schilliger

Teorik
Perspektifler

Julia Kaiser
Jasper Stange

Senegal'de
Sosyoloji

Moustapha Tamba
Souleymane Gomis
El Hadji Malick Sy Camara
Samba Diouf
Mouhamed Moustapha Dieye

Serbest Bölüm

> **Kadın Haklarını Gündelik Yaşamın
Bir Parçası Haline Getirmek**

BÜLTEN

International
Sociological
Association
ISA

CILT 9 / SAYI 3 / ARALIK 2019
<http://globaldialogue.isa-sociology.org/>

KD

> Editörden

Iklım değişikliği ve ekolojik kriz üzerine tartişmalar son yıllarda hem Küresel Kuzey hem Küresel Güney ülkelerinde öne çıkmıştır. Çin'in Pekin şehrinde bir karşılaştırmalı siyaset profesörü ve eko-sosyalist politikalar savunucusu olan Qingzhi Huan, bir söyleşiyile Çin'deki tartişmalara ve çevre korunmasına dair çevre politikalarının ve yaklaşımlarının geçtiğimiz yıllar içinde nasıl değiştiiğine dair bizleri aydınlatıyor.

Karl Polanyi'nin 1944 yılında yayımlanan baş yapıtı *Büyük Dönüşüm*, sosyal bilimler ve siyaset biliminde, sosyolojide, antropolojide ve iktisat alanında pek çok çalışmaya ilham vermiştir. *Küresel Diyalog* ve Uluslararası Karl Polanyi Topluluğu Başkanı Andreas Novy tarafından organize edilen ilk sempozyumumuz, kitabın 75. yılını kutluyor. Fred Block, Gareth Dale, Chris Hann ve Margaret R. Somers gibi Polanyi'nin yaşamı ve çalışmaları üzerine öncü nitelikteki kitaplar yazmış olan yazarlar ve günümüz için Polanyi'nin çalışmalarını okuyan, farklı araştırma alanlarından uzmanlar, Polanyi'nin perspektifinden bakarak BD'yle ilişkili entelektüel bağlamın yansımalarından son yılların ekonomik, sosyal ve siyasi gelişmelerinin analizine kadar pek çok konuyu kapsıyorlar.

Ann Barden Denis Şubat 2019'da hayatını kaybetti. Denis, yalnızca alanlarındaki sosyolojik çalışmalarla değil, aynı zamanda ISA'yla güçlü bağlarıyla da hatırlanacak. Linda Christiansen-Ruffman, Angela Miles ve Marilyn Porters onun anısına yazdılar.

Karin Scherschel tarafından organize edilen ikinci sempozyumumuz sosyolojide zaten uzun bir geleneği olan ve son yıllarda çok dikkat çeken bir konu olan göç meselesini inceliyor. Farklı ülkelerden toplanmış olan makaleler, tarihsel perspektiflerle göçün nedenleri, göçmenlerin ve özellikle mültecilerin durumu, tartışılan siyasi düzenlemeler ve sivil toplumun katılımına dair analizlerle birleştiriyor.

Gelecek için Cuma Günleri, sonraki neslin yaşamını tehdit eden ekolojik felaketle karşı karşıya kalan genç insanların büyüyen protestolarını görünür kılarak, iklim değişikliğine karşı çok önemli bir toplumsal hareket haline geldi. Julia Kaiser ve Jasper Stange'in makalesi çevre hareketi için yeni bir gelişme olan koalisyon oluşturma ve hareketliliğe dair sınıflar arası yaklaşımının haritasını çiziyor.

Moustapha Tamba, Senegalli sosyologların yazdığı makalelerden bir derleme hazırladı. Bu makaleler eğitim sosyolojisine odaklanıyor ve eğitimin örgütlenmesi, eğitime erişim ve farklı tür okullara ve düzenlemelerine ışık tutuyor.

Serbest Bölüm'de ISA'nın Birleşmiş Milletler gençlik temsilcilerinden Bengi Sullu, katıldığı Kadının Durumu Komisyonu'nun 63. oturumunu anlatıyor. ■

Brigitte Aulenbacher ve Klaus Dörre,
Küresel Diyalog editörleri

- > **Küresel Diyalog 17 dilde yayınlanmaktadır. Küresel Diyalog'un tüm sayılarına Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA)'nin internet sitesinden ulaşılabilir.**
- > **Yayımlanması istenen yazılar globaldialogue.isa@gmail.com adresine gönderilmelidir.**

ISA International
Sociological
Association

**KÜRESEL
DİYALOG**

> Yayın Kurulu

Editörler: Brigitte Aulenbacher, Klaus Dörre.

Yardımcı Editörler: Johanna Grubner, Christine Schickert.

Yardımcı Editör: Aparna Sundar.

Yönetici Editörler: Lola Busuttil, August Bagà.

Danışman: Michael Burawoy.

Medya Danışmanı: Juan Lejárraga.

Danışman Editörler:

Sari Hanafi, Geoffrey Pleyers, Filomin Gutierrez, Eloísa Martín, Sawako Shirahase, Izabela Barlinska, Tova Benski, Chih-Jou Jay Chen, Jan Fritz, Koichi Hasegawa, Hiroshi Ishida, Grace Khunou, Allison Loconto, Susan McDaniel, Elina Oinas, Laura Oso Casas, Bandana Purkayastha, Rhoda Reddock, Mounir Saidani, Ayse Saktanber, Celi Scalon, Nazanin Shahrokni.

Bölge Editörleri

Arap Dünyası: Sari Hanafi, Mounir Saidani, Fatima Radhouani, Habib Haj Salem, Souraya Mouloudji Garrouddji, Abdelhadi Al Halhouli, Saida Zine.

Arjantin: Alejandra Otamendi, Juan Ignacio Piovani, Martín Di Marco, Pilar Pi Puig, Martín Urtaşun.

Bangladeş: Habibur Haque Khondker, Hasan Mahmud, Juwel Rana, US Rokeya Akhter, Toufica Sultana, Asif Bin Ali, Khairun Nahar, Kazi Fadia Esha, Helal Uddin, Muhaimin Chowdhury, Md. Eunus Ali.

Brezilya: Gustavo Taniguti, Angelo Martins Junior, Lucas Amaral Oliveira, Andreza Galli, Dmitri Cerboncini Fernandes.

Fransa/İspanya: Lola Busuttil.

Hindistan: Rashmi Jain, Nidhi Bansal, Pragya Sharma, Manish Yadav, Sandeep Meel

Endonezya: Kamanto Sunarto, Hari Nugroho, Lucia Ratih Kusumadewi, Fina Itriya, Indera Ratna Irawati Pattinasarany, Benedictus Hari Juliawan, Mohamad Shohibuddin, Dominggus Elcid Li, Antonius Ario Seto Hardjana, Diana Teresa Pakasi, Nurul Aini, Geger Riyanto, Aditya Pradana Setiadi.

İran: Reyhaneh Javadi, Niayesh Dolati, Abbas Shahrabi, Sayyed Muhamad Mutallebi, Ehsan Pournejati.

Japonya: Satomi Yamamoto, Yuko Masui, Riho Tanaka, Marie Yamamoto, Shogo Ariyoshi, Kazuma Kawasaki, Sae Kodama, Koki Koyanagi, Tatsuhiro Ohata, Shunji Sugihara, Ryo Wakamatsu.

Kazakistan: Aigul Zabirowa, Bayan Smagambet, Adil Rodionov, Almash Tlespayeva, Kuanysh Tel, Almagul Mussina, Aknur Imankul.

Polonya: Jakub Barszczewski, Aleksandra Biernacka, Iwona Bojadzjewa, Katarzyna Dębska, Monika Helak, Sara Herczyńska, Kinga Jakiela, Justyna Kościńska, Adam Müller, Weronika Peek, Zofia Penza-Gabler, Jonathan Scovil, Marcjanna Szczepaniak, Agnieszka Szypulska, Aleksandra Wagner.

Romanya: Cosima Rughiniş, Raisa-Gabriela Zamfirescu, Luciana Anăstăsoaie, Cristian Chira, Alexandra-Ioana Dragomir, Diana Alexandra Dumitrescu, Radu Mihai Dumitrescu, Iulian Gabor, Dan Gîţman, Iulia Jugănar, Ioana Mălureanu, Bianca Mihăilă, Rareş-Mihai Muşat, Oana-Elena Negrea, Mioara Paraschiv, Alina Cristina Păun, Codruţ Pînzaru, Susana Maria Popa, Adriana Sohodoleanu, Gabriela Stoian, Maria Stoicescu, Maria-Cristina Titea, Carmen Eugenia Voinea.

Rusya: Elena Zdravomyslova, Anastasia Daur, Valentina Isaeva.

Tayvan: Jing-Mao Ho.

Türkiye: Gül Çorbacıoğlu, İrmak Evren.

Karl Polanyi'nin 1944 yılında yayımlanan başyapıtı olan **Büyük Dönüşüm**, kapitalizmin 1920'ler ve 1940'lar arasında şahit olduğu gelişmeler karşısında kapitalizmin ekonomik, sosyal ve kültürel tarihinin izini sürer. Kapitalizm tarihinde ne olduğuna ve olabileceğine dair keskin bir incelemedir. İlk sempozyum, Polanyi'nin başyapıtının tarihi üzerine makaleler ve ondan ilham almış yaklaşımlar ve perspektiflerle bu önemli kitabın 75 yılını kutluyor.

Göç tekil bir olgu olarak düşünülmemelidir, bilakis, sosyal, ekonomik ve siyasi haklar, ulus-devletlerin sınırları, yurttaşlık, küreselleşme ve göç süreçlerine kısıtlayıcı kontrol gibi birçok unsurun karşılıklı etkileşimidir. Buradaki makaleler, özellikle göçmenler ve sığınmacılar odağında, tarihsel perspektifle göçün nedenlerinin analizini, tartışmaya açık siyasi düzenlemeleri ve sivil toplumun dahilini birlikte ele alacaktır.

Bu bölüm **Senegal sosyolojisine** dair teorik ve ampirik öngörüler sunuyor. Bunu gerçekleştirmek için Senegal okul sistemine dair öğretici değerlendirmeler ve sistemin Fransız-Arap özel ve devlet okulları ya da dinin önemi gibi özelliklerin dair derinlemesine analizler sunuyor.

Küresel Diyalog, SAGE Yayınları'nın cömert bağışı ile hazırlanmaktadır.

> Bu Sayıda

Editörden 2

> SOSYOLOJİ ÜZERİNE

Eko-Sosyalist Bir Vizyon İçin: Qingzhi Huan ile Söyleşi
Christine Schickert, Almanya 5

> BÜYÜK DÖNÜŞÜM – 75 YIL SONRA

Büyük Dönüşüm'ün 75 Yılı
Brigitte Aulenbacher ve Andreas Novy, Avusturya 9

Polanyi'nin Büyük Dönüşüm'ü Yetmiş Beş Yaşında
Fred Block ve Margaret R. Somers, ABD 11

Devlet İdaresi olarak Piyasa: Polanyici bir Okuma
Antonino Palumbo, İtalya ve Alan Scott, Avustralya 13

Polanyi, Hesaplama ve 'GSYİH'nin Ötesinde'
Gareth Dale, Birleşik Krallık 15

Büyük Dönüşümler: Doğu Asya'yı Piyasalaştırma
Jonathan D. London, Hollanda 17

Nüfus İkamesi Korkusu
Attila Melegh, Macaristan 19

Popülizme Giden Yol
Chris Hann, Almanya 21

Karl Polanyi'nin Kalıcı Mirası
Andreas Novy, Avusturya 23

> ANISINA

Ann Barden Denis: Teşekkür
Linda Christiansen-Ruffman, Angela Miles, ve Marilyn Porter, Kanada 25

> GÖÇ

Göç, Hareket Halinde
Karin Scherschel, Almanya 27

Avrupa Hayalleri ve Afrikalıların Hareketlilik Gerçeklikleri
Gerda Heck, Mısır 29

Orta Amerika Karavanı: 21.Yüzyıl Toplu Göçü
Carlos Sandoval, Kosta Rika 31

Zorla Çalıştırılan Sığınmacılar: Türkiye'den Notlar
Bediz Yılmaz, Türkiye 33

Dayanışma Şehirlerinde Sınırları Kaldırmak
Sarah Schilliger, İsviçre 35

> TEORİK PERSPEKTİFLER

Geleceğin Öğrencileri: Ekolojik Sınıf Politikasına Doğru
Julia Kaiser ve Jasper Stange, Almanya 37

> SENEGAL'DE SOSYOLOJİ

Senegal'de Özel Katolik Eğitimi
Moustapha Tamba, Senegal 40

Senegal Okul Sisteminin Sosyolojisi
Souleymane Gomis, Senegal 42

Senegal'de Franko-Arap Eğitimde Stratejik Düzenlemeler
El Hadji Malick Sy Camara, Senegal 44

Senegal'de Laik Özel Eğitim
Samba Diouf, Senegal 46

Senegal'de Dini Liderliğin Sosyo-Antropolojisi
Mouhamed Moustapha Dieye, Senegal 48

> SERBEST BÖLÜM

Kadın Hakları Gündelik Yaşamın bir Parçası Haline Getirmek
Bengi Sullu, ABD 50

“Dayanışma Şehri sloganıyla yola çıkan tüm inisiyatiflerin ortak noktası somut bir ütopyanın yaratılmasıdır. Bu somut ütopya, göç ve sosyal politikaları birbirine düşürmekten ziyade aralarında bağ kurarak siyasi kısıtlamaların üstesinden gelme potansiyelini taşımaktadır.”

Sarah Schilliger

> Eko-Sosyalist Bir Vizyon İçin: Qingzhi Huan ile Söyleşi

Qingzhi Huan Çin, Pekin Üniversitesi'nde karşılaştırmalı siyaset profesörüdür. 2002-3 yılları arasında Amerika'da Harvard Üniversitesi, Harvard-Yenching Enstitüsü'nde ziyaretçi araştırmacı olarak, 2005-6 yıllarında da Almanya, Mannheim Üniversitesi'nde Humboldt Araştırma Görevlisi olarak bulunmuştur. Çevre politikaları, Avrupa politikası ve sol politika ana araştırma alanlarıdır. Aralarında 2000 yılında *A Comparative Study on European Green Parties* [Avrupa'daki Yeşil Partiler Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma] ve 2010'da *Eco-socialism as Politics. Rebuilding the Basis of Our Modern Civilisation* [Bir Politika Olarak Eko-Sosyalizm. Modern Medeniyetimizin Temelini Yeniden İnşa Etmek] yayınlanan kitapları da olmak üzere, araştırma alanlarına dair birçok kitap kaleme almış ve yine bu konulardaki birçok çalışmanın editörlüğünü de üstlenmiştir.

Bu söyleşi, Almanya, Jena'da bulunan Friedrich Schiller Üniversitesi Büyüme-Sonrası Toplumlar Araştırma Grubu idari yöneticisi ve *Küresel Diyalog*'un yardımcı editörü **Christine Schickert** tarafından gerçekleştirilmiştir.

Qingzhi Huan. Telif hakkı: FSU Jena.

CS: İklim değişikliği, en azından Küresel Kuzey ülkelerinde son yıllarda hakkında en çok konuşulan politik meselelerden biri oldu. Söz konusu tartışmanın, günümüz Çin siyaseti ve toplumundaki rolünü tanımlayabilir misiniz?

QH: Küresel iklim değişikliği, 1992'de Rio'da BM İklim Değişikliği Çerçeve Anlaşması'nın (UNFCCC) imzalanmasından bu yana uluslararası çevre politikalarının en önemli meselelerinden biri haline geldi. Genel anlamda, diğer gelişmekte olan ülkelere de olduğu gibi, Çin'in iklim değişikliği ile mücadeledeki tutumu net ve karardır- buna "Ortak ama Farklı Sorumluluklar Prensipleri" adı verilmektedir: İlk olarak, iklim değişikliği, sadece ileri ya da gelişmekte olan toplumlar için değil tüm insan toplulukları için ortak

mücadele alanı veya krizdir; ikinci olarak, özellikle AB ve Amerika gibi sözde gelişmiş ülke ve bölgeler, gelişmekte olan ülkelere gerekli kaynak ve teknolojileri sunma ya da transfer etme konusundaki asıl tarihi sorumluluklarını yerine getirmelidir; üçüncü olarak ise Çin'in de içinde bulunduğu gelişmekte olan ülkeler, büyüme kapasiteleri oranında küresel iklim değişikliği kontrolü ve adaptasyonuna daha çok katkıda bulunmalıdır.

Bu politika temelinde, Çin'in geçtiğimiz yıllarda uluslararası iklim değişikliği politikalarına katılımını üç aşamada ele alabiliriz: 1992-öncesi, 1992-2012, 2012-günümüz. 2012'ye kadar, hakim görüş AB ve Amerika gibi gelişmiş ülkelerin acil olarak eylemde bulunması gerektiğine yöneltti. 2012'den itibaren, Çin hükümeti özellikle UNFCCC

çerçevesi altında, iklim değişikliğine karşı uluslararası işbirliğine yönelik tavır sergilemektedir. Bu duruma verilebilecek en iyi örnek, Çin'in Paris Anlaşması'nın hayata geçirilmesi ve gerekliliklerinin yapılmasında üstlendiği roldür.

Dürüst olmak gerekirse, Çin'de söz konusu politikaların yeniden düzenlenmesinde kat ettiği yol, Paris Anlaşması'nın imzalanması ya da yürürlüğe sokulmasıyla değil, eko-medeniyet inşasını destekleyen ulusal bir stratejinin ortaya konmasıyla ilgilidir. Kısaca, 18. Çin Komünist Partisi (ÇKP) Ulusal Kongresi'nde, "ulusal ekolojik çevre yönetim sistemi ve yönetim kapasitesinin" modernize edilmesi ÇKP ve Çin hükümetinin en önemli politika hedeflerinden biri olmuş, ve iklim değişikliği için uluslararası işbirliğinin etkin bir parçası olmak da siyasi iradenin gösterilmesi açısından sembolik bir anlam kazanmıştır. Örneğin Çin, BM Biyolojik Çeşitlilik Anlaşması'nın uygulanmasına daha da önem vermekte, 2019-20 yılları arasında bu konuyla ilgili birçok önemli uluslararası etkinliğin düzenlenmesi için ön ayak olmaktadır.

CS: Çevrenin korunması Çin için yeni bir mesele değildir. 1972'de sosyalist partiler tarafından yönetilen diğer ülkelerin aksine Çin, çevrenin korunmasına yönelik birçok prensip ve tavsiye üzerinde anlaşmaya varılan Birleşmiş Milletler Beşeri Çevre Konferansı'na katılmıştır. O tarihten günümüze kadar Çin'in çevre politikalarındaki gelişimi ve değişimi anlatabilir misiniz?

QH: Çin delegasyonunun, 1972 yılında Stokholm'da düzenlenen Beşeri Çevre Konferansı'na katılmasının ardından, Çin'in çevre korunmasına dair kamu politikası resmi anlamda başlamış oldu. Bunun sonucunda, 1973'te Çin, çevrenin korunmasına yönelik ilk ulusal konferansını düzenledi ve ulusal düzeyde bu konuyla ilgili politikaların üretilmesi için de bir büro kurdu. O zamandan beri, Çin'in çevre politikaları en az dört aşamada gelişim gösterdi: 1973-89, 1989-92, 1992-2012, ve 2012-günümüz.

İlk aşamada, 1978 yılında Deng Xiaoping'in liderliğinde oluşturulan ve yürürlüğe konulan "reform ve açılım" politikasıyla, çevrenin korunması hızlıca önemli bir politika maddesi haline geldi ve akabinde, "temel devlet politikası olarak çevrenin korunması" 1983 yılında resmi olarak tanınarak günümüze kadar Çin'in çevreye dair politika ilkesi olmuştur. İkinci aşamada

Jiang Zemin'in liderliğinde sürdürülebilir gelişim, ÇKP'nin ve Çin hükümetinin politik ekoloji ve çevre yönetimi stratejisinin ana eksenine haline geldi. 2002'den 2012'ye kadar birçok açıdan geçiş süreci olan Hu Jintao'nun liderliğinde, 2005 yılında "iki-modelli toplum inşası" (kaynak tasarrufu ve çevre dostu toplum) kavramı ortaya atılarak, ÇKP ve Çin hükümetinin o zamanki ana gündemini oluşturmuştu. 2007'de "eko-medeniyet inşası" terimi 17. ÇKP Ulusal Kongresi'nin çalışma raporuna eklenmişti. 2012'den beri gerçek değişim, ÇKP ve Çin hükümetinin politik ekoloji ve çevre yönetimi stratejisinin şemsiye terimi olan "eko-me-

deniyet inşası" değil, çevrenin korunması ve idaresinin "yeni çağda Çin'e özgü sosyalist modernleşmesinin" süregelen bir parçası olarak hem teorik hem pratik anlamda ele alınması sayesinde yaşanmaktadır.

CS: Uzun bir süredir çalışmalarınızın ana konusunu eko-sosyalizm oluşturmakta. "Yeşillenen" kapitalizm kadar "yeşillenen" geleneksel sosyalizmin de günümüzde yaşanan ekolojik krize bir çözüm sunmadığını öne sürmektesiniz. Bu savınızı biraz daha açabilir misiniz ve eko-sosyalizmin ne anlama geldiğini açıklayabilir misiniz?

QH: Kısaca, eko-sosyalizmin yeşil bir politik felsefe olarak iki önemli boyutu vardır. Bir yandan, özellikle günümüz kapitalizminin egemen kurumsal çerçevesi altında yerel, ulusal ve küresel düzeyde yaşanan ekolojik ve çevresel sorunların sadece kısmi ya da geçici birer problem ya da arıza olmadığını, bilakis bu çerçevenin ayrılmaz bir parçası olduğunu öne sürer: sermaye gelişimi ve sermaye-sahiplerinin çıkarlarının korunması mantığı ile hareket eder. Bu anlamda, kapitalist rejim dahilinde alınan çeşitli önlemler, sözde "yeşil kapitalizm" ya da "eko-kapitalizm" çevre sorunlarını çözemez. Elbette, Ulrich Brand ve Markus Wissen'in, *The Limits to Capitalist Nature*'da [Kapitalist Doğaya Sınırlamalar] ele aldıkları gibi, çevre tahribatına karşı alınan kapitalist önlemler ya da "yeşil kapitalizmin" gerçekleşmesi tamamen imkansız (her ne kadar uygulamada seçici davranılsa da) şeyler değildir

Diğer yandan, politik felsefe olarak eko-sosyalizmde kastedilen olgu yeni bir sosyalizm türüdür ya da sosyalizmin güncelleştirilmiş versiyonu ve böylece geleneksel sosyalizmin basitleştirilmiş ya da sahte yeşillenmesinden farklıdır. Bilimsel sosyalizm ya da Karl Marx ve Friedrich Engels'in neredeyse iki yüzyıl önce öne sürdüğü komünizm, ne Sovyetler Birliği'nde ne de günümüz Çin'inde henüz gerçekleşmemiş bir idealdir. Ve bu ideal, yakın gelecekte de dünya üzerindeki herhangi bir ülke ya da bölgede gerçekleşmeyecektir. Bu durum, bizim tamamen yeni bir sosyalist toplumdaki çok günümüz dünyasında eko-sosyalist bir yönelim tahayyülü ya da ona ulaşmaya çalıştığımızı ortaya koymaktadır. Bir diğer deyişle, eko-sosyalistlerin günümüzdeki ana görevlerinden biri kapitalist rejim dahilinde alınan çeşitli önlemlerin neden çözüm bulacaklarını iddia ettikleri sorunları çözemediğini ve neden gerçek ya da radikal alternatifler olarak eko-sosyalizmin farklı inisiyatiflerinin tüm toplumlarda kayda değer bir değişim getirebileceğini dolayısıyla "başka bir dünyanın gerçekten mümkün" olabileceğini açıklamaya çalışmaktır.

CS: Takip ettiğim birçok söylemde, eko-sosyalizmin kendine özgü gelecek vizyonu ile yeşil kapitalizme alternatif olduğu, böylelikle yalnızca ekolojik krize çare bulmakla kalmayıp eşitsizlik meselelerinin de üzerine gittiği; çevresel adaleti toplumsal adalet ile bağdaştırdığı tartışılmaktadır. Ancak, siz eko-sosyalist kavramların insanların ilgisini çekmediğini öne sürmektesiniz. Neden böyle düşünüyorsunuz?

>>

QH: Kuşkusuz, eko-sosyalizm kavramı sadece kapitalist ülkelerde değil Çin gibi sosyalist ülkelerde de birçok kişinin umduğu ya da savunduğu üzere hala yeterince popülerlik kazanmamıştır. Bana göre, bu anomaliyi oluşturan çeşitli nedenler vardır. İlk olarak, bir politik ideoloji ve kamu politikası olarak eko-sosyalizm halen Saral Sarkar'ın *Eco-socialism or Eco-capitalism?* [Eko-sosyalizm ya da Eko-kapitalizm?] kitabında da irdelediği gibi, çevre meselelerine dair sosyalist fikirler ve değerlerin kurumsallaşmasında açıkça başarısız olan eski Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkelerinin şöhreti lekelenmiş geleneksel sosyalizminden epeyce etkilenmektedir. Bununla beraber, 1990'ların başında sosyalist bloğun çökmesinin ardından tüm dünyada egemen olan neoliberalizm ve onun siyasi ve ideolojik propagandası şüphesiz büyük bir başarı elde ederek, çoğu insana kapitalizmin herhangi bir alternatifinin olmadığı fikrini aşıladı. En ilginç ve/veya ne yazık ki, Avrupa ve Amerika'da yaşanan 2008 finansal krizi, eko-sosyalizm de olmak üzere radikal ya da alternatif politikaların yapısal durumunu iyileştirmedir. "Yeşil kapitalizm" ya da "Eko-kapitalizmin" son zamanlardaki yükselişi ve artan popülerliği bu savı destekleyici bir kanıt oluşturmaktadır.

İkinci olarak, Çin özelinde, "eko-medeniyet inşası" ve "sosyalist eko-medeniyet inşasının" siyasi anlamdaki yorumu, eko-sosyalizmin siyasi bir ideoloji ve siyasi ekoloji olmaktan fersah fersah uzakta olduğunun altını çizmektedir. Günümüz Çin'inde çevrenin korunması ve idari sisteminin modernizasyonu için sosyalist yönelimin herhangi bir kurumsal ön şart oluşturup oluşturmayacağı derin bir ayrım yaratmaktadır. Eko-Marksist bir açıdan bakıldığında, Amerika ya da AB'den ithal edilen çevrenin korunması ve idaresine yönelik sözde modern kurumlar ve mekanizmalar, gelecekteki sosyalist eko-medeniyetin gelişimi için önem taşıyan tüm toplumun sosyalist yeniden yapılanmasını riske atmaktadır.

CS: Eko-sosyalizmi gelecek toplumların bir vizyonu haline getirmek için ne gerekmektedir?

QH: Elbette, günümüzdeki eko-sosyalistler için bu acil olduğu kadar zorlu da bir görevdir. İlk önce, sosyalist/yeşil-Sol partiler ve politikalar, eko-sosyalist vizyonun gelecek için insanlar tarafından istenen ve onu ilgi çekici kılan yegane güçlerinden biridir ve bu yolla birçok şey yapılabilir. Örneğin, 2019 Avrupa Parlamentosu seçimlerinin cesaret verici bir mesajı vardı, Avrupalı seçmenler, özellikle de genç nesil iklim değişikliği ve diğer küresel çevre sorunlarıyla mücadelede desteklemektedir ancak Sol bundan pek de fayda sağlamamaktadır. İkinci olarak, eko-sosyalizm ile ilgili meselelerde akademisyenler arasındaki işbirliği ve uluslararası diyalog güçlendirilmelidir. Elbette bu Batı ve gelişmekte olan ülkeler arasında daha eşitlikçi, açık fikirli ve iki-yönlü bir süreç olarak ele alınmalıdır. Açıkça söylemek gerekirse Çin, geçtiğimiz yıllar boyunca gelişmiş ulusların yaptığı ya da ülkelerini modernleştirmek için attığı adımları taklit etmek için elinden geleni yaparak, Batı'nın "iyi" bir öğrencisi olmuştur. Bugünden itibaren ise Çin, ülkenin nasıl daha iyi bir hale getirilebileceğine odaklanarak, uluslararası akade-

mik topluluğun daha bağımsız ve düşünceli ortağı olmalıdır. Üçüncü olarak ise, eko-sosyalizmi daha ilginç kılmak adına özellikle Çin'de, "Yeni Çağda Çin'e Özgü Sosyalizmi" daha cazibeli hale getirmek gerekmektedir. Kanımca, "sosyalist eko-medeniyet inşasını" bilinçli bir şekilde ortaya koymak ve bu yönde politikalar üretmek önemli bir adım olacaktır.

CS: "Büyümekte olan ekonomi" ve "büyüme ekonomisi" arasındaki farka dikkat çekerek, ikincisinin süregelen ekonomik büyümeye bağlı olduğunu, ekolojik krizin çözümüne zarar verdiğini öne sürmekteyiz. Bu ayrım, Çin özelinde ne anlama gelmektedir?

QH: "Büyümekte olan ekonomi" tanımını, 2008 yılında Çin'in o dönemki ekonomik gelişiminin doğasını kavramsallaştırmak ve Çin'deki ilerlemeye bakıldığında, sürdürülebilir gelişmenin küreselleşmeyle uyum içinde olup olmadığını analiz etmek için Londra'da yaşayan Yunan düşünür Takis Fotopoulos'un düşüncelerinden farklı bir yol izlediğimi göstermek amacıyla kullandım. Benim temel savım şudur: kaynak desteği ve çevre kapasitesinin meşruiyet, cazibe ve sürdürülebilirliği açısından, 21. yüzyılın başında Çin'in büyüme oranı elzem ve korunulabilirdi. Elbette, Çin'in ekonomik gelişiminin genel durumu geçtiğimiz on yılda büyük ölçüde değişti ve günümüzde de Amerika ile olan ticaret anlaşmazlığı/savaşı yüzünden daha da zora girdi.

Asıl soru, Takis Fotopoulos'un öngördüğü gibi Çin ekonomisinin eninde sonunda büyüme ekonomisine doğru yol alıp alamayacağıdır. Benim düşüncem, bu soruya verilecek basit bir cevabın hala olmadığıdır. Bir yandan, 2015 yılından beri %6-7'lik yıllık ekonomik büyüme on sene öncesindeki oranın neredeyse yarısı olup (2005 yılında %11.4), Çin'in devamlı surette ekonomisini farklı gelişim düzeyleri doğrultusunda optimize ettiğini ve en azından Çin'in merkez ve batı bölgelerinde iyi bir ekonomik büyüme oranının yakın gelecekte halen gerekli ve korunabilir olduğuna işaret etmektedir. Öte yandan, Çin'in bugünkü ekonomik toplamına bakıldığında- 2018 Dünya Bankası verilerine göre, toplamda 13,608 trilyon Amerikan doları ve dünyanın %15.86'sını oluşturmakta- yıllık %5'lik bir büyüme oranı bile, ekolojik bir çevreye geniş ölçüde ve muazzam bir etkide bulunabilir. İşte tam da bu sebeple, eko-sosyalist bakış açısının ya da "sosyalist eko-medeniyet inşasının" insanların en temel ihtiyaçlarını karşılama ve ekolojik çevreyi korumada katkı sağlama potansiyelinin olduğunu öne sürebiliriz: daha fazla çevrecilik ve daha fazla sosyalizm.

CS: Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika'da, yeşil kapitalizm fikri, gündemdeki ekolojik sorunların genel bir cevabı niteliğindedir. Peki, sizin öne sürdüğünüz üzere geleceğe dair alternatif vizyonlardan onların yararı ne olacaktır?

QH: "Yeşil kapitalizm" ya da "eko-kapitalizmin" Avrupa ülkeleri ve Kuzey Amerika'da yaşanan ekolojik sorunlarla başa çıkma konusunda en pratik ya da "rasyonel" yöntem olduğu tartışılır zira hiyerarşik uluslararası ekonomi ve politik düzen ile gelişmekte olan ülkelerde "emperyal

>>

yaşam tarzının” geniş kitlelerce kabul görmesi sayesinde bu “ileri” ülkeler küresel kaynakları kendi faydaları için kullanabilmektedirler. Bu yapısal düzen değişmediği takdirde, eko-sosyalist bir geleceğin var olma ihtimalinin çok az olduğu söylenebilir.

Ancak, söz konusu bu düzen toplumsal ve ekolojik açıdan sorunlu bir hale gelmektedir. Bir yandan, Çin gibi birçok gelişmekte olan ülkenin ekonomik yükselişiyle, Amerika ve Avrupa ülkeleri için uluslararası düzenin statükosunu korumak giderek zorlaşmakta, bu durum yalnızca geleneksel anlamda hegemonik pozisyonlarını değil, aynı zamanda “eko-kapitalizme” dair yeşil modellerini de tehdit etmektedir. Bir diğer deyişle, bu kadar çok maddi tüketim olmaya devam ettikçe, “ileri” toplumların yerel çevrelerinde iyi bir kalite tutturma ihtimali giderek azalacaktır. Bir ölçüde, bugün içinde bulunulan Çin ve Amerika başta olmak üzere Batı ile artan gerilim de bu şekilde ifade edilebilir. Öte yandan, özellikle Çin gibi gelişen ekonomiler de dahil olmak

üzere gelişmekte olan ülkeler farklı sebeplerden dolayı olsa da ekolojik çevre sorunlarını daha da ciddiye almaktadır. Bu, Filipinler ve Kanada arasındaki atık ithali konusunda yaşanan itilafta da görüldüğü üzere gelişmekte olan ülkeler atık ve çöp bir yana, “pis” sermaye ve teknolojiyi kabul konusunda artık daha çok ve kısıtlayıcı düzenlemeleri uygulamaya koyacaklardır.

Yukarıda da bahsettiğim gibi her iki durumda da kanımca, eko-sosyalizmin ilkeleri ve düşünce biçimi Avrupa ve Kuzey Amerika ülkelerinin en nihayetinde “yeşil kapitalizm” ya da “eko-kapitalizmin” sınırlılıklarını ve arazlarını fark etmelerine olanak tanıyabilir. Diğerleri bu duruma son verilmesi için gereken maliyeti karşılarken, yerel ve kısa-dönemli sorunların çözülmesi ve radikal sosyo-ekolojik dönüşüm en kısa zamanda başlatılmalıdır. Daha adil bir dünya ve eşitlikçi bir toplum, daha temiz bir çevrenin ön koşuludur. ■

Qingzhi Huan'a ulaşmak için <qzhuang@sdu.edu.cn>

> Büyük Dönüşüm'ün 75 Yılı

Brigitte Aulenbacher, Linz Johannes Kepler Üniversitesi, Avusturya ve ISA Ekonomi ve Toplum (RC02), Yoksulluk, Sosyal Refah ve Sosyal Politika (RC19), Çalışma Sosyolojisi (RC30) ve Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum (RC32) Araştırma Komiteleri üyesi ve **Andreas Novy**, Viyana Ekonomi ve İşletme Üniversitesi (WU), Avusturya

Karl Polanyi'nin Büyük Dönüşüm kitabının önemi ve süregelen açıklayıcılığı, çevrildiği dillerin sayısına da yansımıştır.
Kaynak: Ana Gomez.

Karl Polanyi'nin 1944 yılında yayımlanan başyapıtı *Büyük Dönüşüm (BD)*, Polanyi'nin 1920'ler ve 1940'lar arasında şahit olduğu gelişmelerin karşısında, kapitalizmin ekonomik, toplumsal ve kültürel tarihini yeniden inşa eder: Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki piyasa tutuculuğu, bunu takiben 1929 yılında yaşanan kriz ve borsanın çöküşü, Büyük Buhran, ekonomi ve toplumu yeniden düzenlemeyi hedefleyen faşist ve sosyalist çabalar, Yeni Düzen ve son olarak, İkinci Dünya Savaşı.

Büyük Dönüşüm, ekonomi ve toplum "kendi kurallarına göre işleyen piyasa"nın "liberal öğretisi" çizgisinde örgütlendiğinde ve toplum giderek daha çok arz, talep, fiyat mekanizmaları ve piyasanın kar amaçlı dinamikleriyle hareket eden bir "piyasa toplumu" haline geldiğinde, kapitalizm tarihinde ne olduğuna ve ne olabileceğine dair keskin gözlemler içeren bir incelemedir (Karl Polanyi, *The Great Transformation: The Political and Economic Origins of Our Time*, Boston: Beacon Press, 2001 edition¹, sf. 141) "İnsan toplumunun ekonomik sistemin bir aksesuarı haline geldiği" (BD, 79) böyle bir sistemde, toprak (doğa), emek ve para gibi satış amaçlı sunulmamış ve üretilmemiş öğeler de "hayali metalar" haline gelir: "Ama emek ve toprak, bütün toplumları oluşturan insanlardan ve toplumun içinde yaşadığı doğal çevreden başka bir şey değildir. Onları piyasa mekanizmasına dahil etmek, toplumun özünü piyasa kurallarına hakimiyeti altına sokmak anlamına gelir" (BD, 74) ve "çöküşüne" neden olur (BD, 75). Karl Polanyi on dokuzuncu yüzyıl kapitalizmini bir "çifte hareketin" in, yani piyasalaşma "hareketinin" inin ve insan toplumunun güvenlik ve koruma aradığı "karşı hareket"lerin (emek hareketleri, mevzuat, korumacılık) bir sonucu olarak inceler.

2014 yılında Yokohama'daki ISA Dünya Sosyoloji Kongresinde yaptığı başkanlık konuşmasında Michael Burawoy, 1970'lerde ortaya çıkan yeni "piyasalaşma" "dalgası"nın, küreselleşmenin 1989'dan sonraki komünizm sonrası evresinin ve bunun arkasından oluşan toplumsal protestoların bir Polanyici çifte hareket olarak nasıl anlaşılacağına irdelerek *BD*'nin önemini vurguladı.

Özellikle 1990'dan itibaren Karl Polanyi'nin çalışmalarına ilgi artmaktadır. Dünyanın dört bir yanından araştırmacılar Polanyi'nin "çifte hareket" analizine atıfta bulunmakta ve "hayali metalar" motifinden faydalanmaya çalışmaktadır. Dahası, onun "karmaşık bir toplumda özgürlük" vizyonlarını ve "ütopik kendi kurallarına göre işleyen piyasa deneyinin sadece bir momentini olacağı zaman" (BD, 258) olası hale gelebilecek adil ve özgür bir toplum fikrini yeniden keşfetmektedirler.

Bu sempozyum, Karl Polanyi'nin başyapıtının tarihçesine atıfta bulunan ve onun perspektiflerinden ve yaklaşımlarından faydalanan makalelerle *BD*'nin 75 yılını kutlamaktadır. Fred Block ve Margaret R. Somers, Karl Polanyi'nin çalışmasını yazıldığı zaman içinde neoliberalizmin akıl hocaları Hayek ve Mises'e ve faşizme atıfta bulunarak okudular ve bugünün otoriter eğilimlerini anlamak için ne kadar anlamlı olduğunu gösterdiler. Antonino Palumbo ve Alan Scott, basit devlet-piyasa ikiliğini aşarak devletlerin piyasaları neden ve nasıl desteklediğini gösterdiler. Gareht Dale, kara dayanan bir ekonomik düzeni istikrar kavuşturma aracı olarak ulusal muhasebe tarihinin eleştirel bir değerlendirmesini sunuyor ve bu düşüncelerden yola çıkarak "GSYİH'nin Ötesinde" tartışmasının sözde Polanyici okumasını sorunlaştırıyor. Jonathan D. London, Doğu Asya'daki büyük dönüşümü inceliyor ve piyasalaşmanın ve refah politikalarının aynı anda büyümesindeki çelişkiyi inceliyor.

Attila Melegh ve Chris Hann, Karl Polanyi'nin eserinin yayımlandığı zamanla sağcı popülizmin göç ve Avrupa'daki gelişmelerle bağlantılı olarak günümüzdeki yansımalarını birleştirerek derin bir kavrayış sunuyorlar. Andreas Novy Polanyi'nin süregelen mirasını, toplumsal hareketlere verdiği ilhamı, güncel "küresel" kapitalizm eleştirisini ve alternatif arayışlarını vurguluyor. ■

¹ Bütün alıntılardan İngilizce orijinalinden çevrilmiştir. Buradan sonra *BD* olarak referans verilecektir (ç.n)

Brigitte Aulenbacher'e ulaşmak için <brigitte.aulenbacher@jku.at>
Andreas Novy'ye ulaşmak için <andreas.novy@wu.ac.at>

> Polanyi'nin *Büyük Dönüşüm*'ü Yetmiş Beş Yaşında

Fred Block, Kaliforniya Üniversitesi, Davis, ABD ve **Margaret R. Somers**, Michigan Üniversitesi, ABD

Karl Polanyi, I. Dünya Savaşı Kaynak: Kari Polanyi Levitt.

Karl Polanyi 1964 yılında öldüğünde, entelektüel katkıları ekonomik antropologlar ve Yunan ve Roma Antik çağ araştırmacıları dışında kimse tarafından çok bilinmiyordu. Mülteci bir entelektüel olarak Polanyi, yaşamını dört farklı ülke arasında bölmüştü: Avusturya, İngiltere, ABD ve Kanada. Dahası, tek bir disipline ait değildi; çalışmaları tarih, coğrafya, iktisat, sosyoloji, antropoloji, siyaset bilimi ve klasikler disiplinlerinden geçiyordu. Tüm bunlar, onun, diğer önemli mülteci entelektüellerin itibarlarını muhafaza etmelerini sağlayan büyük takipçi kitlelerini edinmesini zorlaştırmıştır.

Bunun yanı sıra Polanyi, en önemli kitabı *Büyük Dönüşüm*'de güvenilmez bir peygamber olduğunu göstermişti. Kitabın son bölümlerinde, dünyanın en sonunda ken-

di kurallarına göre işleyen küresel bir piyasa fikrinin yanlış olduğunu farkettiğini ileri sürmüştü. Elbette, İkinci Dünya Savaşı sonrası ekonomik düzenin “gömülü liberalizmi” savaş öncesi altın standardı sistemi kadar yıkıcı değildi. Fakat 1940'lar, 1950'ler ve 1960'larda Keynesyen refah devletlerinin yaratılması, Polanyi'nin tahayyül ettiği sosyalizm biçimine de yetişemiyordu. Dahası Polanyi, Soğuk Savaş ya da Washington'ın metallerin ve sermayenin ulusal sınırlar arasında özgürce dolaştığı bir dünya ekonomisi kurma azmini öngörme konusunda da başarısız olmuştu.

İronik bir biçimde ölümünden sonra gerçekleşen olaylar, Polanyi'nin bir peygamber olarak itibarını pekiştirdi. Polanyi görüşlerini 1920'lerin Viyana'sında, Ludwig von Mises ve öğrencisi Friedrich Hayek'in piyasa tutuculuğuna muhalefet olarak geliştirmişti. Polanyi'nin ölümünden on yıl sonra Hayek Nobel İktisat Ödülü'nü kazanmış, bundan birkaç yıl sonra ise Margaret Thatcher ve Ronald Reagan'ın serbest piyasa ekonomi politikaları için teorik ilham perisi olarak övülmüştü. Kısacası, son kırk yıldaki piyasa tutuculuğu politikaları, Karl Polanyi'yi başarısız bir peygamberden kendi kurallarına göre işleyen piyasanın gücünün ve tehlikelerinin analiz eden en ünlü ve öngörüşlü kişiye dönüşmüştü.

> Altın standardı kemer sıkma politikaları ve faşizm

Polanyi *Büyük Dönüşüm*'de, faşizmin yükselişi için açık bir biçimde Birinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası altın standardının yeniden yürürlüğe koyulmasını suçlar. Bu karardan, Bolşevikler de dahil olmak üzere, her görüşten siyasetçiler sorumluydu. Fakat altın standardı kemer sıkma tedbirleri Avrupa'nın her yerinde ekonomik açıdan kırılgan insanların üzerine yıkılmaya başladıktan sonra hem sosyalistler hem liberaller itiraz etmeye başlamıştı. Bu itirazları, bu tedbirlerin yalnızca ücretleri ve kamu sektörü harcamalarını önlemez şekilde baskılanmasından değil, aynı zamanda demokrasiyi etkisiz hale getirmesinden de kaynaklanıyordu.

Diğer yandan bankacıların ve işverenlerin çoğu, altın standardının doğanın ekonomik kanunlarını içerdiği ve bu mekanizmalarla oynamanın ekonomik felakete neden olacağı konusunda ısrarcıydı. Argümanları kendi çıkarlarını

savunan itirazlar olarak reddedilebilirdi fakat von Mises ve Hayek ekonomik istikrarsızlığı ve kitlesel işsizlik karşısında hükümetin eylemsizliği için teorik gerekçelendirmesi de böyleydi. Polanyi'ye göre von Mises ve Hayek zalim ve ah-laksız politikalar savunuyorlardı; aynı zamanda çoğu ekonomi-desteğe sahip olmayan milyonlarca ailenin ekonomik yoksulluğa soğukkanlı bir şekilde uyum sağlayacağını hayal etmek hiç gerçekçi değildi. İşçi sınıfı, kamu hizmetleri, düzgün ücretler ve işsizlik maaşlarını destekleyecek şekilde oy verdiğinde, bu çabaların kemer sıkma politikaları adına engelliğine de şahit oldu. Altın standardı kuralları popüler egemenliği gölgede bıraktığı için tüm bunların sonucu demokratik idareye dair derin bir hayal kırıklığı olmuştur.

Faşist partiler, küreselcilerin sunmayı reddettiği bir tür güvenlik vaat ederek bu hayal kırıklığından faydalandılar. Dolayısıyla Polanyi için “faşizmin zaferi, basitçe [ekonomik] liberallerin planlama, düzenleme ya da kontrol içeren her türlü reformu engellemesiyle birlikte kaçınılmaz hale gelmiştir.” Fakat bir kez kontrole geçince Hitler, altın standardı kısıtlamalarına meydan okudu. Naziler, tam istihdamı yeniden sağlamak için hızla hareket ederek popüler desteği kazanabilmiş ve diktatörlüklerini tümüyle konsolide edebilmişlerdi.

> Piyasa tutuculuğu ve otoriterlik

Tüm bunların bugünle uyumu çok çarpıcıdır. Kırk yıllık piyasa tutuculuğu kalıcı bir kemer sıkma rejimi yaratmıştır. Bu rejimde hükümetler, istihdam seviyelerini artırmaktan ya da hanehalklarını piyasa istikrarsızlığından korumaktan bir kez daha alıkoymuşlardır. Bir hükümetin bu eleştirilere meydan okumayı göze alması bile devlet borcunun piyasaya tasviyesi biçiminde ani misillemeleri ve hareketli sermayenin aniden dışarıya akmasını tetikleyebilir. Yunanistan'da kemer sıkma politikalarına karşı bir platformla seçilen solcu Syriza hükümeti bile Avrupa Topluluğu tarafından bu politikalara devam etmeye zorlanmıştı.

Bir kez daha demokratik kurumlara ve onların kalıcı kemer sıkma tedbirlerinden bir çıkış sağlayamamalarına dair yaygın bir hayalkırıklığı var. Sağcı partiler, demokratik

normlar ve kurumlara karşı hissedilen bu nefretten istifade ederek daha da büyüdüler. Son olarak, yeni bir tür seçilmiş otoriter liderler grubu, seçim manipülasyonu, yargıyı ele geçime, özgür medyayı bastırma ve “halkları” halkların “ötekilerinden” ayıran bir nefret siyaseti ile karakterize edilen bir “bağnaz liberallik” modelini kucakladı.

Elbette bugünün otoriterleri yirminci yüzyılın faşistleriyle aynı değil. Fakat tek tip üniforması olan paramiliter yapıların yokluğu nedeniyle rahat bir nefes almak aptallık olur. Tarihi taklit etmek, karşılaştırma için uygun bir kriter değildir. Polanyi dünya savaşları arasındaki faşist tedidin, altın standardının taşınmaz otoritesi tarafından yaratılan bir demokrasi krizi olduğunu görmüştür. Bir kez daha küresel ekonomiyi yöneten kurumların yarattığı bir krizle karşı karşıyayız. Onlardan önce gelenler gibi bugünkü otoriter liderler de, krizin yarattığı boşluğa adım atmış ve bazı durumlarda “unutulmuş adam”ı korumak adına kendi “düşmanlarını” cezalandırmaya başlamışlardır.

Bugün alınacak ders, kalıcı kemek sıkma tedbirlerinin kısıtalamalarını yerle bir edecek ve aciz demokrasinin krizlerini tersine çevirecek bir küresel ekonomik reform projesinin kaçınılmaz olduğudur. Elbette güçlü bir küresel reform hareketi yaratmak çok zor olacaktır. İklim değişikliği, küresel mültecilerin sayısındaki olağanüstü artış ve küresel ekonominin giderek daha düzensizleşmesi gibi krizlerle yüzleşmek için gerekli olan küresel işbirliğini yaratmak basit bir mesele değildir. Fakat şu anda dünya nüfusunun çoğunu, kaynakları Küresel Kuzeyden Küresel Güneye yeniden dağıtacak, iklim değişikliğinin aciliyetini ele alacak ve küresel ekonomiyi yöneten kurumları ve kuralları dönüştürecek bir küresel Yeşil Yeni Düzen projesi etrafında birleştirmek mümkün olabilir. Bu küresel girişim, demokratik siyasetlerin yenilenmesi ve tüm insanlar için faydalı olacak bir reformlar dalgası yaratmak için uluslar ve ulus-üstü bölgeler içinde bir alan açacaktır. ■

Fred Block'a ulaşmak için <flblock@ucdavis.edu>

Margaret R. Somers'e ulaşmak için <peggs@umich.edu>

> Devlet İdaresi olarak Piyasa: Polanyıcı bir Okuma

Antonino Palumbo, Palermo Üniversitesi, İtalya ve **Alan Scott**, New England Üniversitesi, Australya ve ISA Kentsel ve Bölgesel Kalkınma Sosyolojisi Araştırma Komitesi (RC21) üyesi

Karl Polanyi 1950'lerin sonlarında Pickering, Ontario'da. Kaynak: Kari Polanyi Levitt.

İktisatçılar (ortodoks) hariç sosyal bilimciler ve özellikle de sosyologlar ve sosyal antropologlar, uzun zamandır tümüyle rekabetçi bir piyasanın insanlığın doğal durumu olmadığı konusunda hemfikir. Bu uzlaşmadan yola çıkarak, devlet müdahaleciliğinin genişlemiş biçimlerini meşru kılmak için devlet egemenliğini savunan sayısız argüman ortaya atmışlardır. Bu çabalar 2008 Küresel Finansal Kriz'inden (KFK) beri ikiye katlanmıştır. Devlet borçları bağlamında çerçevelendirilen ve kemer sıkma tedbirleriyle ele alınan KFK'den sonraki dönemde, devlet faaliyetini savunma iki temel biçim almıştır: (i) Ekonomik büyümeyi sağlamayı amaçlayan makroekonomik müdahalelerin çağrışımlarının ve Keynesyen ilkelerin savunulması; (ii) toplumsal eşitsizliklerin sönümlendirilmesi için yeniden bölüşüm tedbirleri çağrılarını destekleyerek savaş sonrası refah devletine dair nostaljik anlatının yaygınlaştırılması. İlericiler arasında yaygın olan bu tepkiler, kuramsal ve normatif zeminde başarısızdır. Haksız olsalar da artık genel olarak kabul edilir hale gelmiş olan, devletler ve piyasalar arasında kaçınılmaz bir ödünleşim olduğuna söyleyen neoliberal iddialara meydan okuyamamakta, hatta onların sürdürülmesini sağlamaktadır.

> Piyasanın savunucusu olarak devlet

Son iki yüzyılın sosyal ve siyasi tarihi, devlet ve piyasa arasındaki ilişkiye dair bu sıfır-toplamlı anlatıyı desteklemektedir. Karl Polanyi'nin (ilk olarak 1944'te yayımlanan) *Büyük Dönüşüm*'ü hala en iyi teorik açıklamayı sunmaktadır. Polanyi, liberal siyasal iktisadın klasik sosyal teoriye dair eleştirisini özetleyerek, piyasa toplumunu oluşturmak için tasarlanmış laissez-faire politikalarının bir siyasi planın sonucu olduğunu, oysa koruyucu regülasyon dalgalarını destekleyen toplumsal baskıların bu politikalar tarafından yaratılmış gerginliklere karşı spontan tepkiler olduğunu ileri sürmüştür. Piyasayı bir devlet idaresi eylemi haline getirerek Polanyi, siyasal iktisadi düşüncenin varsayımlarını Marksist yaklaşımlardan daha radikal bir şekilde reddetmektedir. Devleti, hem piyasa ekonomisi kurma itkisinin tetikleyicisi *hem de* piyasaları yarattıkları kendi yarattıkları

döngüsel krizlerden kurtarmak için başvurulan bir destekçi olarak görülür. Devlet, burjuvazinin yönetim kurulu olmaktan uzaktır; piyasa-yapımına ve piyasa-modifikasyonuna siyasi ve teknokratik seçkinler tarafından benimsenmiş liberal veya neoliberal fikirlerin hegemonyası nedeniyle değil, gerçek anlamda siyasi nedenlerle (egemen gücünü sağlamlaştırmak için) dahil olur.

Piyasalar devletin egemen gücünü artırmaya nasıl yardımcı olabilir? Polanyi'nin değişim açıklamasından çıkardığımız cevap, piyasaların, çeşitli altgrupları birbirlerine karşı rekabete sokarak komünel yaşamın temelini oluşturan müşterek ilişkilerin altını oyma kabiliyetine sahip olduğudur. Piyasalar aslında ordu ve baskıcı güce alternatif bir yumuşak gücü temsil ederler. Toplulukların içsel uyumunun ve normatif özerkliğinin altını oyarlar; devlet aktörlerinin merkezi, bürokratik bir iradeyi empoze etmek için yukarıdan aşağıya doğru uygulayacakları girişimlerine karşı oluşacak toplumsal muhalefeti aşmakta özgür kalmalarını sağlarlar. Feodal otoritelere, aracı kurumlara, profesyonel derneklere ve loncalara karşı mutlakiyetçi devlet tarafından verilen ve liberal devletler tarafından sürdürülen mücadelenin temel amacı buydu. Sovyet bürokrasisinin piyasa sosyalizmine ilgi göstermesi ve Çin Komünist Partisinin neoliberal piyasayı kucaklaması da bu mantığın yansımasıdır. Bunun yanı sıra, piyasa örüntülerinin, devletin bürokratik istilasına aktif olarak direnmiş toplulukları ve grupları yok etmek için hangi selektif ve stratejik biçimlerde kullanıldığını da göz ardı etmemeliyiz. Marx'tan (onun takipçilerinden) farklı olarak, Polanyi'nin piyasa eleştirisi, işçilerin sömürü ve/ya yabancılaşmaları ile değil, onun anomik sonuçları ile, yani grupların toplumsal ilişkileri düzenleme ve normatif bir uyum sürdürme becerilerinin erozyona uğramasıyla ilgilidir.

> Sömürgeci bir mantık

Devlet otoriteleri, bu merkezileştirici dürtüyü sürdürerek hem yerel (yerli toplulukları ve iç düşmanları zaptetmek için) hem uluslararası düzeyde (devletin hakimiyetini yabancı topraklara ve halklara empoze etmek için) sömürgeci bir mantık uygulamaktadır. Tarihsel olarak bakıldığında, bu iki faaliyet birbirleriyle yakından ilgilidir. Dışsal genişleme, devletin, piyasa reformları nedeniyle oluşmuş yükselen içsel sosyal çatışmaları (sözde "sosyal mesele"yi) bastırma için kullanabildiği temel bir araç haline gelmiştir. İçsel ve dışsal sömürge biçimleri arasındaki benzerlik, devlet otoritelerinin diğer toplumsal aktörlerle kurduğu işbirlikçi ilişkilerde de gözlemlenebilir. Yerel düzeyde, devletin konsolidasyon süreci hem yükleri hem faydaları paylaşmaya

gönüllü olan çeşitli toplumsal ve ekonomik seçkinlerle gizli koalisyonlar yapmasını gerektirmiştir. Benzer şekilde uluslararası düzeyde de, sömürgeci güçler her zaman sömürgeci kurumların ganimetlerini paylaşan itaatkar etnik grupların veya toplumsal seçkinlerin desteğine bel bağlamıştır. Her iki durumda da, böylece oluşan gizli anlaşmalara dayanan koalisyonların rekabetçi bir doğası vardır. Üyelerini, ortaklığın koşullarını kendilerine faydalı olacak şekilde yeniden müzakere etmeye zorlarlar. Dolayısıyla ekonomik ve siyasi krizler, sorumluluğu diğer ortaklara kaydırarak ve piyasa sistemini yeniden canlandıracak fırsatları temsil ederler ve Polanyi tarafından betimlenen düzenleme ve deregülasyon döngülerini üretirler.

> Sosyali ve siyasiyi yeniden bağlamak

Bu karmaşık statejik bağlamın ve devletin ve piyasaların bağımlılığının ışığında, devletin egemenliğine vurgu ve daha çok devlet daha az piyasa için yapılan çağrılar basitçe safça değil, sapkındır. Devlet eylemine toplumsal destek, parçası oldukları koalisyonun yeniden müzakeresi süreçlerinde devlet aktörlerinin pazarlık gücünü artıracak acil tedbirler geçirmek için sistematik olarak kullanılır. Benzer biçimde, egemen para biriminin değersizleşmesi, vergi artırımını ve sermayenin kaçısına dair korkular, müzakere masasında oturan tekeli ekonomik güçlerin ve toplumsal seçkinlerin elini güçlendirmek amacıyla istismar edilir. Son on yıl, KFK tarafından altı oyulan neoliberal konsesüsün kurulmasından sorumlu olan gizli kolasyonun üyelerinin yaptıkları hareket ve karşı hareketlerin somut örneğidir. Önceki hataları tekrarlamamak için, yoksulları korumayı hedefleyen refah tedbirlerini savunmaktan öteye gidecek çözümlere ihtiyacımız var. Sosyal mesele, siyasi meseleye yeniden bağlanmalı, hem piyasaların hem hükümetlerin demokratikleşmesiyle. Polanyi'nin sosyal haklara ve endüstriyel demokrasiye yaptığı çağrı da böyle bir ihtiyacın kabul edilmesiydi. Fakat vatandaşların güçlendirilmesi hedefiyle demokrasiyi genişletmek, şimdi (başka şeylerin yanı sıra) genişletilmiş tüketici haklarını, hem devletin hem şirketlerin gözetimine dair yasal kısıtlamaları, mali ve emlak spekülasyonunu kısıtlayacak tedbirleri ve çevre, doğa ve doğal kaynaklar sorunlarını ekonomik çıkarlardan gelecek nesillere karşı sorumluluğa doğru yönlendirmeyi içerecek şekilde istihdam bağlamının ötesine genişletmeyi gerektiriyor. Bunun alternatifini, başarısız neoliberal ütopyanın şimdiki ve gelecekteki ekonomik, siyasi ve toplumsal sonuçlarıyla yaşamak olacaktır. ■

Antonino Palumbo'ya ulaşmak için <antonino.palumbo@unipa.it>
Alan Scott'a ulaşmamak için <ascott39@une.edu.au>

> Polanyi, Hesaplama ve ‘GSYİH’nin Ötesinde’

Gareth Dale, Brunel Üniversitesi Londra, Birleşik Krallık

*Karl Polanyi 1923'te Viyana'da.
Kaynak: Kari Polanyi Levitt.*

Karl Polanyi, sosyalist hesaplama meselesi üzerine Ludwig von Mises'le tartışırken şu yorumu yapmıştı: “Hesaplama ekonomik faaliyetin niceliksel bir değerlendirmesidir. Örneğin kapitalist ekonomi kar etrafında döner, dolayısıyla onun hesaplaması, sermayenin her ögesinin karla ilişkisine dair genel bir bakış sunar. Bir ordunun faaliyetleri orduyu para ve mal harcayarak askeri teknik hedeflere ulaşmaya kısıtlamıştır, dolayısıyla genel bakışı da bir anlamda amacın kendisi haline gelir: kontrolü sağlar...” “Dolayısıyla”, diye devam eder, her belirli hesaplama sistemi “basitçe şudur: hesaplama bize, elimizdeki ekonomik faaliyete dair sormamız gereken sorulara dair niceliksel cevaplar sunar.

Bu soruların niteliği onlara cevaplar sunacak hesaplama sisteminin niteliğini de belirler. Örneğin kapitalist ekonomi kar kendisinin pratik hedefi haline getirir. Dolayısıyla hesaplama sisteminin görevi de karakteristik her ögesinin (sermayenin farklı ögelerinin) karlılık mecburiyetiyle ilişkisini niceliksel olarak sunan bir genel bakış ortaya koymaktır.”

Polanyi bu pasajda kapitalist ekonominin temel hesaplama ilkesini saptar: kar etrafında dönmesi. Aynı zamanda farklı bir tür hesaplama örneği olarak da (“kontrolü sağlar”) ordunun hesaplaması örneğini verir. İki dünya savaşı arası dönemdeki büyük hesaplama tartışmaları ve dönüşümlerden başlayarak bunu kısaca inceleyelim. Biri Polanyi'nin de

dahil olduğu sosyalist hesaplama tartışmasıdır. Diğer ise ulusal gelir hesaplamasındaki devrimdir. Buradaki öncülerden biri Amerikalı kurumsal iktisatçı Wesley Mitchell'dir. Neoklasik teoriyi "niteliksel" diyerek eleştirmiş ve iktisadın içine nicelleştirme sokulması gerektiği çağrısında bulunmuştur.

> Ulusal gelir hesaplamasının doğuşu

1920 yılında, Polanyi'nin sosyalist hesaplama tartışmasına girmesinden hemen önce, Mitchell Ulusal İktisadi Araştırma Bürosu'nu kurmuştu. Kurum, sistematik şekilde veri toplamayı ve bir bütün olarak ekonomiye dair titiz bir istatistiksel değerlendirme geliştirmeyi amaçlıyordu. Mitcell ulusal geliri modern bir kavram olarak tasarlayanlardan biriydi. Kavramı temsil ediyor gibi görünen bazı gerçek sayılarla detaylandırmıştı. Böyle yaparak, Philip Mirowski'nin *The Birth of the Business Cycle* [İş Döngüsünün Doğuşu] kitabında "yeni bir teorik birim" diye adlandırdığı şeyi şekillendirmiş oldu. Bu çalışma, iktisattaki makroekonomik devrim için, hem Keynes'in Genel Teori'si, hem de Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (GSYİH) için, sahneyi hazırladı. 1932 yılında ABD Kongresi Mitchell'in öğrencisi olan Simon Kuznets'i ulusal üretim çıktısını ölçecek bir araç geliştirmekle görevlendirdi. Kuznets'in çalışması zaman içinde Gayri Safi Milli Hasıla'ya (GSMH) ve GSYİH'e dönüştü. 1930'lar aynı zamanda Colin Clark'ın yıllık "kişi başı gerçek gelirin büyüme oranı"nı tahmin etme girişimine ve Jan Tinbergen'in 1936 yılında yayımladığı "bütün bir ekonomiyi temsil etme iddiasında olan ilk dinamik model"e şahit oldu.

Ulusal gelir hesaplaması ilk önce reformist bir rüzgar tarafından taşınmıştı. Buhran yılları sırasında hükümetin çekilen acıları iyileştirmek için etkili bir biçimde müdahale etmek üzere istatistikçilerden yardım almaya ihtiyacı vardı. Kuznets'in ilk taslakları ulusal hesaplamayı temeli refah olan bazı çizgiler dahilinde geliştirmeyi amaçlıyordu. Bu çizgiler "iyileri" ve aynı zamanda silahlar gibi "kötülerin" harcamalarını azaltmayı amaçlıyordu. Fakat Kuznets ve Mitchell'in refahla derinden meşguliyetleri, Marion Fourcade'nin *Economists and Societies*'de [İktisatçılar ve Toplumlar] yazdığı gibi, savaş planlamasının getirdiği zorunluluklar ve sonrasında Keynesyen makroekonomi ve talep yönetiminin öne geçmesiyle birlikte bir kenara bırakılmıştı. Kuznets'in kendisi Ticaret Bakanlığı'nda geliştirmeye yardımcı olduğu ulusal gelir hesaplama tekniklerini kullanarak Savaş Üretimi Kurul'unda askeri planlama üzerine çalışmıştı. Aynı süreç içinde, refah harcamaları (sosyal güvenlik ve işsizlik maaşları) GSYİH'den dışlanmış olsa da, ordu harcamaları (personel maaşları ve silah alımları) GSYİH'in içine eklenmeye başladı.

> GSYİH Sorunu

Özünde GSYİH, ekonomik faaliyetin yasal işlem görmüş değişim değeri perspektifinden bir tetkikini sunar. Metalaştırmayı "ödüllendirir": bir şarkı söylersen GSYİH yükselmez ama aynı şarkıyı söyler ve dinleyicilerinin bilet almasını talep edersen, yükselir. GSYİH, ev işi ve gönüllü çalışma gibi paranın el değiştirmedeği işlemleri dışlar. Toplumsal cinsiyet ve sınıf körüdür. Doğal kaynakların satışını gelir olarak görür, kaynak tüketimi için herhangi bir eksiltme yapmaz. Dışsalıkları hesaba katmaz.

Öyleyse GSYİH değişim değerinin hakimiyetinde bir dünya için özellikle uygun bir ölçü birimidir: öncelikli olarak da kapitalist bir ölçüdür. Fakat eşit biçimde devlet tarafından geliştirilmiş, "ulusal ekonomi"yi değerlendirmek amaçlı kullanılan ve her şeyden önce jeopolitik rekabetten gözünü ayırmayan bir endekstir. Bu endeks kapitalist devletlerin doğasını ve ihtiyaçlarını yansıtır. Hemen o an karla ilgilenmezler, fakat toplumları sermayenin çıkarına göre yönetmekle ilgilenirler. Ordunun istatistiksel değerlendirme biçimlerinin, planlamayı içerdiği zamanda bile, kapitalist işlemler dengelenmemesi gerekmesinin nedeni budur.

Bugün, GSYİH etrafında hiçbir zaman olmadığı kadar çok tartışma var. Bunun sonuçlarından biri de "GSYİH'nin ötesinde" gündemidir. Büyüme şüpheciği nedeniyle olsun, GSYİH büyümesinin düşük olmasının hükümetlerin performans meşruiyetine de zarar vereceği endişesi nedeniyle olsun, aralarında Nicolas Sarkozy'nin, Jacinda Ardern'in, Gus O'Donnell'in, Joseph Stiglitz'in ve Amartya Sen'in bulunduğu siyasi liderler, memurlar ve akademisyenler, alternatif ölçekleri destekliyorlar.

Polanyici siyasal iktisatçı David Yarrow'a göre, GSYİH'nin Ötesinde gündemi birleşik, piyasa merkezli bir nesne olarak "ekonominin" yapısını istikrarsızlaştırma potansiyeli taşımaktadır. Eğer bu gerçekleşirse hoş karşılanan bir gelişme olacaktır. Fakat GSYİH ekonomik sistemin ana hedefini belirlemez. Hedef sermayenin rekabetçi birikimidir ve ona rehberlik eden hesaplama ilkeleri devlet düzeyinde değil, şirket düzeyindedir. Eğer yukarıdaki analiz doğru ise, büyüme eleştirileri sermaye hakkında çekingen bir tavır sergileyip yalnızca GSYİH ölçeklerine odaklanıyorsa, daha derinde yatan nedeni baskılamaktadır. ■

Gareth Dale'e ulaşmak için <Gareth.Dale@brunel.ac.uk>

> Büyük Dönüşümler: Doğu Asya'yı Piyasalaştırma

Jonathan D. London, Leiden Üniversitesi, Hollanda

Karl Polanyi. Kaynak: Kari Polanyi Levitt.

Piyasaların ve piyasa ilişkilerinin dünya çapında genişlemesi ve derinleşmesi, zamanımızın en dönüştürücü gelişmelerinin arasında yer almaktadır. Bu süreçlere jenerik ama kaba bir neolojizmle atıfta bulunabiliriz – *piyasalaştırma*. Son on yıllarda küresel olarak yerleşmiş ve hızlandırılmış piyasalaştırma süreçleri, derinlemesine “Polanyici”dir, yani *hem* piyasa genişlemesinin diyalektiğini ve yerleşimini *hem de* toplumsal hayatı belirli çıkarlar ve araçsal hedeflere hizmet edecek şekilde düzenlemek isteyen seçkin siyasi aktörlerin izlediği, toplumsal dönüşüme dair bilinçli siyasi stratejileri

yansıtmaktadır. Bununla beraber, piyasalaştırmanın gelişme biçimleri, ortaya çıkardığı yerel tepkiler ve refah ve eşitsizlik üzerindeki etkileri, dünyadaki çeşitli bölgelerin içinde ve arasında çok değişkenlik göstermiştir.

Küresel olarak piyasalaştırma geniş ölçekte artan ticaret ve yatırımla, sanayileşme ve finansallaşmayla, sermaye birikimiyle ve eşitsiz olsa da hafifletici gelir ve varlık artışıyla ilişkilendirilmiştir. Fakat öte yandan artan eşitsizlik, yaygın ve sistematik ekonomik güvencesizlik ve ekolojik felaketlerle de ilişkilendirilmiştir. Tüm bunlar dünyayı ne olursa olsun birikim için güvenli hale getirmek isteyen çeşitli kapitalist çıkarların zaferleriyle hızlandırılmış ve kabul edilmiştir. Dünyanın dört bir yanında piyasalaştırmanın ivmesi “piyasa dostu” ilkeler kılıfı altında işlenen yolsuzlukların yayılmasıyla el ele gitmiştir. Bu durum giderek daha çok küreselleşen fakat siyasi olarak hesapverebilirliği olmayan birikim rejimlerinin gelişmesine yol açmıştır. Bu rejimler, ortalama gelirler ve tüketim arttığında bile ekonomik güvencesizliği ve önlenebilir ıstırapı sürdürerek bir yandan servet yaratırken bir yandan da eşitsizliği artırır.

Fakat durum gerçekten bu kadar kötü müdür? Ne de olsa piyasalaştırma altında dünya, özellikle de Doğu Asya, daha da zenginleşmiştir. Doğu Asya derken burada Japonya ve Endonezya arasında kalan 20 kadar ülkeden bahsediyoruz. Doğu Asya’daki piyasalaştırma dinamiklerini ve ilgili dinamikleri incelemek, günümüzün Polanyici analizine katkıda bulunabilir.

> Doğu Asya’da “çifte hareket”

Piyasalaştırmanın son otuz yılında en çok atıfta bulunulan veriler arasında piyasalaştırmanın, gelişmekte olan dünyada, özellikle Doğu Asya’da yaşam standartlarının iyileşmesine katkıda bulunduğunun altını çizen veriler bulunmaktadır. Dünya Bankası’na göre 1990 ve 2016 arasında Doğu Asya’nın “aşırı yoksulluk” içinde yaşayan nüfusu %60’tan %3’ten az bir orana inmiştir. Fakat bu sayılar Güneydoğu Asya’nın nispeten daha yoksul olan ve daha yavaş büyüyen piyasa toplumlarını içermemektedir. Ayrıca veriler, kuşku uyandıracak biçimde düşük yoksulluk sınırları ve hakim pi-

>>

yasa çıkarlarına hizmet eden ilerleme göstergelerine dayanmaktadır. Her ne olursa olsun, tüm çeşitliliğe rağmen, bölgesel eğilim açıktır. Yüksek, orta ve düşük gelirli Doğu Asya ülkelerinde piyasalaşma süreçleri büyümeyi ve yaşam standartlarının iyileşmesini sağlamış, aynı zamanda eşitsizlikleri artırmış ve kimi zaman çok edici sömürü seviyelerine neden olmuştur. Fakat Doğu Asya’da piyasalaşma aynı zamanda Polanyici “çifte hareketin” öğelerini de yansıtmaktadır.

Güncel dünya piyasasının özellikle merak uyandırıcı bir özelliği, neoliberal fikirlerin ve çıkarların hegemonyası sayesinde genişlerken (Dale, 2012), dünyanın orta ve düşük gelirli ülkelerinde sosyal politikaların yelpazesi ve ölçeğinde hızlı artışların bu gelişmeye eşlik ediyor olmasıdır. Piyasalaşmaya katılmış orta ve düşük gelirli ülkelerde sosyal politikaların genişlemesi bir karşı-hareketi değil, küreselleşen piyasa toplumlarının ya da *toplumsal düzenlerin* dünya çapında yerleşmesini ve kurumsallaşmasını yansıtmaktadır. Bu durum, her ülkeye özel sosyal ilişkisel ve kurumsal özelliklerle şekillenmektedir.

Doğu Asya’da bu süreçlerin ölçeği, kapsamı, hızı ve yerel karmaşıklığı özellikle ilgi çekicidir. Süreçler birleşmiş ve eşitsiz gelişme bağlamında gerçekleşmektedir. Tüm bölgede eğitim, sağlık, sosyal koruma sistemlerinin ölçeği ve kapsamı olduğu kadar, bu alanlardaki kamusal ve özel harcamalar da genişlemiştir. Kore ve Tayvan’da, ve hatta Tayland, Endonezya ve Filipinler’de, sosyal politika genişlemesi, sosyal korumayı genişletmeyi vaat eden seçkinleri ödüllendirecek seçim teşvikleriyle hızlanmıştır. Nispeten varlıklı olan Singapur, Hong Kong ve Malezya’da demokratik olmayan devletler eğitim, sağlık ve sosyal koruma hizmetlerini etkileyici bir ölçekte yaymış olmalarına rağmen, bunu yoksulluğu sürdürecektir, tabakalaşmış şekilde gerçekleştirmişlerdir. Çin ve Vietnam’da anti-kapitalist komünist partiler derinlemesine otoriter korporatist siyasi çerçeveler sunan piyasa toplumlarını kurumsal hale getirmiştir. Bu toplumlar, belirli temel hizmetlerin ötesinde erişim sağlamak için siyasi ve ekonomik sermayeye ihtiyaç olmasına rağmen, nüfuslarının giderek artan kesimlerine hızlı ekonomik büyüme ve temel hizmetler sunmuşlardır. Kamboçya, Laos ve Myanmar’da bile sosyal politikalar genişlemektedir.

> Çifte hareketin doğasını tartışmak

Küresel olarak bakıldığında kimileri Doğu Asya’daki gelişmeleri, meta-dışlaştıran, Polanyici bir çifte hareketin gerçek bir göstergesi olarak görür. Bu hareketin içinde geç sanayileşmiş Doğu Asya toplumlarının genişleyen dünya piyasalarına süregelen entegrasyona, devletin sosyal politikalarının nüfusu yerel ve küresel piyasaların iniş çıkışlarından korunurken aynı zamanda kendi aralarında rekabet etmek ve yukarı doğru hareketlilik sağlamak için gerekli becerileri geliştirmelerini desteklemek amacıyla yayılması eşlik eder. Sosyal politikanın küresel olarak genişlemesine değinen Harris ve Scully, küresel Güney’deki metalaşmanın neoliberalizmden çok önceye gittiğini ve neoliberalizmin

piyasaların rolünü geliştirmek ve genişletmekteki rolüne rağmen sosyal politikanın ilerlemesinin “siyasi ekonomik yaşamın *meta-dışlaşmaya* doğru gözle görülür kaymayı” gölgelediğini söylemişlerdir. Hatta Dünya Çalışma Örgütü, 2019 itibarıyla dünya nüfusunun yarısının en az bir sosyal yardımdan faydalandığını belirtiyor.

Doğu Asya’da sosyal politikanın genişlemesine şüpheli yaklaşanlar, bariz bir neoliberal ve hatta sahte Polanyici çifte hareket saptamışlardır. Bu çifte hareket, Doğu Asyalıları evrensellik ve meta-dışlaştırma ilkelerinden uzaklaştırıp, piyasa birikimini demokratik mekanizmalarından yalıtın yönetim ve piyasa vatandaşlığı biçimlerine yaklaştırmaktadır. Bu neoliberal çifte hareket, refahın en iyi şekilde piyasanın içinden ve piyasa üzerinden dağıtılacağı ve belirleneceği varsayımını yansıtmaktadır. Öyle ki, sosyal politikaların kendileri bile piyasa ekonomisi mantığını destekler hale gelir. Bölgede gözlenen artan eşitsizlikler ve hizmetlerdeki daha geniş ticarileşme ve tabakalaşma da bu görüşü desteklemektedir. Hatta bölgedeki kamusal sosyal politikalar, temel birer sermaye birikimi alanı haline gelmiştir.

Öyleyse, yaşam standartları anlamında çarpıcı fakat çok eşitsiz iyileşmelerle ve halkların seçkin çıkarlarına hizmet etmek üzere inşa edilmiş ve sürdürülen piyasa toplumlarına tabi kılınmalarıyla olduğu kadar, yükselen gelirler ve sosyal politikaların ölçek ve kapsamındaki çarpıcı genişlemeyle ilişkilendirilen, Doğu Asya’nın bu büyük dönüşümünü nasıl anlamlandırabiliriz?

> Toplumsal düzenler için kurumsallaştırma

Doğu Asya’nın dönüşümünün önemini anlamak için Doğu Asya ülkelerinin birer toplumsal düzen olarak analiz edilmesi ve bunların dinamik sosyal ilişkisel ve kurumsal özelliklerinin derinlemesine incelenmesi gerekmektedir. Polanyi’nin öngördüğü çizgiler paralelinde piyasanın gerçek anlamda toplumsal ilişkiler içine yerleşmiş oluşuna dair ipuçlarını yalnızca Kore ve Tayvan’da görmekteyiz. Çin ve Vietnam’da çifte hareket, piyasacı-Leninist düzenlerin konsolidasyonu içinde gerçekleşmiştir. Bölgenin her yerinde sosyal politikalar, tıpkı piyasalar gibi, hakim güç ilişkileri üzerinden yol almış ve bu güç ilişkileri içinde gelişmiştir. Eğer genel bir eğilim varsa o da Doğu Asya seçkinlerinin toplumsal düzenleri ve piyasa vatandaşlıkları çeşitlerini kurumsallaştırmış olduklarıdır. Bu toplumsal düzenlerin ve piyasa vatandaşlıklarının özelliği, az çok temel hizmetleri yayabilmiş fakat bu hizmetlere erişimi siyasi bağlantılara ve harcadıkça ödeme ilkelerine bağlamış, evrenselliği zayıf sosyal politikalarıdır. Öyleyse Doğu Asya’da yaşam standartlarında önemli iyileştirmeler, kitlesel tüketim ve tüketimcilik ve genişleyen sosyal politikaların yanı sıra artan eşitsizlik, süregelen ekonomik güvencesizlik ve ekolojik felaketler büyük bir dönüşümü temsil etmektedir. Fakat bu büyük dönüşüm Polanyi’nin öngördüğü ve başkalarının da umut ettiği dönüşüm biçimi değildir. ■

Jonathan London’a ulaşmak için <j.d.london@hum.leidenuniv.nl>

> Nüfus İkamemesi Korkusu

Attila Meleg, Budapeşte Corvinus Üniversitesi Karl Polanyi Merkezi Kurucu Direktörü, Macaristan

Doğu Avrupa nüfusları (bir kez daha) kendi oğulları Karl Polanyi'nin öngörülerini anlama sürecindedir. Polanyi, *Büyük Dönüşüm*'ü yazdıktan ve piyasa ütopyasının neden "kaba tahayyül" sistemlerine karşı "koruyucu kılıf"ı yeniden kazanma ihtiyacına yol açtığını açıkladıktan sonra, 1945 yılında da serbest piyasanın ortaya çıkışının Doğu Avrupa'da çılgın bir milliyetçiliğe yol açacağını da ileri sürmüştü:

"Eğer Atlantik Şartı bizi serbest piyasaların yok olduğu yerlerde yeniden canlanmaları için taahhüt altına soktuysa, bunu yaparak çılgın milliyetçiliğin kaybolduğu bölgelere yeniden aşılmasına kapıyı açmış olabiliriz." (Polanyi, "Evrensel Kapitalizm ve Bölgesel Planlama")

En son kitabı *Repatriating Polanyi*'de [Polanyi'yi Yurduna Geri Göndermek] Chris Hann, Avrupa'da milliyetçiliğin yükselişinin daha derinde yatan nedenlerinin "küresel neoliberal düzen" kurumları olduğunu belirtir. Bu kısa makalede ben, küresel neoliberal dönemdeki demografik değişikliklerin insanlığın, - ve Avrupa, Doğu Avrupa ve en önemlisi önemli (bir test vakası olarak) Macar toplumları - içinde küresel piyasa ütopyasına karşı bir takım koruma tedbirleri aramaya ittiğini ileri süreceğim. Bu toplumlar, sermayenin, kaybolan ya da giden nüfuslarının komşu ülkelerin dışındaki bölgelerde yetişmiş mültecilerle ikame edilmesinden doğacak çıkarlarını reddederler.

> Küresel düzeydeki etkenler

1980'lerin sonunda başlayan neoliberal dönem, küresel demografik süreçlerde, göçü daha önceki dönemlerden çok daha tartışmalı bir mesela haline getirebilecek, bazı önemli değişimlere şahit oldu.

Küreselleşme dönemi boyunca göç nüfustan daha hızlı bir şekilde artmakta, doğurganlık ise, nüfusun ciddi biçimde yaşlanmasına neden olacak şekilde, sürekli olarak düşmektedir. Bu arada ölüm hızındaki iyileşmeler de daha önceki dönemlerle karşılaştırıldığında biraz yavaşlamıştır.

Toplumların büyük gruplarının küresel olarak ayrılmış olmasına ve yerinden edilmesine neden olan sermayenin hızla artan hareketliliğinin, göçün büyümesinin arkasında yatan temel bir rolü vardır. Sonuç olarak ortaya çıkan eko-

nomik yeniden yapılanma ve istikrarlı işlerin kaybı, gündelik çalışmayı ve aile yaşamını daha az istikrarlı bir hale getirmekte ve güvencesizlik hissini artırmaktadır.

Göç üzerinde süren tartışmalar (ki bunlar tarihsel olarak göçü kontrol etmeye karşı desteklemek gibi iki söylemsel örüntü miras almışlardır) artan refah yardımları ve emek rekabeti edenile daha da şiddetli hale gelmiştir. Bu, birbirine bağlı şu etkenlerle ilgilidir: küresel nüfusun düşen doğurganlık oranları nedeniyle sürekli yaşlanması; aktif yaş gruplarının işgücüne katılımında gözlemlenebilir düşüş; Batıda ayrıcalıklı grupların ücretlerinde az miktarda yakınsama olması ya da hiç ücret artışı olmaması; ve Böröcz'ün 2016 tarihli "Yeniden Dağıtımda Küresel Eşitsizlik" makalesinde açıkladığı gibi, 1990'ların ortasından itibaren yeniden dönüşüm düzeylerindeki genel durgunluk.

> Avrupa düzeyinde etkenler

Avrupa'da küresel ortalamaya kıyasla tarihsel olarak düşük olan doğurganlığa sahip olması ve yaşlanmanın ortalamasının üzerinde seyretmesi, fakat bir yandan da kıtanın ölüm hızına dair avantajlarını kaybetmiş olması, Avrupa'nın tümünün göç konusunda endişeli olma sebebi açıklarken demografik etkenlerin öneminin arttığına işaret eder. Bu, neoliberal dönemde paradoksal göçe karşı refah rekabeti ile ilgilidir. Sermayenin hareketliliği çok yüksektir (Doğrudan Yabancı Yatırımın net akışı küresel düzeylerin üstündedir). Avrupa'nın karmaşık biçimde gömülü sosyalist ekonomileri, bu hareketliliği sağlamak adına yıkılmıştır. Bu durum, büyük ölçekli iş kaybına ve nüfusun açık fakat eşitsiz oranda gelişmiş bir alanda hareketliliğine neden olmuştur. Kişi başına düşen ekonomik esenlik açısından ayrıcalıklı bir bölge olarak Avrupa'nın küresel öneminde bir düşüş yaşadığını, aynı anda da küresel düzeylerin üzerinde yükseklikte göç almayı sürdürdüğünü görmekteyiz.

> Bölgesel ve yerel düzeyde etkenler

Eğer uzun vadeli istihdamı karşılaştırırsak, 1980'lerde tüm zamanların en yüksek – küresel düzeyin üzerinde – düzeyine sahip olan Doğu Avrupa ülkelerinde işgücü katılı oranlarının 1990'lar ve 2000'lerde Avrupa düzeyinin ve hatta küresel düzeylerin çok altına düştüğü, 2010'larda ise

geri tırmadığını görmekteyiz. Dolayısıyla bu ülkeler üzerinde büyük etkisi olan kayıp bir yirmi yıldan bahsedebiliriz.

Bu çok ekonomileri dönemi büyük ayrışmışlık ve yerinde edilmeler anlamına gelmiştir. Hann'ın ileri sürdüğü gibi, bu, radikal makro düzey değişimlerin, "piyasa toplumu" geçişte açıkça insanların normlarına ve gündelik pratiklerine karşı işlediği anlamına gelmiştir. Göç meselesiyle ilgili olarak, temel özellik, Macaristan da dahil olmak üzere bütün bölgenin Batı'ya büyük insanları akınları gönderirken yalnızca bölge içinde göçmenler almış olmasıdır. Daha ötesindeki bağlar nadir ve görece zayıftır. Birleşmiş Milletlere göre 2015 yılında Doğu Avrupa'nın daha küçük ülkelerinde doğmuş olan 25 milyon insan, doğdukları ülkede yaşamaktadır. Öte yandan bu bölgeden gelen göçmenlerin toplam sayısı 10 milyonu aşmış bulunmaktadır. Bu da büyük ölçekte nüfus kaybına işaret eder.

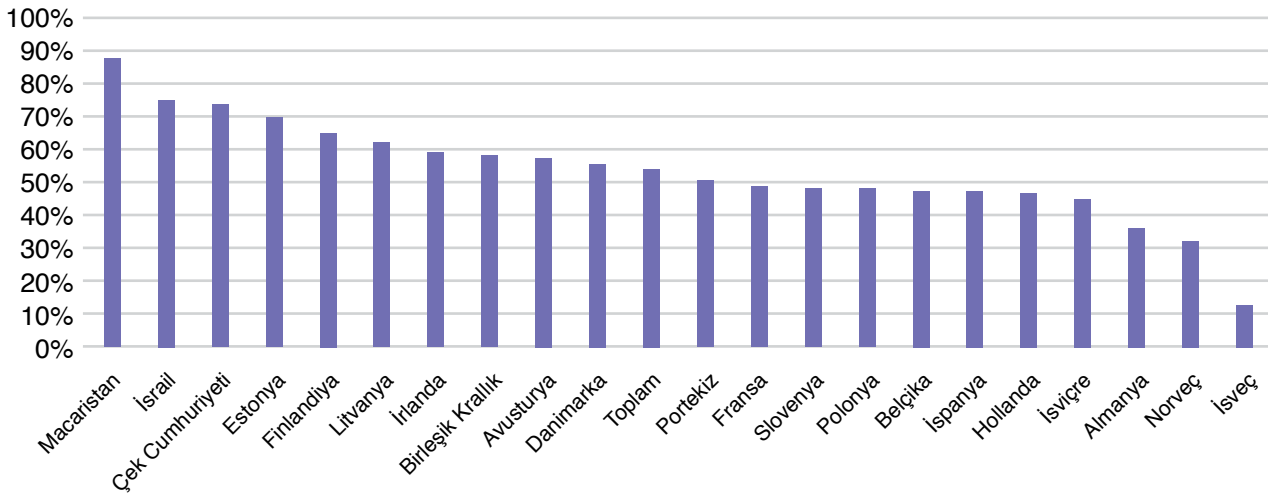
Batıyla olan bu eşitsiz mücadelenin (sermaye içeri hareket ederken emeğin dışarı hareket etmekte), emek ve beceri kaybı, emek talebi ve emek arzı arasında artan uyumsuzluk, sosyal güvenlik ve vergi ödemelerinde düşüş (özellikle de yaşlanma süreci içinde). Bunlar ulus-devlet bakış ve sosyal refah sistemi açısından çok ciddi sonuçlardır. Demografik açıdan bakıldığında, küresel (ve hatta Avrupa'da da olan) istikrarlı nüfus artışı eğiliminin aksine,

bazı Doğu Avrupa ülkelerinin halihazırda güdük olan sosyal refah sistemlerindeki büyük gerilimler olmadan işleyemeyeceğini ileri sürmek mümkün olabilir. Bu bazı Doğu Avrupa nüfuslarının nüfus mübadelesi korkularına neden bu kadar açık olduğunu açıklayabilir.

İş dünyasının ve sermayenin çıkarlarının "hayali göçmen emeği mübadelesinde" yattığını ileri sürebiliriz. Neoliberal bir çerçevede emeği dışarı çıkarıp, gönderen bölgelere eşit derecede soyut emek "ithal etme" fırsatını sunmaktan memnundurlar. Bu bazı yerel topluluklar ve milliyetçi hükümetler tarafından, demografik kırılmanın tam ortasında, feci bir seçenek olarak reddedilir. Paradoksal, ve bazı açılardan trajik olarak, bu panik özellikle neoliberalizmin son 30 yıldaki gerilimlerinin ve savaşlarının neden olduğu son dönemdeki göçmen krizinden bahsediliği zaman etkili oluyor. Fakat bu gerilimler ve çelişkiler için hiçbir ulusal ya da milliyetçi bir cevap yoktur. Bugünkü verimden başka türlü nasıl çıkılabileceğine dair cevabı, ulusal veya yerel "demografik bir kurum"un mekanik, otoriter savunusu değil, küresel bir çifte hareket formüle edebilir. Neoliberal düzenden çıkış, dünyanın her yerindeki göçmenlerin ve göçmen olmayanların onurunu sağlamanın tek yolu olabilir. ■

Attila Melegh'e ulaşmak için <melegh@demografia.hu>

Avrupa dışındaki yoksul ülkelere, çok az sayıda veya hiç göçmen kabulü Avrupa Sosyal Taraması 2014 (sözde mülteci krizinden önce)

Kaynak: Avrupa Sosyal Taraması (ESS), 2014/2015, https://www.europeansocialsurvey.org/download.html?file=ESS7e02_2&y=2014, Erişim tarihi 15 Ekim 2019.

> Popülizme Giden Yol

Chris Hann, Max Planck Sosyal Antropoloji Enstitüsü, Almanya

2015'te Budapeşte Keleti tren istasyonunda göçmenler.
Kaynak: Chriss Hann.

Karl Polanyi'nin *Büyük Dönüşüm*'ünün tamamlayıcısı, ondan bir ay önce Mart 1944 Londra'da basılmış olan Friedrich Hayek'in *Kölelik Yolu* adlı eseridir. İki eser de profesyonel sosyoloji ya da sosyal bilim çalışması olarak nitelendirilemez. Bunlar daha geniş bir okuyucu kitlesine hitap etmeyi hedeflenmiş araştırmacılar tarafından yazılmış popüler kitaplardır. Ancak Hayek'in kitabı bu amacına çok hızlı bir şekilde ulaşmışken (ki bunun sebebi Amerikan dergisi *Reader's Digest*'te kısaltılmış bir versiyonunun basılmış olmasıdır), Polanyi'nin çok daha uzun olan metni yalnızca mütevazı satış rakamlarına ulaşabilmiştir. Polanyi de Hayek de Avusturya iktisadından geliyor olsalar da hem tarz hem içerik olarak aralarında büyük farklar vardır. Polanyi, sonuca demokratik sosyalizmi savunacak argümanlarla varmak için Britanya ekonomik tarihinin ve sömürge etnografisinin

detaylarına dalar. Hayek'in çalışması ise çok daha soyut ve keskindir. Polanyi'nin faşizmin felaketleri için sorumlu tuttuğu liberalizmin ekonomik doktrinlerini, bireysel özgürlük ve ekonomik verimlilik için bir anahtar olarak görür. Hayek'e göre, sosyalist planlama totaliterliğe gider. Onun önerisi, devlet müdahalesinin en az düzeyde olduğu serbest piyasalardır. Bu makale, 1944'te yayımlanan eserlerden önceki entelektüel tarihi değil, bu iki zıt ekonomik felsefenin daha sonrası, ve dolayısıyla 75 yıl sonraki günümüz toplumunun durumuyla ilgisini inceliyor.

> Gömülü liberalizmin yükselişi ve düşüşü

Savaş sonrasındaki ilk bir kaç on yıl genellikle (*Büyük Dönüşüm*'ün tanıdık metaforuyla anlatmak gerekirse) ekonominin toplumda "yeniden gömülü" olduğu bir dönem olarak düşünülür. Polanyici "çifte hareket" in gerilimleri (bir yanda piyasa ilkelerinin içeri girmesi, diğer yandan toplumun "kendini koruması"), yüksek istihdam sağlamak ve refah devletlerini konsolide edebilmek için Keynesyen ekonomik yönetim ilkeleriyle yatıştırılır. Sosyalist Karl Polanyi bu tavizlerden, hatta İskandinavya'nın güçlü refah devletlerinden bile, etkilenmemiştir. Yine de, bu dönemin karma ekonomileri ve Bretton-Woods'da müzakere edilen finansal sistem, liberal demokrasilerin bu jenerasyonda gelişmesini sağladı.

Bu gelişmeler, 1970'lerde hidrokarbon siyaseti ve Bretton-Woods'un çöküşüyle baltalandı. 1980'lere gelindiğinde Başkan Reagan ve (kendi gurusu olarak Hayek'i alıntılamanın) Başbakan Thatcher, gömülü liberalizmin pragmatik dengesine saldırıyor ve onun yerine serbest piyasanın erdemlerinden bahsediyorlardı. Sovyet blokunun çöküşünün ardından neoliberal dogmalar küresel olarak yayılıyordu. Merkezi planlamanın ölümüyle birlikte radikal özelleştirme ve piyasalaştırma aşırı bozulmaya neden oldu. Sosyalizm sonrası Doğu Avrupa ülkeleri zaman içinde Avrupa Birliği'ne kabul edildi. Doğunun yeni seçkinleri, Maastricht Anlaşması'nın sosyal bölümünün unutulmaya yüz tutması için Batının eski seçkinleriyle el ele verdi. Euro'nun yaratılması, piyasa ilkelerinin hakimiyetinin sermayenin ve emeğin hareketliliğini daha çok sağlamasıyla "sosyal Avrupa"ya dair eski ideallerin bir kenara atılmasını sağladı. 2007 yılında başlayan uluslararası mali krize yanıt olarak kemer sıkma politikaları, bir kez daha giderek daha çok gömülü görünen kapitalizmin çelişkilerini gözler önüne serdi.

> Kurumsallaşmış piyasalar ve popülist politikalar

İster biriktirmeye ya da harcamaya dair bir karar olsun, ister kişinin daha yüksek maaş arayışıyla göç etmesi ya da kendi *Heimat*'ında varolanın kabul etmesi olsun, ekonomik hayat her zaman hem sosyo-kültürel hem kurumsal olarak inşa edilmiş bağlamlarda yaşanır. Ayrışmışlık metaforu

çok harfi harfine yorumlanamaz: Polanyi'nin "kurumsallaşmış süreç" olarak kavramsallaştırdığı şeyi incelememiz gerekiyor. Dikkatli bir inceleme, serbest piyasa rejiminin, mülkiyet haklarını savunmak ve genel olarak kapitalistlerin çıkarlarını tatbik edebilmek için güçlü devletlere çok bağlı olduğunu ortaya çıkarıyor. Eğer Polanyi bugün yazıyor olsaydı, muhtemelen, ulusötesi şirketlerin en güçlü devletlerin güçlerini bile nasıl çökerttiğine, vergilerden kurnazca kaçıyor ve yalnızca kendi hissedarlarına hesap veriyor olduklarına dikkat ederdi. Neo-patrimonyal rejimlerin, özellikle de kendi vatani Macaristan'dakinin, (Avrupa Birliği'nin mekanizmaları gibi) kurumları nasıl manipüle ettiğini ve bunu kendi halklarının çıkarlarına hizmet edecek pragmatik bir planlama için değil, tekele benzer bir hükümet partisi içindeki klientelist bağımlılığı sağlamlaştırmak için yaptıklarını görse şoka girerdi.

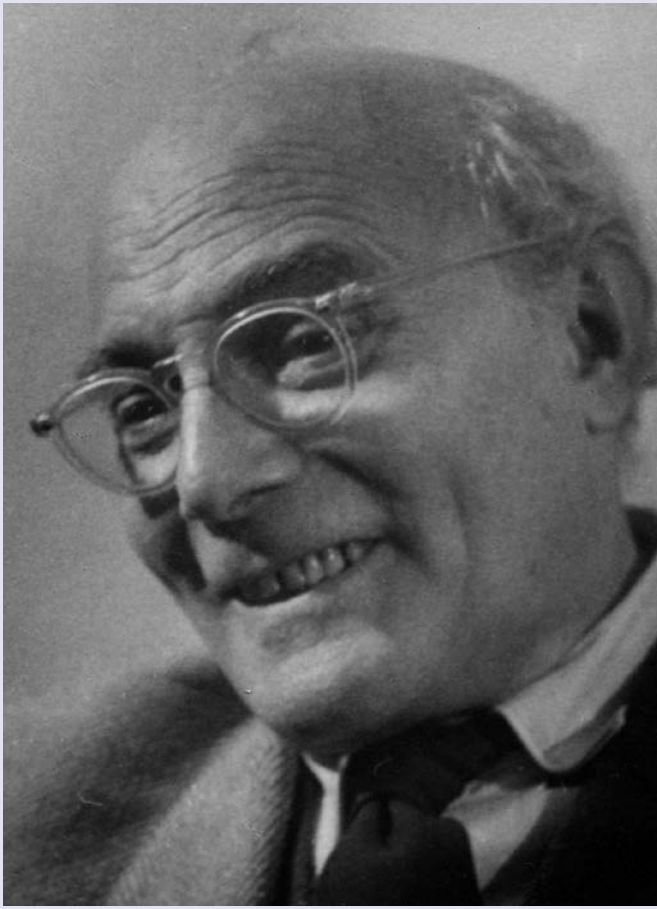
Ekonominin yeni kurumsallaşmasına, dünya çapında "popülist" politikaların endişe verici yükselişi eşlik etmektedir. Macaristan'da Orbán veya ABD'de Trump gibi liderler, kapitalizm ve demokrasinin temel uyumluluğunun sorgulanmasına neden oluyor. Bu konjonktürde, Karl Polanyi'nin çifte hareketin gerilimi analizi ileri görülmüştür. 1960'ların ortasından itibaren "gömülü sosyalizm"de az çok başarılı deneyler gerçekleştirmiş olan Macaristan gibi bir toplum, küresel laissez-faire rüzgarına aniden yakalandığı zaman, karşılık olarak yeni küresel piyasada tehdit altında olduğu düşünülen değerleri yeniden ileri sürerek kendisini savunmaya geçer. Pratikte, bu yeni sınıf ayrımlarını etno-milliyetçi hisleri kışkırtarak kamufle etmek anlamına gelmektedir. Romanlar ve Yahudiler ülke içinde tanıdık günah keçileridir; (neoliberal AB'nin merkezi) Brüksel (eski merkezi planlama sisteminin merkezi), ana dış düşman olarak Moskova'nın yerini almıştır. Detaylar farklılaşabilir ama Avrupa faşizminin kökenlerine benzerliği nedeniyle Polanyi de popülist bağı tanırdı.

Büyük Dönüşüm, Kölelik Yolu'nun anti-sosyal, laissez-faire dogmalarının çıktığı yerin eksiksiz bir alazidir. Her iki kitap da pek çok basılmış ve yaygın olarak çevrilmiştir. Fakat Polanyi'nin mesajı hiç *Reader's Digest* formatına sıkıştırılmamıştır. Hayek'in satışları her zaman Polanyi'ninkinden fazla olmuştur ve öyle olmaya da devam etmektedir. Hepsinden öte, Anglo-Sakson ülkelerde, Soğuk Savaş'ın bitişinden 30 yıl sonra bile, sosyalizmi şeytanlaştırmak değiştirmesi zor bir alışkanlıktır. Karl Polanyi serbest piyasaların kendiliğindenliğinin bireysel özgürlüğün en iyi garantisi olduğu fikrine kapsayıcı bir alternatif sunar. Zamanımızın en önemli sorusu, Hayekçi ideolojinin krizinin Keynesyen liberalizmin canlandırılmasıyla çözümlenip çözülemeyeceği veya bunun kapitalizm için gerçekten yolun sonu olup olmadığıdır. İyimser Polanyi yanıtın ikinci olması umut ederdi. ■

Chris Hann'a ulaşmak için <hann@eth.mpg.de>

> Karl Polanyi'nin Kalıcı Mirası

Andreas Novy, Vienna Ekonomi ve İşletme Üniversitesi (WU), Avusturya

1964 yılında Karl Polanyi.
Kaynak: Kari Polanyi Levitt.

kullanırken, Polanyi piyasa toplumlarının genel olarak varlıklarını sürdürbilmelerini sorguluyordu. Polanyi için piyasa toplumlarında toplumsal uyumun olmayışı işlevsel bağımsızlıktan ve (daha da kötüsü), ekonomik motiflerin ve çıkarınların toplumsal endişelerin ve siyasi çıkarların üzerinde olmasından kaynaklanıyordu.

> Polanyi'nin üstü kapalı mekansal analizi

Karl Polanyi kooperatif hareketinin sıkı bir destekçisi, ve hareketin ilk savunucularından olan Robert Owen'in bir hayranıydı. Küreselleşme karşıtı hareketler, sosyal ekonomi ve dayanışma ekonomisi, tüm bu güncel taban hareketleri, kendi kişisel yaşamlarını ve toplumları biçimlendirmeleri için vatandaşları, köylüleri ve işçileri güçlendirmeyi hedeflemiştir. Özyönetim ve katılımcı yönetim biçimleriyle ilgili deneyler yapmışlar ve genellikle insanların ve toplulukların kendi yaşamlarının kontrolünü ele alma, daha kooperatif değerler ve daha az maddiyatçı ihtiyaçlar ve arzularla “ekonomiyi toplumun içine yeniden yerleştirme” kapasitelerine dair güçlü bir inançla harekete geçmişlerdir. Dolayısıyla ekonomiyi düzeltmek ve demokrasiyi siyasi alanın dışına genişletmek gibi amaçlarla bağlantılı olarak sosyo-ekonomik demokratikleşmeyi desteklediler. Finans, üretim ve bakım faaliyetlerinin kolektif karar alma, kamu hesapverebilirliği ve eş-yönetimden izole edilmek için fazla önemli olduğu düşünülür. Bu sivil toplum hareketlerinin çoğu, yakın zamanda da geçiş ve ortak alan hareketleri, aşağıdan yukarıya sosyal inavasyonları desteklediler. Fakat sıklıkla kendileri yerellik tuzağının kurbanı oldular, kendi projeleri ya da mahallerinin ötesinde kurumsal ve yapısal değişimi harekete geçiremediler.

Bu, Karl Polanyi'nin başyapıtının önemli fakat ihmal edilmiş bir özelliğine götürür: üstü kapalı mekansal analizine. Polanyi'nin sıklıkla atıfta bulunulan, kendi kurallarına göre işleyen piyasa eleştirisi, her tür piyasanın bir reddi değildir.

Karl Polanyi, 1964'teki ölümünden sonra en çok antropolojide, ekonominin “geçimin örgütlenmesi” olarak, bir bağlam içinde anlaşılması savunan bir araştırmacı olarak tanınıyordu. Geniş yelpazede disiplinler tarafından bir sosyal bilimci olan yeniden keşfi 1970'lerden itibaren gerçekleşti. İktisatta bu, ekonomik kalkınmadan kurumların önemini vurgulayarak Nobel Ödülü kazanan Douglass North'un çalışmaları sayesinde oldu. North, Polanyi'den farklı olarak piyasalara, mülklere ve sözleşmelere odaklanmıştı. Sosyolojide Mark Granovetter Polanyi için çok önemli olan gömülülük kavramını popülerleştirdi, fakat Granovetter bu kavramı piyasa toplumlarında somut piyasaların işleyişini incelemek için

“Tek Büyük Piyasa”nın, satış amaçlı üretilmemiş metalar da dahil her şeyin ticaretinin yapılabilirdiği birbirine bağlı tek bir piyasanın ortaya çıkışına bir eleştiridir. 1930'lara kadar “Tek Büyük Piyasa”yı sürdüren temel kurum, altın standardı idi. Yeryüzündeki tüm sosyo-ekonomik faaliyetleri karşılaştırılabilir, ve dolayısıyla da ticareti yapılabilir hale getirdi. Bu ekonomik liberalizm ütopyası Polanyici bir perspektiften distopiktir. Yirminci yüzyılın sonunda “küreselleşme” kavramı icat edilmeden önce bile Polanyi “evrensel kapitalizm”i ve “makine çağı”nda teknolojinin kontrolsüz şekilde yayılması şiddetli bir biçimde eleştiriyordu.

> Neoliberalizm ve çok düzeyli alternatifler ihtiyacı

Polanyi'nin, bilinçli planlanmış “serbest piyasa ekonomisi”nin feci sosyal ve ekolojik sonuçlarına dair eleştirisi anca 2000 yılında dotcom balonunun patlaması ve 2008-9 mali krizinden sonra günümüz toplumlarının yaşamın metalaştırılmasına nasıl tepki verdiklerine dair eleştirel düşüncelere konu olmuştu. Kırk yıllık planlı neoliberalizm ve yaşamın tüm alanlarında tasarruf yapılması, artan sayıda disiplinler arası ve disiplinler ötesi araştırmalara yol açtı. Sosyolojide Michael Burawoy, günümüzde doğanın, bilginin ve verinin günümüzdeki metalaştırılmasını anlayabilmek için Polanyi'nin kavramsallaştırmalarını uyguladı. Toplumsal cinsiyetlendirilmiş işbölümünde eğitimin ve sağlığın piyasalaşmasına, neoliberalizmin gündelik yaşamdaki etkileri, finansal piyasaların artan hakimiyetiyle birlikte derinleşti.

Neoliberalizme karşı dünya çapında akademik ve siyasal direniş, Polanyi'yi piyasa mantığının hakimiyetindeki dünyayı anlamaya ve değiştirmeye ilgi duyanlar için temel bir ilham kaynağına dönüştürdü. Pek çok ünlü akademisyen neoliberal küreselleşmeyi eleştiriyor. Dani Rodrik bunu “hiperküreselleşme”, Kari Polanyi Levitt ise “büyük finansallaşma” olarak adlandırıyor. Wolfgang Streeck'in de üzerinde durduğu gibi, güncel küresel ekonomik düzen demokrasiyi, refah rejimlerini ve ulusal egemenliği tehdit ediyor. Bunun alternatifleri, daha mütevazı ekonomik entegrasyon modellerini, artan ulusal politika alanını ve demokrasinin yeniden icadını içeriyor.

Bu endişeler yakın zamanda Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCTAD), kemer sıkma politikalarını aşan, finansal piyasaları yeniden toplumun içine yerleştiren ve başta finans kapitalin ve dijital platformların

olmak üzere ekonomik gücü sınırlayan Yeni Küresel Düzen savunuyla tartışıldı. Bu, heterodoks ekonomistlerin, Granovetter'in ufuk açıcı çalışmasından beri makro ekonomik dinamikleri görmezden gelen ekonomik sosyolojiye yaptıkları en önemli katkıdır. Diğer yandan, sosyolojik bir perspektif Polanyi'nin ekonomiye dair “geçimin örgütlenmesi” tanımını özne, güç, bağlam ve sistem entegrasyonu üzerine araştırmalarla zenginleştirebilir. Bu da ekonominin tek tip değil, daha çeşitli bir kapitalizm üretecek gömülü, belirli kurumlardan oluştuğu, daha mekan temelli bir anlayışa yol açar.

Benim anlayışında hiperküreselleşmenin alternatifi, demokrasiyi daha bağlamsal ve düzeylere hassas bir ekonomik bir düzen içinde güçlendirmekte yatıyor. Polanyi ulus üstü planlamanın önemini vurgulamıştı; coğrafyacılara bizlere önemli açılardan mahalleler, şehirler ve bölgeler tarafından yapılandırıldığını hatırlatır. Siyasal iktisat ise demokratik hesapverebilirliğin ve sosyal güvenliğin hala temel olarak ulusal düzeyde örgütlendiğinde ısrarcıdır. Demokratik, sürdürülebilir ve dayanışmacı yönetimin çok düzeyli bir perspektife ihtiyacı var.

Son olarak ien temel düzeyde, Polanyi'nin mirası, piyasa, mülk ve rekabetin anahtar kurumlar olduğu günümüz piyasa toplumuna karşı medeni bir alternatif için esin kaynağı olmalıdır. Polanyi'ye göre ekonomik ilerleme ve sosyo-kültürel güvenliğin iyileştirilmesinin ve yerleştirilmesinin diyalektikliğine kapitalist piyasa toplumları eşlik eder. Uzun vadede yalnızca ekonomik iyileşmeye odaklanan medeniyetler, 1930'larda liberal medeniyetin çöktüğü gibi çökecektir. Ölçsüz dünyevi sınırların neden olduğu, uzakta görünen ekolojik felaketler, bu yansımaları yeni bir aciliyet kazandırıyor. Biyofiziksel sınırlar toplumsal sınırlara dönüşüyor, zengin kaynaklara sahip olanları yoksullardan, Küresel Kuzeyi Küresel Güneyden ayırıyor. Dışlama ve eşitsizlik arttıkça, otoriterlik ve gerici kültürel siyaset yaygınlaşabilir. Fakat dışlama ve eşitsizlikle mücadele aynı zamanda bir aidiyet hissiyatı, güvenlik ve yerleşikliği yeniden sağlamayı ve sürdürülebilir bir iklimi korumayı amaçlayan karşı hareketleri de güçlendirebilir. Polanyi'nin izinde, bireysel özgürlük ve sorumluluk, herhangi bir belirlenimci tahmini engelleyerek, çeşitli muhtemel geleceklere izin verir. ■

Andreas Novy'e ulaşmak için <Andreas.Novy@wu.ac.at>

> Ann Barden Denis: Teşekkür

Linda Christiansen-Ruffman, Saint Mary's Üniversitesi, Angela Miles, Toronto Üniversitesi ve Marilyn Porter, Memorial Üniversitesi, Kanada

Ann Barden Denis. Telif hakkı: USC Canada.

Ann Barden Denis, 5 Şubat 2019'da ani kalp durması sonucu aramızdan ayrıldı. Henüz 73 yaşındaydı. Ann hayatının büyük bölümünü sosyolojiye, disiplinlerarası çalışmaya, toplumsal eşitliğe ve farklılıklar arasında düzeyli bir toplumsal ilişkinin kurulmasına adanmıştı. Ardında, onun sakin ve şefkatli kişiliğini ve yardımcı, analitik ve idari becerilerini, bilgisini ve güvenilirliğini özleyen bir çok üzgün meslektaş, öğrenci ve danışman bıraktı.

Son günlerinde Ann, anne tarafıyla olan güçlü bağlarını onurlandırmak adına göbek adı olan Barden'i de kullanmaya başlamıştı. Geniş, ataerkil, Fransız Kanadalı aile yapısının içinde anneannesi ve annesinin deneyimlerinden aktardıkları bilgelik ve pratik öğütlere çok değer veriyordu. Ann bu kadınlardan, erkeklerin dünyasında bir kadın olarak bağımsızlığını kazanmak için eğitim ve çalışmanın ne kadar önemli olduğunu öğrenmişti. Bu meselelerin bireysel ve toplumsal güç için önemini idrak ettiğinde, Ann hem kişisel hem de sosyolojik açıdan liderliği için güç ve gerekli güve-

ni kendinde bulmuştu. Bu durum aynı zamanda, kariyeri boyunca bir feminist gibi gelişmesine ve değişmesine de katkıda bulunmuştu. Her ne kadar bu teşekkür yazısı onun kamusal alandaki profiline ve akademi ile aktivizme olan katkılarından bahsedecek olsa da Ann, toplumsal olaylarla iç içe geçen bir hayatla birlikte kadın olarak bağımsız olabilmeyi başararak da bize örnek olmuştur.

Ann'in kaybı, onun çalışmalarıyla beslenen, şekillenen ya da canlanan birçok örgütü de öksüz bırakmıştır. Şimdi CSA olan, Kanada Sosyoloji ve Antropoloji Derneği (CSAA) ve Feminist Sosyoloji Araştırma Topluluğu, Uluslararası Sosyoloji Derneği (ISA) ve ona bağlı iki araştırma komitesi olan RC05 (önceki ismiyle, Etnik, Irk ve Azınlık İlişkileri, şimdiki ismiyle ise Irkçılık, Ulusalçılık, Yerellik ve Etnisite) ve RC32 (önceki ismiyle Toplumda Kadın, şimdiki ismiyle Kadın, Toplumsal Cinsiyet ve Toplum); ve son zamanlarda özellikle Kanada Kadının Yükselmesi Araştırma Enstitüsü (CRIA-W-ICREF) olmak üzere tüm bu örgütlere olağanüstü idari ve akademik katkılarda bulunmuştur. Bu dernek ve

komitelerin her biri ve iki dilde eğitim veren Ottawa Üniversitesi'ne de Ann, yorulmak bilmeden önemli yönetici (çokça Başkan görevini üstlenerek) ve orta düzey görevlerde bulunarak hem örgütsel etkinliği hem de toplumsal, akademik ve pratik yetkinliğiyle yarar sağladı. Aynı zamanda, tüm bu kurumlar içinde ve arasında toplumsal adalet, açıklık, erişim ve kapsayıcılık gibi temel ilkelerin korunması ve geliştirilmesi için çalıştı. Öte yandan, bir yazar ve editör olarak becerilerini kitaplar, akademik yayınlar, özel sayılar, raporlar ve bültenlerin hazırlanmasında kullandı. Kendi alanındaki akademik yayınların kurulları ve Kanada Akademik Yayınlar Yardım Vakfı'na danışmanlık yaptı. Kanada ve uluslararası sosyolojiyle disiplinlerarası feminist araştırma işbirlikleri onun feminist liderliği ve idari dehasından çokça faydalandı.

Ann, aynı zamanda CSAA'nın Kanada frankofon dengi olan ACSALF'ın, Kanada Etnik Çalışmalar Derneği (CE-SA-SCEE) ve ilk toplantılarından itibaren, Kadın ve Toplumsal Cinsiyet ve Feminist Araştırmalar'ının da (WGSRF) uzun süredir üyesiydi. Frankofon ve Anglofon sosyoloji topluluklarında önemli bir yere sahip olmasının yanı sıra soyadı olan "Denis" yi Fransızca telaffuzuyla kullanmıştır. Soyadındaki sessiz "s"deki ısrarı, kariyerinin en başından itibaren, Kanada'daki Anglofon sosyologlar arasında Fransızca dili ve etnik eşitlik konuları üzerine eğilmesine fırsat verdi. Daha sonra, Frankofoni etkinliklerinde Quebecli ve diğer Kanadalı meslektaşlarına katılarak, Fransız dili ve kültürüne uluslararası düzeyde destek verdi.

Ann, 2011 yılında her yıl düzenlenen Kanada İnsan ve Toplum Bilimleri Kongresi'nde (CHSS) Disiplinlerarası Feminizm Oturumları'nın eş-yürütücülüğünü ve 2013 yılından itibaren de CSA'nın Feminist Topluluğu'nun eş-başkanlığını yaptı. Birbirine ilişkili bu her iki programın eş-yürütücülüğü ve idari görevini üstlenerek, frankofon katılımının sağlanması amacıyla topluluğun belgelerini tek başına Fransızca'ya çevirdi ve iki dilde de oturumlar düzenledi. Çalışmayla ve tarafgirlikle geçen bir ömrün sonucunda, CSA ve CHSS içinde iki dilliliğe verilen önem arttı ve gittikçe de artmaya devam etmektedir.

Ann'in sosyoloji temelli ve bütüncül feminist idari yaklaşımı, 1976 yılında kadınların kadın haklarının savunulmasına erişimlerini kolaylaştırmak adına araştırmalar yürüten CRIAW-ICREF'in varlığını sürdürmesine katkıda bulunmuştur. 2009'dan 2015'e kadar Ann, hem kurul üyeliği hem de çeşitli başkanlık pozisyonlarında (Başkan Yardımcısı, Başkan ve Eski Başkan) görev almıştır. CRIAW ve diğer feminist örgütlerin yok olma tehdidiyle karşılaştığı bir dönem olmuştur. Hükümet yardımlarının bir ceza niteliğinde kesilmeye başladığı bu süreçte Ann, CRIAW'ın örgütsel anlamda varlığını sürdürebilirliğini yeniden inşa etmek için aktif kişiliğinin de yardımıyla gönüllü komiteleri yeniden kurmak da dahil olmak üzere bu uğurda ne gerekiyorsa yaptı. Geniş ilgi alanları ve idareciliği, CRIAW'ın Birleşmiş Milletler (UN) statüsünde yeterlilik kazanabilmesi için nelerin yapılması gerektiğini anlamasını sağladı. BM'de CRIAW temsilcisi olarak, BM'ye bağlı Sivil Toplum Kuruluşları nezdinde düzenlenen kadın toplantılarında düzenleyici, sunucu ve da-

nışman olarak önemli roller üstlendi ve Kanadalılar'a BM ile ilgili meseleler konusunda bilgi aktarımında bulundu.

Ann'in duyarlılığı ve çok yönlü yeteneklerinin bir örneği kendini 1994 yılında ISA'da gösterdi. Bir başka ülkede düzenlenen RC32 ön toplantısının ardından grubumuz önceden ayarlanmış ve bize ayrılmış grup binasına giriş yapmak üzere ISA'ya geldi. ISA'nın konaklamadan sorumlu yetkilileri grubumuzda bulunan kıdemli bir Asyalı akademisyeni kabul etmedi. Grubun bölünmesine karşı çıktığımız sırada, Ann tüm olasılıkları gözden geçiriyordu. Ortamı sakinleştirdi ve herkes için kazan/kazan/kazan stratejisi olacak bir stratejiyle grubun liderliğini üstlendi. Sonraki günün sabahında, kaldığımız yeri yeniden düzenleyerek, söz konusu kişi için de aramızda yer açtı ve konaklamadan sorumlu yetkilileri de bu plana ikna etti. Bu planı sayesinde, beyaz-olmayan katılımcıların kaldığı etrafı çevrili ve korumaların cirit attığı "korunaklı evini" ziyaret etmemize olanak tanıdı. Diğer ISA üyeleri ve karar alıcıları gibi biz de bu ırkçı tutum karşısında dehşete düştük. Ann'in bu kritik olayda aldığı karar ISA'nın daha eşitlikçi ve uluslararası hale gelmesi açısından büyük önem taşımıştır.

Elbette Ann, örnek bir akademisyendi ve akademik çalışmalarıyla ardında güzel bir miras bıraktı. Doktora tezi olan *The Changing Role of Students in Relation to the Government of British Universities (1935-1968)*, araştırmanın temelini biyografik gerçeklikler ve gücün tarihsel yapıları üzerine oturarak, sosyolojik tahayyülünün önüne dahi geçmiştir. İlerleyen çalışmalarının çoğu Kanada üzerine olmakla beraber eğitim, kadın istihdamı, iş gücü, internet ve kadın, sınıf, etnisite konuları üzerine odaklanmıştır. 1968 yılında Hindistan'da düzenlenen ISA Konferansı ve Karayiplerin İngilizce konuşulan bölgelerinde, özellikle Barbados'ta misafir araştırmacı olarak bulunduğu zamandan sonra çalışmaları karşılaştırmalı bir hal almıştır. *(In)equality, Identity and Internet Use by Minorities in a Globalizing World: Young People's Internet Use in Barbados and Francophone Ontario* üzerine uluslararası bir araştırma ekibini yönetmiştir.

Ann, ISA Araştırmalar Başkan Yardımcısı olarak (2002-06), araştırma komitesi için bir konferans düzenledi. ISA'nın idareciliğine yeniden seçildikten sonra ise, *The ISA Handbook in Contemporary Sociology: Conflict, Competition, Cooperation* ve *The Shape of Sociology for the 21st Century: Tradition and Renewal* adlı yayınların eş-editörlüğünü üstlendi. Bu inisiyatiflerin yanı sıra Ann, ISA içindeki tüm ivedi ve uzun dönemli meseleler ve bazı araştırma komitelerinin demokratik olmayan pratikleri ve dil ve coğrafi farklılıklara açık olmamaları gibi süregelen sorunlarıyla da ilgilendi.

Ann'in Kanada ve genel olarak uluslararası sosyolojinin pratikleri ve gelişimine ve de özellikle disiplinlerarası feminist ve etnik çalışmalara temel ve çok yönlü katkıları paha biçilemez. ■

Özlenecek, hatırlanacak ve hep takdir edilecektir.

Linda Christiansen-Ruffman'a ulaşmak için <ruffman@smu.ca>
Angela Miles'a ulaşmak için <angela.miles@utoronto.ca>
Marilyn Porter'a ulaşmak için <mporter2008@gmail.com>

> Göç, Hareket Halinde

Karin Scherschel, RheinMain Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Almanya

Telif hakkı: Nick Youngson
(Creative Commons 3).

Göç ve kaçışın dinamikleri, en basit haliyle, toplumsal, ekonomik, kültürel ve siyasi hakların küresel dağılımındaki eşitsizliğin sonucudur. Modern küresel dünya ulus-devletlerin oluşturduğu sınırlara ayrılmıyorsa, göç üzerine düşünmeyecek hatta göç hakkında konuşmuyor olacaktık. Modern dünyanın siyasi düzeni, vatandaşlık ve toprak üzerinde hak iddia eden ulusal ve uluslar-üstü yapılar tarafından belirlenmektedir. Bilhassa sığınmacıların akını olmak üzere göç süreçlerini kontrol etmek için alınan kısıtlayıcı önlemlerin giderek artması, göçün önemli özelliklerinden biri olmuştur, örneğin, Avrupa ya da Birleşik Devletler'in sınırlarında olan bitenler en popüler ve en çok üzerine konuşulan vakalardır.

Vatandaşlık, bir yandan, modern zamanlarda bir başarıdır, ancak diğer yandan, toplumsal eşitsizliğin biricik mekanizması ve itici gücüdür. İnsanlar, okumak, çalışmak ya da zor yaşam koşulları yüzünden daha iyi bir yaşama kavuşmak için sınırları aşarlar. Öte yandan, göç eski bir olgudur: insanlık tarihinin başlangıcından bu yana insanlar göç etmektedir. Gerda Heck, bu unutulmuş uzun göç tarihini "Avrupa Hayalleri ve Afrikalıların Hareketlilik Gerçeklikleri" adlı çalışmasında bize hatırlatmaktadır. On dokuzuncu ve yirminci yüzyıllarda Afrika kıtası, Avrupa'dan gelen binlerce sığınmacı ve ekonomik göçmenin kendilerine sığınacak yer ve/veya daha iyi yaşam arayışında oldukları "güvenli bir limandı".

>>

Günümüzde, küreselleşme göç ve kaçışın temel itici gücüdür; bu güç uzamsal mesafenin etkilerini azaltmaktadır. Bugün, tarihte hiç görülmediği ölçüde birçok ülke ve insan göç sürecine dahil olmaktadır.

Göçe dair geçmişteki ve günümüzdeki politikalar, göç akışında önemli bir role sahiptir. Sermayenin, malların, bilginin ulusötesi akışı ve insanlar arasındaki ilişkilerin giderek artması göçün bir başka boyutunu oluşturmaktadır. Uluslararası göç süreci çeşitli unsurların etkileşimine bağlıdır ve harekete dair tek bir ana model tanımlamak imkansızdır. Göç sürecine, ekonomik, siyasi, kültürel ya da çevresel faktörler neden olabilir. Örneğin, Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komisyonu önümüzdeki birkaç yıl içinde iklim değişikliğinin muazzam ölçüde mülteci hareketini tetikleyeceğini öngörmektedir. Aynı şekilde, insanların sahip oldukları toprakların gasp edilmesi de çeşitli yer değişimlerinin en büyük nedeni olmaktadır.

Göç, tekil bir olgu olarak düşünülmemelidir; bilakis, yukarıda adı geçen unsurların birbirleriyle iç içe geçmiş ilişkileri olarak görülmelidir. Uluslararası göç, insanların bir ülkeden diğer bir ülkeye göç etme süreci değildir, aksine, göç süreci uzamsal ve zamansal sınırları aşan kalıcı bir olgudur. Carlos Sandoval, “Orta Amerika Karavanı: 21. Yüzyıl Toplu Göçü” adlı makalesinde bu tür göç hareketlerinin toplumsal anlarına dair düşüncelerini aktarmaktadır. Bu karavan çeşitli faktörlerden etkilenmiştir: yoksulluk oranı, artan elektrik, doğal gaz ve benzin maliyetleri insanların Honduras’tan El Salvador’a doğru toplu göç etmelerine neden olmaktadır. Bu karavan, yalnızca kaçınılma ya da gasp gibi şiddete karşı koruma sağlamakla kalmamakta, aynı zamanda göçün kolektif anlarına da ışık tutmaktadır.

Küreselleşme, sınırların daha kolay aşılmasına ve ekonomik ilişkilerin güçlenmesine olanak tanımıştır. Kapitalizmin küresel olarak yeniden yapılanması göçmen işçilere olan talebin artmasına neden olmuştur. Göçmen işçiler, kabul ülkelerinin ulusal ekonomilerinde önemli bir yere sahiptir. Bediz Yılmaz’ın Türkiye örneğinde ele aldığı gibi, göçmen istihdamı çoğunlukla kayıt dışı olmaktadır. Savaştan kaçan 3.6 milyon Suriyeli Türkiye’de yaşamaktadır. Suriyeli işçilerin sömürülmesi Türkiye’deki yetkililerin sıklıkla göz yumduğu olgulardan biridir. Yılmaz, “Zorla Çalıştırılan Sığınmacılar: Türkiye’den Notlar” makalesinde, zorla çalıştırılmadan doğan sömürü koşullarını ele almaktadır.

Uluslararası göçün, zamansal ve uzamsal sınırlar boyunca geliştiğini ve sürdüğünü gözlemliyoruz. Günümüzde birçok göçmen iki ya da daha çok toplumda yaşamlarını idame ettirmeye çalışmaktadır: anavatan ve kabul ülkeleri.

Ulusötesi göçmenler, ulus-devletlerin ötesinde ortak alanlar ya da sembolik ve kolektif temsil alanları yaratmaktadır. Modern göç hareketlerinin önemli bir boyutunu çeşitlilik oluşturmaktadır. Birçok göçmen tipi bulunmaktadır: sığınmacılar, mülteciler, kaçak göçmenler ve işçi göçmenler (ev hizmetlerinde çalışanlar, eğitilmiş göçmenler ve iş insanları da dahildir)

Günümüzdeki göç akışları, seyahat ve iletişim olanaklarının da gelişmesiyle küresel anlamda önemli bir yere sahiptir. Sınırlar arası iletişiliyor ve ulusötesi iletişim alanları yaratabiliyoruz. Yakın zamanda İtalya’da çok güzel bir yere, Vercana’ya gittim. Orada, Yemen’de doğup büyümüş ve Aden’e füze saldırısının olduğu dönemde de üç haftalığına Yemen’e gidip geri dönmüş bir arkadaşım ile konuştum. Ailesini ziyarete gitmiş, kıtlık ve orada öldürülen insanlar hakkında makaleler kaleme almış. Düşen füzelerin sesini anlatıyordu. Yeni bilgi ve iletişim teknolojileri eş-zamanlı olmayanın eş-zamanlı deneyimini mümkün hale getirmiştir. Sanki gerçek zamanlıymış gibi adaletsizliğin, savaşın ve zulmün toplumsal sonuçlarını deneyimliyoruz. Medya yalnızca adaletsizliğin yayılmasına ön ayak olmuyor aynı zamanda daha iyi yaşam şartlarını, göç rotalarını ve demokratik hakları da öne çıkarıyor.

Ünlü sosyolog Zygmunt Bauman’ın da belirttiği gibi: “zenginler küresel, sefalet yereldir” İnsanların göç hakkına ya da olanağına sahip olması paraya, uyruğa ya da toplumsal cinsiyete bağlıdır.

Şüphesiz, hareketin kolaylaşması ve dünya üzerindeki durağının arasındaki değişken dinamiği izliyoruz. Birleşik Devletler ve Meksika arasına duvar ören Donald Trump’ın agresif politikası ve Avrupa Kalesi inşası en bilinen örneklerdir. Eş zamanlı olarak hem sağ yönelimli hareketlerin yükselişini, yeni saldırgan milliyetçiliği ve dayanışma eylemlerini görüyoruz. İnsan hakları temelinde küresel olarak yayılan fikirler kısıtlayıcı politikalara karşı hareketlerin ortaya çıkmasına neden oldu. Sarah Schilliger, “Dayanışma Şehirlerinde Sınırları Kaldırmak” adlı makalesinde, Dayanışma Şehirleri kavramını anlatmaktadır. Şehrin politik alanı, şehir hayatının demokratikleşme alanı halini almıştır. Vatandaşlık kavramı bir statü olarak değil, aidiyet ve haklara ulaşım için müzakereleri de içine alan bir süreç olarak ele alınmaktadır.

Göç üzerine düşünmek sınırların ihtimalini, aidiyet kriterini ve modern eşitlik ve küresel dünyada haklara sahip olmak ve bu haklardan yararlanmak üzerine düşünmek demektir. ■

Karin Scherschel’e ulaşmak için <Karin.Scherschel@hs-rm.de>

> Avrupa Hayalleri ve

Afrikalıların Hareketlilik Gerçeklikleri

Gerda Heck, Kahire Amerikan Üniversitesi, Mısır

Almanya Şansölyesi Angela Merkel, ev sahipliğini yaptığı 2018 yılının Ekim ayında Berlin’de düzenlenen Afrikalı liderler zirvesinde Afrika’dan Avrupa’ya olan “kitlesele göçe” neden olan istihdam sorununa çözüm üretmek için 1 milyar avro luk kalkınma fonunu tanıttı. Bu durum, Afrikalıların göçüyle ilgili hakim Avrupa söylemindeki iki mite işaret etmektedir: Denizaşırı ülkelere göç eden Afrikalıların çoğunluğu yoksul, eğitimsiz ya da yarı-nitelikli işçidir ve Afrika kıtası kitlesele göçlerin yaşandığı bir kıtadır. Avrupa, hem Afrika’ya göç ettiği döneme dair tarihsel bilmemezlikle beraber sömürgecilik mirasını da görmezden gelmektedir. Ancak, Avrupa’nın sömürgecilik mirası ve Afrika ülkeleriyle olan karmaşık ilişkisi Avro-Afrikalı göç politikaları ve bu politikalara dair söylem üzerinde de etkisini göstermektedir.

Avro-Afrikalı göçe tarihsel bir bakış göz ardı edilmiş bir tarihi ortaya çıkarmaktadır. Son iki yüzyıl boyunca farklı dönemlerde Afrika kıtası, Avrupa’dan gelen binlerce mülteci ve ekonomik göçmenin sığınacak bir yer ve/veya bu kıtada daha iyi yaşam şartlarını aradıkları “güvenli bir liman” olmuştu. On dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Rus Yahudileri, Yahudi soykırımı sebebiyle Mısır’a kaçarken, Yunan ve İtalyan işçiler, Süveyş Kanalı’nın inşasında çalışabilmek için göç etmişlerdi. 2. Dünya Savaşı sırasında Polonya, Yunanistan ve Yugoslavya’dan 40.000’den fazla mülteci Mısır, Filistin ve Suriye’deki mülteci kamplarına sığınmıştı. Geriye kalanlar da Tanzanya, Kenya ve Uganda’ya gitmişlerdi.

> Avrupa göç kontrolü

Küresel olarak bedenlerin hareketini kontrol altına almak, 21. Yüzyılın başından beri en önemli siyasi meselelerden biri olmuştur. 2015 yılının yaz ve güz dönemlerinde yaklaşık 800.000 sığınmacının gelişine cevaben Avrupa Birliği 2015 yılının Kasım ayında “AB Afrika için Acil Durum Fonunu” (Afrika için EUTF) kurarak, “düzensiz göçün ana nedeni” (2017 Avrupa Komisyonu) mücadele etmek için 3.4 milyar avro bütçe ayırdı. AB liderleri Afrika ülkele-

riyle yoğun bir çalışma programına başlayarak Avrupa’dan geri dönecekleri kabul etmeye gönüllü ülkelere kalkınma yardımında bulundular ve göç hareketlerini kısıtladınma şartına karşılık ise yeni destek önerileri sundular.

Bu yeni bir durum değildir. 1980’lerin sonundan itibaren, AB kısıtlayıcı göç ve vize politikalarına yönelik birçok araç geliştirmekte ve eylemde bulunmaktadır. Dolayısıyla, Şengen bölgesine girebilmek için vizeye gereksinim duyan ülke vatandaşları, girmek istedikleri ülke için düzensiz göç risk ihtimaline göre kategorize edilmektedir. Halihazırda, küresel anlamda vize başvurularında en yüksek retle karşılaşma oranı Afrika ülkelerine aittir. 2014-2017 yılları arasında, Yaoundé, Kamerun’daki Alman Büyükelçiliği’ne yapılan vize başvurularının %45’i reddedilmiştir.

Bununla birlikte, sınır kontrolü ve göçmen hareketliliği 2000’li yılların başından beri AB ve Afrika’daki komşu ülkeler arasında müzalele konusu olmaktadır. 2004’ten bu yana, Libya’dan gelen göç dalgası nedeniyle Libya ve İtalya arasında birçok anlaşma yapılmıştır, örneğin bu anlaşmalardan biri kendi sınırları dışındaki kamplarda göz altında tutulmakta ve İtalya’nın Lampedusa adasına gelenlerin Libya’ya geri gönderilmesini öngörmektedir. 2008 yılında, İtalya Başbakanı Silvio Berlusconi Muammer Kaddafi ile “dostluk, ortaklık ve işbirliği anlaşması” imzaladı. Libya yıllardır İtalya’nın sömürgecilik suçuna karşılık milyar dolara ulaşan tazminat talebinde bulunmuştu. İtalya ise şimdi Libya sahil kara yolunun inşası ve finansmanı için 20 yıl boyunca yılda 250 milyon dolar ödemeyi taahhüt etmiştir. 2011’deki devrim ve NATO’nun Libya’daki isyan hareketlerine müdahale etmesi yüzünden Kaddafi İtalya ile olan işbirliğini feshetmiş ve AB’ye karşı göçü bir silah olarak kullanmış, halen kendisine sadık olan polis birimleri aracılığıyla Avrupa’ya gitmek dahi istemeyen kişileri teknelere bindirerek Avrupa’ya gitmeye zorlamıştır.

2012 yılının nisan ayında vuku bulan Arap Baharı’nın ardından İtalya ve Libya göç kontrolü hususunda yeniden işbirliği yapmak üzere anlaşmaya vardı. 2 Şubat 2017’de,

“Avrupa, hem Afrika’ya göç ettiği döneme dair tarihsel bilmemezlikle beraber sömürgecilik mirasını da görmezden gelmektedir”

İtalya bir kez daha Libya’nın askeri ve sınır kontrol güçleriyle “yasa dışı göçmenlerin akınını durdurmak” dolayısıyla göçmenlerin-ve mültecilerin- Avrupa’ya ulaşmalarını engellemek için beraber çalışmaya başladı. O tarihten bu yana İtalya hükümeti ve AB, denizlerinde devriye gezmeleri ve Avrupa’ya doğru yol alan mülteci ve göçmenleri püskürtmeleri için Libya Sahil Güvenlik’ine tekne, eğitim ve diğer türlü yardımlarda bulunmuş ve yaklaşık 38.000 kişi Libya Sahil Güvenlik tarafından yakalanarak, Libya’daki gözaltı merkezlerine geri gönderilmiştir.

2015 yılında Kuzey, Batı ve Doğu Afrika’yı da içine alan “kalkınma yardımı ve daha çok vize tahsisiyle yakından ilişkili olarak göç yönetimi, geri kabul anlaşması ve sınır kontrolleri” konularında Avrupa ve Afrika ülkeleri arasında kapsayıcı anlaşmalar yapılmıştır. Afrika için EUTF ile birlikte odak noktası Afrika kıtasındaki icraatlara, “kötü” düzensiz sınır-aşırı hareketleri kökten önlemeye yönelik yeni bir söylem eşlik etmektedir. EUTF fonlarının %63’ü kalkınma projelerine, %22’si göç yönetimine ilişkin projelere ve %14’ü de güvenlik ve barış-inşa önlemlerine ayrılmıştır. Böylelikle, EUTF fonlarının büyük bir bölümü Avrupa ulusal örgütlerine gitmektedir. Örneğin, EUTF’nin Doğu Afrika ayağında Almanya’nın ortağı olan GIZ, “Daha İyi Bir Göç Yönetimi” programından sorumludur. Söz konusu örgüt, Sudan’daki eski savaş beyleriyle işbirliği yapması sebebiyle birçok insan hakları örgütü tarafından hayli eleştirilmektedir.

> Afrikalıların gerçeklikleri

EUTF’nin Afrika kıtası için etkileri henüz bir araştırma konusu olmadı. Ancak, AB’nin sınır karakollarını denetlemek ve sınır dışı edilenleri kabul gibi konularda Afrika hükümetlerine yönelik baskısı iki kıta arasındaki güç eşitsizlikleri, sömürge hakimiyeti, sömürü ve ırkçılık tarafından üretilen, birbirleriyle geçişken ve eşitsiz gezinmelerinin uzun tarihinin bir diğer sayfası olarak görülebilir. Aynı zamanda, Afrika hükümetleri Avrupa’nın tüm dışsallaştırma hamlelerinin edilgen kurbanları değildirler zira söz konusu düzenlemeler müzakereye açıktır. Öte yandan, yıllardır yapılan araştırmalardan da öğrendiğimiz üzere göç hareketleri sınır kontrolleri aracılığıyla kolaylıkla önlenemez.

Aslında, Asmita Parshotam (2018) dünya üzerindeki diğer yerlere oranla Afrika’nın göçmen bölgesi olarak en geride kaldığını ve Afrika’dan gelen uluslararası göçmenlerin çoğunluğunun yine bu kıtada yaşadığını belirtmektedir. 2017’de, 19.4 milyon uluslararası Afrikalı göçmen ile Afrika dışından gelen 5 milyon uluslararası göçmen kıtaya yerleşmiştir. UNHCR’ye göre; Kamerun, Çad, DKC, Etiyopya, Kenya, Sudan ve Uganda dünyadaki sığınmacıların üçte birine (4.9 milyon sığınmacı) ev sahipliği yapmaktadır. Her ne kadar 1990 yılında 6.9 milyon olan kıta dışında yaşayan Afrikalı göçmen sayısı 2017 yılında 16.9 milyona yükselse de bu tür istatistikler Avrupa medyası tarafından Avrupa kıyılarına dayanan göçmen imgesiyle neredeyse hiç bağdaşmamaktadır.

Ayrıca, bu göçmenlerin her biri Avrupa’da yaşamamaktadır. Örneğin, Mısırlı işçi göçmenlerin %80’i Suudi Arabistan, Ürdün ve Kuveyt gibi Körfez ülkelerinde çalışmaktadır. Ve Afrika, Latin Amerika, Asya ve Körfez ülkeleri arasında son zamanlarda daha yoğun göç bağları kurulmuştur. Son 30 yıl içinde Afrikalı göç toplulukları Guangzhou, Hong Kong, Dubai ve İstanbul’da da görülmektedir. Bu göçmen ağları kıtalar arasında gidip gelen Afrikalı tüccarların devamlı hareketliliği ile de yakından ilişkilidir. Her ne kadar Avrupa bu durumun dışında olmasa da, Afrikalıların hareketliliğine dair yaygın söylemler ve akademik çalışmalarda üzerinde durulduğu kadar da merkezi bir yere sahip değildir. Gerçekte Avrupa yalnızca Avrupa sınırlarında değil aynı zamanda kıtada da Afrika göç hareketlerini yönetmek adına bilgi üretimine fazlasıyla yatırım yapmaktadır. Bu duruma yönelik, felsefeci Achille Mbembe, sınırsız bir Afrika kıtası fikrinin savunuculuğunu yapmaktadır. Avrupa’nın Afrika içinde yaptığı kapsayıcı göç kontrol girişimlerine karşılık Afrika’nın bağımsızlık sürecinin bir sonraki aşamasının, ulus-devletlerle sınırlı olmayan bir siyasi ve kültürel topluluğun parçası olarak Afrika’daki tüm insanlara hareketlilik hakkı tanınması olduğunu öne sürmektedir. ■

Gerda Heck’e ulaşmak için <gerda.heck@aucegypt.edu>

> Orta Amerika Karavanı: 21. Yüzyıl Toplu Göçü¹

Carlos Sandoval, Kosta Rika Üniversitesi, Kosta Rika

Göçmenler, 2018 yılında Guatemala-Meksika sınırındaki köprüyü geçerken.
Fotoğraf: boitchy/flickr. Bazı hakları saklıdır.

2018 yılının Ekim ayından beri özellikle Honduras ve El Salvador'da Orta Amerikalılar'ın kitlesel olarak evlerini terketmesi uluslararası boyutta yankı uyandırdı. Bu sözde göçmen "karavanı" ilk olarak Guatemala ve sonrasında Meksika'ya hareket etti ve birçok kişi 2019'un Haziran ayında da Tijuana, Amerika/Meksika sınırında umutla bekleyişlerini sürdürmektedir.

> Karavan mı toplu göç mü?

Bu duruma dair tartışılması gereken ilk nokta, "karavan" kavramıdır. İspanyolca ve muhtemelen diğer dillerde de "karavan" kelimesinin yaygın kullanımı tehlikeli ya da riskli mecburi bir terki çağrıştırmamaktadır. "Toplu göç" ise uzun bir tarihe sahip bir kavram olup, özellikle İncil'deki metinlerde geçen ve göçün zorunlu doğasına işaret ettiği için de Orta Amerika vakasına uygulanabilir. Bugün Orta Amerika'da, herhangi biri göç etmeyi seçmez- bu zorunlu bir durumdur. İkinci ele alınması gereken nokta ise, Honduras göçündeki artışla ne ölçüde karşı karşıya kalındığıdır. Amerika nüfus verileri bu olguyu perspektife yerleştirmeye olanak tanımaktadır. Eğer Orta Amerikalılar'

2000 ve 2010'daki nüfus sayımına göre karşılaştırsak 10 senede %136'lık bir artış olduğunu görebiliriz. Honduralı göçmen nüfusu %191, Guatemalalı göçmen nüfusu %180 ve Salvadorlu göçmen nüfusu ise %151 artış göstermiştir. Göç etmeye zorlanan kişi sayısındaki artış yeni bir olgu değildir ancak toplu bir biçimde ülkeden ayrılma kararı yenidir.

> Honduralıların toplu göçünü açıklayan olgu

Yeni olan göç eden kişi sayısı değil, toplu göçtür. Bu tür kolektif hareketler geçici faktörlerden etkilendiği kadar yapısal unsurlara da bağlıdır. Elektrik, doğal gaz ve benzin ile beraber çeşitli gıda ürünlerindeki maliyet artışı göçü tetikleyen nedenler arasındadır.

Grup halinde hareket etmek, en azından kaçırılma ve gasp gibi tehlikelerin de önüne geçmektedir. Kosta Rika dışındaki diğer Orta Amerika vatandaşları, Meksika'ya giriş yapabilmek için vizeye ihtiyaç duymaktadır. Bu durum göçmenlerin kaçak olarak sınırdan geçmelerine yol açarak onları organize suçlar ve Meksika polisi tarafından uygulanan kötü muameleye karşı savunmasız bırakmaktadır. Sosyal

>>

medyanın da yükselişe geçmesiyle, birçok insan birbiriyle bağlantıya geçebiliyor ve eğer gece otobüsüyle bu yolculuğa başlıyorsa beraber hareket etme fikri mantıklı bir yol olarak görülüyor.

İtibarlı iş kollarının olmayışı, yapısal denilebilecek unsurlar içinde belirleyici olmaktadır. Nüfusun geneline bakıldığında yoksulluk oranı %64.3'tür ve bu durum özellikle her gece ülkeyi terk eden sessiz çoğunluğu oluşturan gençler için baş edilmesi güç, şiddetli yapısal koşullar yaratmaktadır.

Siyasi anlamda Honduras darbesi şüphesiz toplumsal dokuyu daha da kırılan hale getirdi. 2019'un Haziran ayında darbenin üzerinden on yıl geçmiş ve 2017 yılının Kasım ayında Juan Orlando Hernández, protesto, şüphe ve seçimlerde hile yapıldığına dair tartışmaların gölgesinde yeniden seçilmiştir. Hernández anayasada değişiklikler yaparak yeniden seçilmesinin önünü açmıştı; işin garip yanı, yeniden seçime yapılan muhalefet 2009 darbesine yol açan sebeplerden biriydi.

Üçüncü unsuru toplumsal nedenler oluşturmaktadır. Honduras'ta giderek artan suç şiddeti görülmektedir. 2016'da, 100.000 kişiye karşılık 111 cinayet oranıyla San Pedro Sula, Karakas'tan sonra dünyada şiddet olaylarının en çok yaşandığı şehirler arasında ikinci sıradaydı.

> Rotalar ve Tepkiler

Kuzeye doğru ilerleyişe katılanların çoğunluğu Amerika-Meksika sınırına doğru en uzun rotanın yolunu tutmuştu. Bu karar, yolculuklarını daha da yorucu hale getirmekle beraber kuvvetle muhtemel, organize suç ve dolayısıyla gasp ve ölüm vakalarının çok olduğu Meksika Körfezi boyunca ilerlemekten kaçınma amacını taşıyordu. Honduras, San Pedro Sula ve Meksika, Tamaulipas (Körfez kıyısında) arasındaki mesafe 2.700km'dir. Ancak, göçmenlerin çoğu Meksika'nın Pasifik tarafına doğru, Tijuana'ya- neredeyse 4.348 kilometre mesafe uzağa, gitmeyi tercih etmişti.

Halen göç idaresi yetkilileri, Meksikalı mercilerce kontrol edilmek üzere sözde "karavanla" sınıra ulaşanların isimlerini listeye kaydettirmelerini istemektedir. Bu liste göçmenlerin Amerika'ya sığınma başvurusu yapmalarına olanak tanımaktadır.

Amerika hükümeti yapılan sığınma başvurularının sadece %10'unu onaylamakta ve BM Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR) söz konusu durumu yönetememektedir. Amerika,

UNHCR'nin bütçesinin %40'ını karşılayan en büyük finansal destekçilerindedir.

> Devam

Sona gelirken, özellikle üç önemli husustan da bahsetmek gerekir. İlki, Amerika'da 6 Kasım 2018'de yapılan ara seçimlerdir ve Meksika'ya sınırı olan dört eyaletteki dokuz seçim bölgesinden sekizi Demokratların seçilmesi yönünde oy kullanmıştır. Göçmenlere karşı nefreti kışkırtmak, Donald Trump'ın lehine büyük bir seçim dalgası oluşturmadı ve göçmen-karşıtı nefretin siyasi anlamda alt edilebileceğine dair umutları da yeşertmiş oldu.

İkinci olarak, 1 Aralık 2018'de Andrés Manuel López Obrador Meksika Devlet Başkanı olarak göreve başladı. Karşılaacağı birçok sorunun içinde- hepsi de zorlu ve karmaşık olan- Orta Amerika göçü de olacaktır. Fas, Marakeş'te düzenlenen son göç zirvesinde, Meksika hükümeti, her yıl Meksika'ya gelen 200.000 Orta Amerikalı için istihdam vadedinde bulundu. Ancak, Haziran 2019'da López Obrador Trump'ı Amerika'nın Meksika'ya uygulayacağı ihracat vergisinden caydırmak için göçün kontrolünü destekledi.

Son ve hiç de önemsiz olmayacak bir biçimde, Trump'ın yeniden seçilmesinin ve Meksika'daki yeni başkanlık ve yürütme döneminin başlamasının da ötesinde karşılaşılan en büyük zorluk Orta Amerika'ya göç etmek zorunda kalmama hakkını garanti altına almaktır. Orta ve uzun vadede amaç, bu bölgede yaşanan adaletsizlik ve eşitsizliği önleyecek bir yol bulmaktır. Bu üstesinden gelinmesi zor bir engeldir ve ne yazık ki yönetici sınıf bu konuda ilgisiz davranmaktadır. Böylesi bir adaletsizlik ve eşitsizliği önlemeye çalışmak şüphesiz ki Orta Amerika'nın ilerlemeci düşünce ve eylemliliği için büyük bir sınav olacaktır.

2018 yılının Ekim ayında Meksika'ya doğru yol alan iki Honduraslı kadının BBC ile yaptıkları röportajda söyledikleri söz konusu adaletsizlik ve eşitsizliği çok iyi özetlemektedir. Kadınlardan biri, "Amerika Başkanı'nın Honduras'a yardım edip etmemesi beni hiç ilgilendirmiyor çünkü ben ondan hiçbir yardım görmüyorum." derken, diğeri de "Trump'ın tehditlerinden korkmuyoruz; biz geliyoruz, ülkemizden kaçıyoruz çünkü kendi ülkemizden çok ama çok korkuyoruz" diyerek sözlerini noktalamıştır. ■

1 Bu makale, ilk olarak www.madrimas.org adresinde İspanyolca olarak yayınlanan makalenin düzeltilmiş bir kopyasıdır.

Carlos Sandoval'a ulaşmak için <carlos.sandoval@ucr.ac.cr>

> Zorla Çalıştırılan Sığınmacılar: Türkiye'den Notlar

Bediz Yılmaz, IMIS- Osnabrück Üniversitesi, Almanya ve Maya Derneği-Mersin, Türkiye

2015'te, Türkiye'nin güneyi, Mersin'in dışı Adanlıoğlu kırsalında çocuklar seranın etrafında oyun oynarken.
Fotograf: A. Öner Kurt.

3.6 milyon Suriyeli ve diğer uluslardan da 600.000 olmak üzere, Türkiye açık ara tüm dünyadaki en fazla sığınmacı nüfusuna sahiptir. Bu durum Türkiye'yi yetkililer için övünme kaynağı olurken Türkiye'yi model olarak alan diğer ülkeler tarafından da takdir edilmektedir.

Bu kısa makalede, göç-konulu meseleler üzerine hem araştırma hem de aktivistlik yaptığım orta ölçekli bir şehir örneği ile Türkiye modelinin belli başlı özelliklerini tartışacağım. Ancak ilk önce sığınmacı kavramının nasıl kullanıldığını açıklayayım. Türkiye'deki Suriyeliler, 1951 yılındaki Cenevre Sözleşmesi gereğince uygulanan coğrafi sınırlandırmalar nedeniyle "Geçici Koruma" altındadırlar. Bu statü onlara sağlık ve eğitim hizmetlerine koşulsuz erişim olmak üzere birçok hak tanımakta ama sığınmacı statüsüne bağlı öngörülebilirlik ve güvenceyi vermemektedir. Dolayısıyla, Geçici Koruma Rejimi gibi siyasete derinden bağlı bir durum yarattığı keyfilik, hak sahiplerini kırılgan ve güvencesiz hale getirmektedir. Onları sığınmacı olarak tanımlayarak, Geçici Koruma Rejimi'nin özelliklerine dikkat çekmek ve sığınmacı oldukları halde bu statüden mahrum kaldıklarının altını çizmek istiyorum.

> Geçici Koruma Rejiminin Özellikleri

Bu durum Türkiye'deki Suriyeliler'in kaderini tayin etmede belirleyici olmakla beraber sığınmacı ve sığınmacı nüfusuna sahip birçok ülkeyle arasındaki farkını da ortaya koymaktadır. Bu makalede, başta tarım sektöründe çalışmakta olan sığınmacıların istihdam edilme boyutunu inceleyeceğim. Türkiye'nin sığınmacıların yarattığı iş gücüne bel bağladığını söylemek yanlış olmaz: Türkiye'de bulunan 3.6 milyon Suriyeli'nin neredeyse yarısı çalışma çağında olmasına rağmen, çalışma izni alma koşullarının zorluğundan dolayı yalnızca 31.000'i çalışma izni alabilmiştir. Bunun sonucunda, sığınmacıların çalışma koşulları kayıt dışıyla özdeşleşmektedir. Böylelikle, Türkiye'de hayli yaygın olan kayıt dışılığın (toplamda %50 civarında, tarımda %85'ten fazla) Türkiye'nin iş modelini oluşturduğunu öne sürebilirim. Bir diğer deyişle, herkes tarafından kabul edilen, yetkililer tarafından göz yumulan ve işverenler tarafından suistimal edilen yüksek orandaki kayıt dışı iş gücü olmasaydı bu kadar çok Suriyeli ülkede yaşama imkanı bulamayacaktı. İstihdam piyasasında Suriyeliler'in sömürülmesi ve gündelik dilde karşılaştıkları ayrımcılık, siyasi tercihi ne olursa olsun toplumun tüm kesimlerinde görülmektedir.

Bu coğrafyada tarımın ayrı bir yeri vardır. Diğer sektörlerde zorlukla alınan ve sığınmacıların aşırı sömürü altında çalışmaya zorlayan çalışma iznine tarımda gerek duyulmamakta ve bu durum daha fazla sömürünün önünü açmaktadır. *Geçici Koruma Sağlanan Yabancıların Çalışma İzinlerine Dair Yönetmelik*'in (2016/8375) 5(4). maddesi gereğince, geçici koruma altında olan yabancılar arasında tarım ve hayvancılık sektöründe çalışanlar, çalışma izninden muaf sayılmaktadır. Türkiye'nin Doğu Akdeniz şehirlerinden ve tarım bölgelerinden biri olan Mersin'in eteklerinde bulunan Adanalıoğlu'nda bir aktivist-araştırmacı olarak yaptığım gözlemler sonucunda tarım sektöründeki sığınmacıların zorla çalıştırıldıklarını belirtebilirim. 2013'de Nicola Phillips'in makalesinde yer alan günümüzdeki zorla çalıştırılma düzenini tanımlamak için kullandığı zorla çalıştırılma biçiminden yola çıkacağım.

> Zorla Çalıştırılan Sığınmacılar

“Borçlanma [...] eskiden işçiyi disiplin altında tutar ve ister kadın ister erkek olsun onu bu tür bir ilişkinin içine zorla sokar ve işçinin sömürsünü maksimize edebilmek için sürekli olarak manipüle eder” Bu unsurların temel oluşturduğu kayıt dışı, sözlü ve kısa-dönemli bir sözleşme düzeniyle bu durumun ilk boyutunu oluşturur. Gözlemlerimizi yaptığımız tarım alanında, tarımdaki üretim ilişkilerinde araçların merkezi bir konumda olduğunu gördük. Rollerini, yerel dili bilmeyen Suriyeliler'in de gelmesiyle daha da önemli hale gelmektedir. Araçlar, her yevmiyeden genellikle %10 olmak üzere pay alırlar. İş, kalacak yer bulmayla beraber işçilerin alacakları para konusunda ara buluculuk yaparak verilen işin tamamlanması ve işçiyi ilgili her türlü meselede işveren için çalışırlar. Bu durum, tarım alanındaki sığınmacı işçilerin araçlara mutlak biçimde bağlı olmalarına neden olur.

İkinci olarak, özgür olamama “temel anlamda zorla girişi değil çıkışı engellenmesi üzerinden yapılır; bu şartlar genellikle borçlanma ve/veya sözleşmenin bitimine kadar maaşların verilmemesiyle sağlanır” Bizim ele aldığımız vada ise maaşlar her ürün için yaklaşık altı ila yedi ay süren

hasat zamanının bitiminde verilmektedir. Sezon boyunca işçilere ya cep harçlığı verilir, ya da işçiler genellikle araçlarının hükmettiği yerel piyasaya borçlanırlar.

Üçüncü olarak, zorla çalıştırılmanın günümüzdeki biçimleri genellikle ücretsiz çalışmayı gerektirmez ve emeğe karşılık parayı öne sürmez; ancak “maaşlar hiçbir şekilde bu şartlar altında el konulan emeğin yarattığı değer karşılığı değildir.” Gözlemlerimiz göstermektedir ki, işçiler önceden belirlenenden daha az paraya çalışmakta ve bazen de maaşlarını alamamaktadır. Ancak, “içerde parası” olduğu için ve en azından bir kısmını kurtarabilmek umuduyla işten de ayrılamazlar.

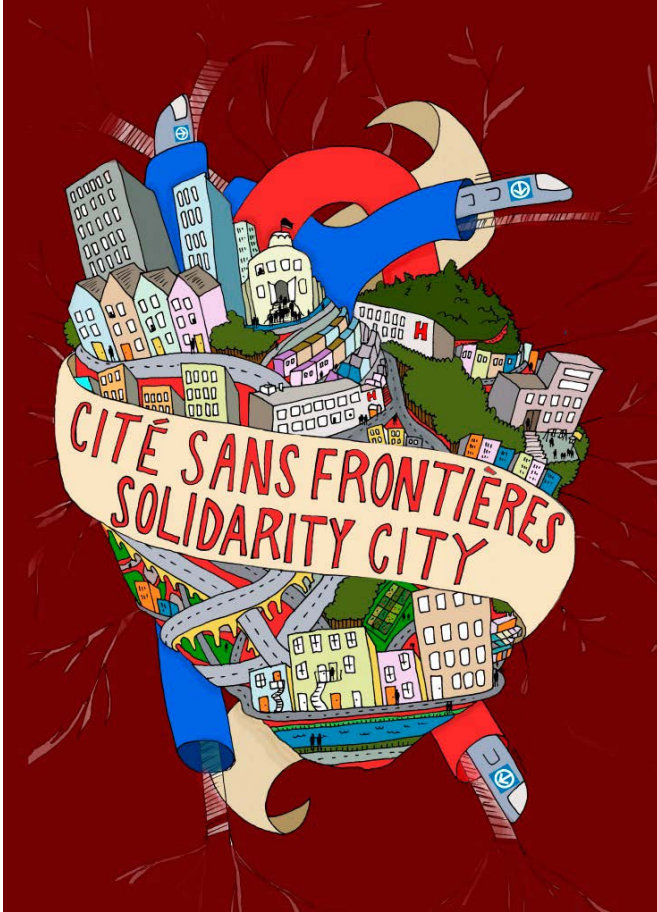
Son olarak, sömürünün yarattığı koşullar dahilinde özgür olamama “zorlu, aşağılayıcı ve tehlikeli çalışma koşulları işçilerin emek hakkının (ve çoğunlukla insan haklarının) ihlal edilmesi ve işçilerin daha uzun süre ve daha az paraya çok çalışmalarını sağlayacak biçimde baskı ve manipülasyona dayanan düzenle ilişkilidir” Aslında, sığınmacı işçiler tarlalarda araçların tam da bu iş için kiraya verdikleri çadırlarda yaşamakta (işçiler aynı zamanda çadır siparişi etmek için de ayrı bir ücret ödemektedir); en temel altyapı ihtiyaçlarından mahrum kalmakta ve suya para öderken elektriği “kaçak” yollarla tarladan kablo çekerek kullanmaktadırlar. Tarım alanındaki araçlar, belli başlı mahsullerin sezonuna göre çalışma yerlerini belirlerler; işçilere ise yeni çalışacakları yerler sadece birkaç öncesinde haber verilir.

Evet Türkiye en çok sığınmacı nüfusa sahiptir ancak onlara doğru düzgün bir yaşam, entegrasyon yolu, gelecek vaadi sunmamaktadır; aksine, iç ve dış politikanın ihtiyaçlarına güdümlü, yapısallaşmamış ve günlük önlemlerle bu model şekillenmektedir. Söz konusu bu modelin Türkiyeli halkların beraber yaşayabileceği şeffaf ve yapısal bir model sunma ihtimali çok zayıftır. Türk hükümeti güvenilir, hesap verebilir ve sorumluluk sahibi midir? Bu gerçekten bir model olabilir mi? ■

Bediz Yılmaz'a ulaşmak için <bedizyilmaz@yahoo.com>

> Dayanışma Şehirlerinde Sınırları Kaldırmak

Sarah Schilliger, Basel Üniversitesi, İsviçre

Tüm dünyada şehirler gelecekteki göç rejimleri için bir mücadele ve deney alanı olmanın yanı sıra herkese şehir hakkı tanınması yolunda da demokratikleşme alanı haline gelmektedir.

Telif hakkı: Solidarity City.

AB üye devletlerinin liderleri, göç politikalarında kısıtlayıcı olmaya devam edip, Akdeniz’de binlerce kişinin ölümünü kabullenip ve zor durumdaki sığınmacıları kurtaranları suçlu ilan ederken, çeşitli Avrupa şehirlerindeki belediye yönetimleri kendi şehirlerini “Dayanışma Şehirleri” olarak duyurmaktadır. Böylelikle şehirler göç rejimlerinin geleceği ve herkes için şehir hakkı açısından şehir hayatının temel anlamda demokratikleşmesi adına mücadele ve deney alanı haline gelmektedir. “Şehir yurttaşlığı” için yapılan mücadeleler, şehirlerin yalnızca ulus-devletlerin kendi ulusal sınırlarını çizme ve koruma altına almasıyla değil aynı zamanda yurttaşlığın temel anlamlarının sorgulanması yönünde de yeni ihtimallere açıktır.

Denizden şehirlere doğru köprüler

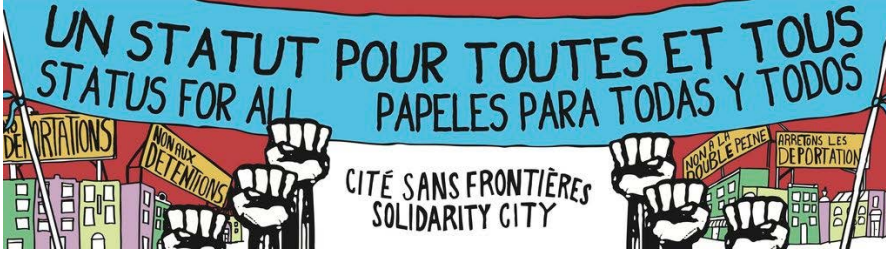
Yerel düzeydeki önemli siyasi müdahaleler, “sığınılacak şehir” kavramına bağlı olarak gelişir. İtalya’nın kıyı şeridi (i.e. Napoli, Palermo) ve İspanya’daki (Barcelona) ilerlemeci belediye başkanları, limanlarını açma ve denizden kurtarılanların kabulü lehine beyanatlarda bulundular. Sicilya kıyılarında boğulan yüzlerce insandan sonra Sicilya’nın başkenti Palermo’nun belediye başkanı Leoluca Orlando, Avrupa şehirleri arasında kendi şehirini “sığınılacak şehir” olarak ilan eden ilk kişi olmuştur. Leoluca Orlando şu açıklamasıyla Avrupa çapında ilgi uyandırmıştır: “Palermo’da kaç tane sığınmacının yaşadığını soracak olursanız, size 60.000 ya da 100.000 değil, hiç yaşamıyor diyeceğim. Palermo’ya kim gelirse gelsin artık o Palermoludur” Başlattığı “Palermo Sözleşmesi” ile yurttaşlık haklarının yalnızca kişinin yaşadığı yerle ilintili olması gerektiğini belirtmiştir.

Almanya’da da şehir idareleri, kendilerine kalacak güvenli bir yer arayanlara yardımda bulunacaklarını açıkladılar. Sivil toplum örgütlerindeki binlerce kişinin oluşturduğu büyük ölçekli topluluklar (i.e. “Seebrücke” ve #unteilbar) düzenledikleri gösteriler ve yaratıcı eylemlerle Güvenli Limanların inşasını savundular. Güvenli kaçış rotaları, denizden kurtarmanın suç teşkil etmemesi ve tehcir programlarında olduğu gibi sığınmacılara doğrudan ve insani yaklaşım için çağrıda bulundular.

> Şehir altyapısına korkusuzca erişim

Özellikle 1980’lerden itibaren gelişme gösteren Sığınak Şehirler hareketinin Kuzey Amerika deneyimleri, Avrupa’daki Dayanışma Şehri hareketine de ilham kaynağı olmaktadır. Sığınak Şehirler’in çıkış noktasını şehrin gayri-meşrulaştırılmış sakinleri oluşturmaktadır. Kaçak göçmenler için okula gitmek, hastaneye gitmek ya da toplu taşımayı kullanmak gibi günlük aktivitelerde sınır yeniden üretilmektedir. Gerekli belgeleri olduğunu kanıtlayamayanlar ise en temel sosyal hizmetlerden yararlanamamakta ve suçlu muamelesi görüp, tutuklanmakta ve sınır dışı edilmektedir.

Şehir sakinlerini sınır dışı edilmekten korumak ve şehrin altyapı imkanlarına erişim ile sosyal haklardan yararlanabilmeleri için toplumsal hareketler ve şehir idaresi arasında çeşitli işbirlikleri yapılmış, yetkililere ve onların göç politikalarına birlikte karşı çıkmıştır. “Sorma Söyleme” politikası

Göçmen Dayanışma Ağı Solidarity Across Borders'ın flaması. Telif hakkı: Solidarity Across Borders.

(Toronto'da sunulan) kamu hizmeti veren belediye çalışanlarına göçmen statüsü hakkında soru sormayı ("Sorma") ve eğer böyle bir durum varsa, diğer devlet yetkililerine bunu bildirmeyi ("Söyleme") yasaklamaktadır. New York ya da San Francisco gibi bazı şehirlerde, kimliğini ve söz konusu şehirde yaşadığını kanıtlayabilen herkese resmi bir belediye kimlik kartı verilmekte bu da normal oturma izni olmayan insanlara günlük şehir hayatı için daha fazla güvence vermekle beraber şehrin kaynaklarına erişimlerini de kolaylaştırmaktadır.

Halen, Dayanışma Şehri hareketi aktivistleri Almanca-konuşulan birçok şehirde (i.e. Hamburg, Zürih, Bern), New York örneğinde olduğu gibi Şehir Kimlik Kartları'na geçilmesi yönünde çağrıda bulunmaktadır. Bern şehir yönetimi halihazırda bu fikre olumlu bakmakta ancak erişim kriterleri ve kartın içeriği yönünde hala anlaşmazlıklar yaşanmaktadır.

> Sınırları Kaldırmak

Refah hizmetlerinin geliştirilmesi ve uygulanması, o şehrin ulusal yönetmeliğinin nasıl yorumlandığına bağlı olduğundan, şehir idareleri (iç) sınır rejimlerinde merkezi bir role sahip olmaktadır. Güvencesiz göçmenlerin sosyal haklara erişimi yönündeki kısıtlamalar iç göç kontrolünün bir biçimi olurken, yerel düzeyde düzensiz göçmenlerin refah hizmetlerine erişimi mevcut ulusal sınırlar kavramıyla çalışmaktadır.

Bu durum yurttaşlık tanımında açılımlar yaratmaktadır: Yurttaşlık yalnızca bir statü değil aynı zamanda haklara erişim ve söz konusu haklardan yararlanma konusunda da müzakereyi içeren bir süreçtir. Bu yönde bir yorum yasal düzenlemelere daha az önem atfederken belli toplumsal ilişkilere, normlara, dayanışma pratiklerine ve aidiyet pazarlığına odaklanmaktadır. Dolayısıyla, yurttaşlığın gündelik hayatta müzakere edildiği gerçek yerlere ve şehir içindeki toplulukların yeni dayanışma biçimlerini nasıl uyguladığına odaklanmak daha büyük önem taşımaktadır.

Buradaki sorun birincil olarak göç değil ama sosyal hakların eşitsiz dağılımı ve kaynaklara eşitsiz erişimdir. Bu

durum da göç söyleminde kaymaya- halihazırda "entegrasyon mecburiyetinden" eşitsizlikler ve toplumsal katılım sorununa işaret etmeye doğru, sebep olmaktadır. Şehir hakkı mücadelesinin altında merkezde soylulaştırma ve kamusal alanların metalaştırılması olmak üzere, şehir alt-yapılarına el konulması ve toplumsallaşma hakkına karşı direniş yatmaktadır.

> Somut ütopya

Dayanışma Şehri sloganıyla yola çıkan tüm inisiyatiflerin ortak noktası somut bir ütopyanın yaratılmasıdır. Bu somut ütopya, göç ve sosyal politikaları birbirine düşürmekten ziyade aralarında bağ kurarak siyasi kısıtlamaların üstesinden gelme potansiyelini taşımaktadır.

Bununla birlikte, Dayanışma Şehri kavramı yoksulluğa karşı toplu konutlara, şehir altyapısına ve kültürel ve demokratik katılıma yönelik ortaklıkların da kurulmasına olanak tanımaktadır. Şehrin somut ihtiyaçlarından ve gerçekliklerinden yola çıkarak, farklı toplumsal hareketler bir araya gelebilir ve şehri prekaryanın deneymediği sömürü, baskı ve ayrımcılığa yeni bir farkındalık kazandırabilir.

Belli başlı siyasi deneylerin temellerini atan işte bu somut inisiyatifler ve taban hareketleridir. Başarılı bir uygulama için aktivistler, şehrin ilerici siyasetçileri ve yerel yetkililer/idareciler arasında köprü kurulmalıdır. Öte yandan, şehrin gücü de fazla abartılmamalıdır: Her ne kadar manevra alanına sahip olsalar da, şehirler küresel güç yapısına entegrederler ve ulus-devletler, siyasi mücadeleler için hala önemli bir sahadır.

Son olarak, bu kavram aynı zamanda aidiyete dair yeni anlayışların ortaya çıkmasına da olanak tanımaktadır. Asıl mesele, "ötekinin" kim ya da nasıl algılandığı değildir. Aksine, kolektif olarak yeni bir "bizim" olma ihtimalidir. Göçün bir gerçek olarak kabul edildiği göç-sonrası toplumların günümüzdeki gerçekliğinde bu geç kalınmış bir adımdır. ■

Sarah Schilliger'a ulaşmak için <sarah.schilliger@unibas.ch>

> Geleceğin Öğrencileri: Ekolojik Sınıf Politikasına Doğru

Julia Kaiser, Leipzig Üniversitesi, Almanya ve **Jasper Stange**, Berlin Humboldt Üniversitesi, Almanya

Leipzig Üniversitesi öğrencileri genel kurul için bir araya geliyorlar.
Telif hakkı: Julia Kaiser.

Bir yüzyıl sonra dünyamız nasıl görünecek? Son dönemde yapılan araştırmalara göre, küresel nüfusun büyük bir bölümü yılda birkaç hafta sürecek ve insanların hayatta kalma şansını tehdit edecek sıcaklarla yüz yüze gelecektir. Kuraklık, dünya üzerindeki toprakların %30'undan fazlasını etkilemektedir. Bir milyardan fazla insan tropikal bölgeyi terk edecektir. Belki de Alman fizikçi Harald Lesch'in belirttiği gibi, insanlık yalnızca afetlerden ders aldığını itiraf etmek durumunda kalacaktır. Bundan haberdar olmamıza rağmen bu durumun önüne geçmek için ciddi bir adım atmıyoruz.

Öte yandan günümüzde, Greta Thunberg'in haftada bir düzenlediği okul grevlerinden etkilenen dünya üzerindeki genç insanlar öfkelerini sokaklara taşımakta ve iklim politikalarının değiştirilmesini talep etmektedirler. Bu, Gelecek için Cuma Günleri (FFF) adlı küresel harekete dönüşmektedir. Haftalık okul grevlerinde, gösterilerde ve diğer protesto biçimlerinde, politikacılara Paris Anlaşması'nda belirtilen 1.5°C hedefine uymaları yönünde baskı yapmaktadırlar.

Bu hareket Almanya'da takdirle karşılandı. 250'den fazla yerel ofis kuruldu ve nüfusun %55'i hareketin ele aldığı meselelere destek verdiğini belirtti. Okul çağındaki öğrencilerin davalarıyla dayanışma içinde olarak Geleceğin Bilim İnsanları ve Geleceğin Sanatçıları gibi örgütler kuruldu. Toplumsal tabanı genişletmek hareketin en önemi stratejik hedeflerinden biri olmakta, hareket ne kadar büyürse yönetimdekilere o kadar çok baskı yapılabileceği mantığı taşınmaktadır. Siyasi tercihi ne olursa olsun herkese, yaklaşan iklim kriziyle mücadele etmek için birlik olunması yönünde çağrıda- ve birçoğu da çağrıya yanıt verdi, bulunuldu. Bu

stratejik görünüm, geçtiğimiz yıllardaki iklim aktivizminin ana eğilimleriyle ters düşmektedir. Sokak protestolarına çok kişinin katılmasını sağlama yaklaşımıyla FFF, temelden bir yapısal değişim yaratma potansiyeli taşımaktadır.

Almanya'da, Geleceğin Öğrencileri (SFF) olarak öğrenciler FFF'ye 2019'un başlarında katılmaya başladı. Aşağıda, SFF'nin çoğunluğun örgütlülüğünün sistematik ve sınıf-temelli yaklaşımları sağlamlaştırarak, iklim hareketinin politik karakterine önemli bir etkisi olacağını öne sürüyoruz. Burada, SFF'nin kısa tarihini özetleyip, akabinde iklim politikalarına diğerlerinden daha farklı nasıl yaklaştıklarına dair analize yer vereceğiz. Son olarak da, dünya çapında öğrenciler ve sosyal bilimcilerin insanlığın karşı karşıya kaldığı söz konusu krize karşı bu harekete nasıl destek verebileceğine dair önerilerde bulunacağız.

> FFF üniversiteleri fethediyor

Gelecek için Cuma Günleri'nin hızlı yükselişinin ardından, 2019'un baharında Almanya'daki aktivistler, kendi üniversitelerini bu yeni iklim hareketine nasıl dahil edecekleri konusunu görüşmeye başladılar. En başından beri amaç "Şimdi Hareket Geç! Protestoları üniversiteye taşıyalım: Daha fazla iklim adaleti için" sloganıyla açık oturumlar düzenleyerek olabildiğince çok öğrenciyi örgütlemek olmuştur. Bu noktada, FFF'nin halihazırda kamusal söyleme büyük etkide bulunmasıyla, her açık oturuma 300 öğrenci katılmıştı. Birkaç ay içindeyse siyasi tercihleri birbirinden farklı bu aktivist ve öğrenci grupları ülke çapında yirmiden fazla genel kurul düzenlendi ve bunlar çoğunlukla üniversitelerin görüp görebileceği en geniş çaplı politik toplantılar oldu. Bu kadar hızlı biçimde başarıya nasıl ulaşıldı?

>>

Doğu Almanya'da bir şehir olan Leipzig'de kullanılan metotlar diğer şehirlerde de uygulandığından, onları burada temsili örnek olarak ele alacağız. Çok sayıda öğrenciye ulaşmak için sendika toplantılarında geliştirilen konseptler Leipzig'deki aktivistler tarafından uygulandı. Resmi bir genel kurul oluşturmak için amaç diğer öğrencilerin bir genel kurul planlandığından habersiz olarak böyle bir oluşumu aktif olarak destekleyip desteklemediklerini öğrenmekti. Böylelikle, FFF ile dayanışma içinde olduğunu belirten bir dilekçe elden ele dolaştı ve daha sürdürülebilir bir üniversite ve şehir için atılacak adımların tartışılmasına yönelik bir genel kurulun düzenlenmesi talebinde bulunuldu. Aktivistler ve destekçiler bu dilekçeyi sistematik bir biçimde tüm fakültelere ve ana kampüslere dağıtarak, bu konuda öğrencileri çoğu zaman öğretim görevlilerinin de desteğiyle bilgilendirdi. Bir hafta içinde, 2.500 öğrenci dilekçeye imzalamıştı.

Üniversiteler ve sendikalardan gelen konuşmacıların kulda ekolojik ve sosyal politika arasındaki karşılıklı bağa dikkat çekmelerinin ardından, öğrenciler belli talepler üzerinde fikir birliğine vardı. Berlin gibi diğer şehirlerde de talepler yalnızca üniversiteleri değil sendikalar ve şehir idaresini de hedef alıyordu; sendikalara "iklim grevi" çağrısı yapılıyor ve Berlin senatosundan, daha geniş ağa sahip, ücretsiz bir toplu taşıma sistemi geliştirmesine yönelik adım atması isteniyordu.

> Metotların ulusal düzeyde değiş tokuşu ve genelleştirilmesi

Leipzig ve Berlin gibi şehirlerde aktivistler tarafından uygulanan metotların yayılması için ulusal düzeyde SFF aktivistlerini bir araya getiren toplantı 2019 yılının Haziran ayında 30'dan fazla şehrin temsilcilerinin katılımıyla gerçekleşti. Üniversite hareketliliğini sağlamada başarı gösteren yaklaşımlar tanıtıldı ve görüşüldü. US sendikası kurucusu ve yazar Jane McAlevey, aktivistlere başarısı kanıtlanmış örgütlenme metotlarını öğretmek ve iklim hareketinin sonraki adımlarını tartışmak için davet edilmişti. Bu toplantı, iklim aktivisti öğrencilerin ulusal koordinasyonu yönündeki ilk temel adımdı. Aktivistler bu metotları uygulayarak, yaz döneminin bitimine kadar on dört şehirde genel kurul oluşturdular.

Aynı zamanda, öğrenciler FFF üyesi sendikalarla aktif olarak diyaloga girmeye başladılar. Bu zamana kadar neredeyse Almanya'daki her büyük sendika hem ulusal hem de yerel düzeydeki SFF ve FFF aktivistleriyle tanışma imkanı bulmuştur. Geçtiğimiz yıllara bakıldığında, sendikalar ve toplumsal hareketler arasında bu tür bir yakınlaşma Almanya'da pek nadir görülmekteydi. Toplu taşıma işçilerini temsil eden sendikaların da aralarında olduğu bazı sendikalar ortak çıkarları bulunması bakımından iklim hareketinin doğal müttefiklerinden biri olarak görülmektedir. Örneğin, FFF aktivistleriyle yapılan görüşmelerde hizmet sektöründe çalışan işçilerin sendikası ver.di'nin başkanı Frank Bsirske, ver.di üyelerine 20 Eylül 2019'daki küresel iklim grevine katılmaları yönünde çağrıda bulundu. Öte

yandan, IG Metall gibi ekonomideki karbon-yoğun endüstrileri temsil eden güçlü bir sendika bile çalışma ortamları ekonomide herhangi bir ekolojik yeniden yapılanma sözü olduğunda en çok etkilenecekler arasında olmasına rağmen FFF ile diyaloga girdi. İklim hareketi, sendikalarla gerçek bir işbirliği yapabilmek için birçok sorunu çözmek ve yine birçok soruya cevap bulmak zorunda kalacaktır. Buna karşın, bu tür yakınlaşmalar aşağıda da ele alacağımız gibi gerçek bir toplumsal ve ekolojik değişim yaratmak için kitlesel bir iklim hareketine yön vermektedir.

> Yeni bir iklim hareketi türü mü?

Yukarıda bahsedildiği üzere Geleceğin Öğrencileri, özgün olmasa da tüm özellikleriyle ele alındığında nadir bir iklim adaleti hareketine işaret eder.

İlk olarak, SFF toplumun büyük çoğunluğunun katıldığı iklim krizine karşı bir mücadeleyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan, katılımcıların ciddi fiziksel ve hukuki riskleri-yüzey madencilik alanları ya da ormanların işgali gibi- kabul ettiği diğer eylem biçimlerinden (onlardan bağımsız olmayarak) ayrı bir yerde durmaktadır. Bu tür eylemler kaçınılmaz olarak daha çok radikal aktivistlerin, Jane McAlevey'in deyişiyle "kendi kendine seçilmiş aktivistler" olarak kapalı bir camianın ilgisini cezbetmektedir. Öte yandan, Gelecek için Cuma Günleri haftalık "grevleriyle" toplumun çoğunluğuna bir alan yaratma isteğinin altını çizmektedir. SFF de aynı duyguyu paylaşmaktadır.

Çoğunluk yaklaşımının hem öğrenciler arasındaki iş yükü hem de diğer aktörlerle kurulan işbirlikleri açısından olası sonuçları söz konusudur. SFF üniversitelerde, halihazırda iklim aktivizminde yer alanların katıldığı küçük toplantılar düzenlemek yerine iklim kriziyle yüzleşmek için tüm öğrenci birliklerini hedef almayı amaçlamaktadır. Bu dava uğruna geçtiğimiz aylardan beri bunca genç insan politik bir tavır almıştır. Söz konusu strateji, asıl aktivistlerin beceri ve güvenlerinin hızlı bir şekilde artmasına olanak tanımış, hatta hiçbir siyasi yönelimi olmayanlar bile yüzlerce öğrencinin karşısında konuşmuş, gösteriler düzenlemiş ve sendikayla olan diyaloglarda hareketi temsil etmişlerdir. İlginçtir ki, bu aktivistlerin büyük çoğunluğunu kadınlar oluşturmuştur.

İkinci olarak, hareketin toplumsal tabanını okul ve üniversitelerin ötesinde de genişletmeye gelince, SFF (ve FFF'nin de bazı fraksiyonları) en azından pratikte, "çoğunluğun" ne anlama geldiğine dair sınıf-temelli bir kavramsallaştırma yapmaktadır. FFF'nin önemli yüzleri, harekete destek vermeleri için siyasi partilere, şirketlere ve hatta bankalara yönelmekte ve AB gibi kurumlara iklim değişikliği ile mücadeleleri konusunda büyük güven duymaktadır. SFF aktivistlerinin birçoğu bu tür yönelimlere eleştirel bakmaktadırlar. Harekete daha fazla toplumsal aktörü dahil etme girişimlerinde, işçilerin çoğunluğu oluşturduğu bir örgütlenme için sendikalarla diyalog kurma adına belli başlı görev güçlerine başvurulmuştur. Bu yalnızca ortak bir dayanışmayı ifade etmek için değil aynı zamanda grevdeki potansiyel müttefiklerle güçleri birleştirerek ekonomik anlamda pazarlık

güçlerini kullanarak hem toplumsal hem de ekolojik anlamda gelişme kaydetmek için de gereklidir. Sendikalara yönelmek sadece örgütlenmiş işçilerin ekonomik güçlerinden dolayı değildir. Aynı zamanda, özellikle karbon-yoğun endüstrilerde çalışanlar olmak üzere işçiler ve küresel iklim arasındaki sözde çıkar çatışmasını da önleme girişimidir. Merkez ve sağ kanat yorulmak bilmeden ve çoğu zaman da başarıyla bu söylemi ateşleyerek, doğu Almanya'daki eski maden bölgesi Lusatia'da (Lausitz) olduğu gibi, ekonominin yeniden yapılanmasından doğrudan etkilenecekler üzerinden bir öfke dalgası yaratmaktadır. Her ne kadar temel sorular yanıtız kalsa da, SFF aktivistleri ve sendikalar arasında son dönemde kurulan diyaloglar, küresel iklim ve otobüs şoförleriyle birlikte çelik işçilerinin de çıkarlarının ortak noktada buluştuğunu göstermektedir.

> Yakın geleceğe yönelik perspektifler

Geleceğin Öğrencileri'nin stratejik görünümüne dair bu iki özellik-iklim hareketine yönelik toplumun çoğunluğunun aktif katılımını amaçlamak ve bu çoğunluğun örgütlenmesi için sınıf-temelli bir yaklaşımda bulunmak- çoğunluğun kendi kendilerine faaliyet göstermeleri yoluyla daha sürdürülebilir bir toplum için yapısal değişim yaratarak farklı eylem biçimlerine kapı aralamaktadır. Örneğin Almanya'da, yeni yaklaşan ulusal düzeyde gerçekleşecek toplu taşıma sektöründeki toplu pazarlıklar iklim aktivistleri, sendikalar ve topluluklar arasında bir koalisyon oluşturma imkanı yaratabilir. Aynı sağlık ve eğitim sektörlerinde olduğu gibi, toplu taşımanın da antropojenik iklim değişikliği üzerinde fazla etkisi bulunmamakla beraber tüm şehir ve bölgelerin toplumsal yeniden üretimi ve refahı için elzem alanlar olmaktadır. Buradan yola çıkarak, SFF mahallelerde ve üniversitelerde grupları örgütleyerek, işçilerle dayanışma içinde olacak ve onları grevler, vs. gibi durumlarda destekleyecek kişilere ulaşmaktadır. FFF/SFF gibi toplumsal hareketlerin dışındaki siyasi baskı toplu pazarlık süreçlerini siyasallaştırmakta ve bu pazarlıkların toplum için önemini vurgulamaktadır. Sendika ve kitlesel iklim hareketlerinin müşterek gayreti toplu taşıma işçilerinin daha iyi çalışma koşullarına ve yüksek ücretlere ulaşmasını sağlayabilir, toplu taşıma altyapısının meta olmaktan çıkarılmasıyla ve ağının genişletilmesiyle ondan yararlananların yaşam standartları iyileştirilebilir ve araba gibi bireysel araçların eksilmesiyle da karbon emisyonu azaltılabilir.

Gelecek için Cuma Günleri aktivistleri arasındaki baskın strateji, siyasi partilere, şirketlere ve devlet kurumlarına, yaklaşan iklim krizini çözmeleri yönünde duydukları güven nedeniyle çıkmaza girmiştir. Almanya'da Yeşil Parti'nin hızlı yükselişinde etkili olup, aylar boyunca iklim değişikliğinin egemen kamusal söylem olarak yer almasına olanak tanısa da, Alman ekonomisinin ve toplumun ekolojik yeniden yapılanmasına dair somut bir eylem üretilmemiştir. Sendikaların ekolojik ve toplumsal bir dönüşüm için iklim hareketiyle yan yana mücadele etmeleriyle beraber ekolojik sınıf politikasına doğru yönelim, bu stratejik açmazdan çıkmak için yeni bir yol ortaya koyabilir.

> Bize katılın!

İnanıyoruz ki üniversiteler geniş çaplı, sınıf-temelli ve küresel iklim hareketinde önemli bir role sahiptir. Bunun gerçekleşmesi için örgütlenmiş bir öğrenci kitlesiyle bu örgütlenmeye aktif olarak destek verecek kişilere ve iklim krizinin nedenlerinin daha iyi anlaşılabilmesi ve olası çözüm önerileri geliştirmeye teorik anlamda katkıda bulunacak eleştirel bilim insanlarına ihtiyaç vardır. Bu yalnızca teknik ya da doğa bilimlerini ilgilendiren bir mesele değildir; sürdürülebilir teknolojiler tek başına antropojenik iklim değişikliğini durdurmaya yetmez. Ekonomimiz ve toplumumuz tüm yönleriyle yeniden yapılandırılmalıdır. Bu yeniden yapılandırmanın hangi yollarla olacağı ve ne gibi sonuçlar doğuracağına dair sorular sosyal bilimcilerin yanıtlanması gereken en önemli sorulardır.

Daha açık olmak gerekirse: Öğrenciler, iklim hareketi için örgütlenin! Bilim insanları, insanlığın karşı karşıya kaldığı bu soruna yönelik araştırmalar yürütün ve araştırmalarınızın sonuçlarını kamuya paylaşın! Ve son olarak, bu hareketi güçlendirmek için bizimle çalışın. Geleceğin Öğrencileri hala bir hafta sürecek öğrenci iklim grevi ihtimalini tartışmaktadır. Bir haftalığına üniversiteleri kamuya açabilir ve iklim krizi ve bu krize dair olası çözümler hakkında dersler ve oturumlar düzenleyebiliriz. Almanya Rektörler Konferansı'nda (HRK), üniversiteler "toplumun karşı karşıya kaldığı büyük sorunlar hakkında üretken tartışmalarla katkıda bulunduğu demokratik kültürün merkezleri" olarak tanımlanmıştır. Dünyanın içinde bulunduğu durum ve yakın geleceğin ışığında, bu sorumluluğu yerine getirme vaktinin geldiğini düşünüyoruz. ■

Julia Kaiser'e ulaşmak için <julaidakaiser@gmail.com>

Jasper Stange'ye ulaşmak için <jasper.stange@hotmail.de>

> Senegal'de Özel Katolik Eğitimi

Moustapha Tamba, Dakar Şeyh Anta Diop Üniversitesi, Senegal

Priate Senegal'de özel katolik eğitimi hala önemini korumaktadır. 1816 yılında sömürge yönetimi Fransızca eğitimi için Kiliseyi, özellikle de Clunylı Aziz Joseph'in Kızkardeşleri, Plöermel Kardeşleri, Kutsal Ruh Misyonerleri, Castres Günahsız Doğuş'un Kızkardeşleri ve Meryem'in Kutsal Yüreğin Kızları gibi cemaatleri görevlendirmişti. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Katolik eğitimi, 1940 ve 1960 yılları arasında Psikoposluk yapan Monsenyör Marcel Lefebvre'nin canlandırmasıyla ileri doğru kararlı bir adım attı. Aziz Gabriel'in Kardeşleri Kutsal Yüreğin Kardeşleri, Ursuline Kardeşler, Angersli Aziz Charles'in Kızkardeşleri ve Maristler gibi diğer cemaatler de buraya yerleşti.

Senegal 1960 yılında bağımsızlığını kazanmış, 1970 yılında Kilise eğitim için Ulusal Katolik Eğitimi Müdürlüğü'nü görevlendirmişti. 1976

yılında bir ulusal koordinasyon yapısı kurulmuştu. Bu yapının yerini bugün Ulusal Sekreterlik almıştır. 2003 yılından beri özel Katolik eğitimi, "Office national de l'enseignement catholique du Sénégal" (Senegal Ulusal Katolik Eğitimi Ofisi) adı verilen bir dernek halini almıştır.

Fakat özel Katolik eğitimi, bölgesel psikoposluk müdürlüklerinin kurulmasıyla birlikte artık merkezi değildir. Yedi psikoposluk bölgesi vardır; her birinin ise kendi "Direction diocésaine de l'enseignement catholique" (Katolik eğitimi psikoposluk bölgesi müdürlüğü), ya da Dided'i vardır. Psikoposun delege etmesiyle, psikoposluk müdürü psikoposluk bölgesindeki tüm Katolik okullarından sorumludur.

Bu çalışmayı gerçekleştirmek ve niceliksel veri alabilmek için, özel Katolik eğitiminden sorumlu olanlara, özellikle de Dakar Başpsikoposluğu Katolik eğitimi psikoposluk bölgesi müdürü

ve Senegal Ulusal Katolik Eğitimi Ofisi Sekreteri'ne başvurduk. Her iki kurum da Dakar'ın S.I.C.A.P Baobabs semtinde, Aziz Peter Kilisesi'nin karşısındadır. Bize bu kilisede sunulan arşivler sayesinde de bir arşiv araştırması gerçekleştirdik.

Çalışmanın sonuçları çapraz tablolama ve çift girişli tasnif tablosu şeklinde sunuluyor.

Tablo 1 Dakar Başpsikoposluğunun tek başına toplam okul sayısının %50'sinden sorumlu olduğunu gösteriyor. Birincisi Le Plateau, Grand Dakar-Yoff ve Les Niayes'i içeren, ikincisi ise Sine ve Petite Côte'dan oluşan iki apostol bölgesinden oluşuyor. Toplamda psikoposluk 41 mahalleden oluşuyor. Thiès ve Ziguinchor psikoposlukları kurumların sırayla %16 ve %11'ini temsil ediyor. Kolda ve Tambacounda psikoposlukları ise daha az sayıda kuruma sahiptir.

Tablo 1: 2018-19 arası farklı eğitim seviyelerindeki Katolik okullarının dağılımı

PİSKOPOSLUK	SEVİYE					
	Okul Öncesi	İlkokul	Ortaokul	Lise	TOPLAM	%
Dakar	58	54	23	14	149	48.5%
Thiès	22	24	3	1	50	16%
Kaolack	12	13	2	1	28	9%
Ziguinchor	11	15	8	1	35	11%
Saint-Louis	8	6	3	1	18	6%
Kolda	6	6	3	1	16	5%
Tambacounda	4	5	1	1	11	4.5%
TOPLAM	121	123	43	20	307	100%

Kaynak: Senegal Ulusal Katolik Eğitimi Müdürlüğü, Mart 2019.

Tablo 2: 2018-19 arası farklı eğitim seviyelerindeki özel Katolik okullarında öğrenci dağılımı

PİSKOPOSLUK	SEVİYE					
	Okul Öncesi	İlkokul	Ortaokul	Lise	TOPLAM	%
Dakar	6.442	36.304	16.467	6.696	65.909	57%
Ziguinchor	2.268	5.735	1.856	491	10.350	9%
Thiès	1.983	11.080	2.665	836	16.564	14%
Kaolack	1.441	5.326	733	248	7.748	7%
Saint-Louis	970	3.519	1.212	262	5.963	5%
Kolda	656	3.465	958	245	5.324	4.5%
Tambacounda	417	2.630	479	143	3.669	3.5%
TOPLAM	14.177	68.059	24.370	8.921	115.527	100%

Kaynak: Senegal Ulusal Katolik Eğitimi Müdürlüğü, Mart 2019.

Dakar Başpiskoposluğu öğrencisi nüfusunun %57'siyle lider durumdadır. Didec'in istatistiklerine göre kentsel bölge, özellikle Dakar ve banliyöleri ilköğretimde toplanda 25.360 öğrenciye sahipken, kırsal bölgede (Petite Côte and Sine) 10.944 öğrenci vardır. 2018-2019 eğitim yılında orta okul seviyesinde Başpiskoposluk kentte 14.002 ve kırsalda 2.465 öğrenciyle yine liderliğini korumaktadır. Lise öğretiminde de özel sektörde eğitim gören tüm öğrencilerin %75'iyle Başpiskoposluk yine birinci sıradadır. Collège Sacré-Cœur 2018-2019 yı-

linda 1.059 öğrencisiyle en büyük özel Katolik okuludur.

Dahası, Dakat Başpiskoposluğu'nun Didec'ine göre tüm seviyelerde Katolik inancına ait öğrencilerden çok Müslüman öğrenci bulunmaktadır. Örneğin, 2018-2019'da ilköğretim seviyesinde öğrencilerin %72'si Müslüman, %26'sı Katolik, %2'si ise diğer inançlardan gelen öğrencilerdi. Bu durum Senegalliler arasındaki dilerarası diyalogun bir kanıtıdır.

Sonuç olarak, Katolik eğitimin yaygınlığı tarihsel olarak kamusal ve laik

eğitimin önüne geçtiği söylenebilir. On dokuzuncu yüzyılda Saint Louis, Gorée, Dakar, and Rufisque isimli dört belediyede halihazırda mevcuttu. Bugün tüm ülkede bulunabilir; fakat altyapısının ve öğrenci nüfusunun çoğu Dakar'ın, Petite-Côte'un ve Sine'in tüm mahallerini içeren Dakar Başpiskoposluğu'nda yer almaktadır. Bir başka ilginç gerçek ise özel Katolik eğitim sektöründeki öğrencilerin çoğunun Katolikten ziyade Müslüman olmasıdır. ■

Moustapha Tamba'ya ulaşmak için
<moustapha.tamba@ucad.edu.sn>

> Senegal Okul Sisteminin Sosyolojisi

Souleymane Gomis, Dakar Şeyh Anta Diop Üniversitesi, Senegal

İllüstrasyon: Arbu.

Senegal eğitim sisteminin sosyolojik boyutu üzerine düşünmek, karşılaştırmalı ve sistematik bir analiz için fırsat yaratmaktadır. Amacı, sömürge döneminden günümüze yapısındaki ve işleyişindeki güçlü ve zayıf noktaları göstermek ve beklentileri belirlemektir. Burada Senegal'in uzun bir eğitim geleneği olan Afrika'daki az

sayıdaki ülkeden biri olduğunu belirtmekte fayda vardır. Hatta, Avrupa'yla temastan çok önce, Siyah Kıta'nın İslamlaşması döneminde de Senegal, Kuran eğitiminin büyük merkezlerine ev sahipliği yapmıştır.

El-Hacı Malick Sy, Şeyh Ahmadou Bamba ve Seyş Ibra Niass gibi temel tarihi ve dini figürler, Kuran eğitimi Senegal ve ötesine yaymaya yardımcı olmuştur. Arapça eğitim geleneği, Fransız işgaline karşı direnişte önemli bir rol oynamıştır. Fakat Fransız sömürgeciler aslında sömürgeci okul sistemini yaymak için Senegallilerin bu Arap dili geleneğini fırsat bilmişlerdir. 1960 yılında Senegal bağımsızlığını kazandığında, sömürgecilerden miras kalan Fransızca okul sistemi, ulus devleti inşa etmek için bir araç olarak korunmuştu. Fransızca, yeni otoriteler tarafından ülkenin resmi dili olarak tutulmuştu.

Fakat bugün hala Senegallilerin kendi eğitim sistemlerine yeterince sahip çıkıp çıkmadıklarına dair tartışmalar devam etmektedir. Senegal halkı hala kendilerini bu okul sisteminin sadece kullanıcıları olarak görmektedir. Ulusal dillerin ikili eğitimi iletirmek için okullarda öğretilmesi sorunu da bunun bir kanıtıdır.

> Senegal'de okul sisteminin doğuşu

Siyah Afrika'daki ilk Fransızca eğitim yapan okul 1817 yılında Saint Louis, Senegal'de 27 yaşında genç bir Fransız öğretmen olan Jean Dard tarafından kurulmuştu. O zamandan itibaren daha da çok okul kurulmuş, önce kıyı kasaba ve şehirlerinde, sonra ise iç bölgelerde yayılmıştı. Ülkenin geri kalanında okulların gelişimi, ticari

>>

ve siyasi alışverişi sağlamak amacıyla sömürgecilik sayesinde hızlandırılmıştı.

Afrika'nın eski pek çok sömürgeci gibi Senegal de, 1960 yılındaki bağımsızlığına kadar, sonrasında 1970'lerdeki Afrikalılaşması ve 1990'da uluslaşması boyunca müfredatının fransızlaştırılmasını deneyimledi. Fakat zaman içindeki bu evrime rağmen, Senegal okul sistemi yapısal ve işlevsel olarak eski Fransız sömürgeciliği modelinde sürdürülmeye devam etti. Eğitim zorunludur, ve altı ve on altı yaşları arasındaki tüm kızlar ve erkekler için ücretsizdir.

UNESCO standartlarına göre, her ülkede nüfusun %2'sinin yüksek eğitim seviyesine ulaşması gerekmektedir. Senegal'in güncel nüfusunun 15 milyon olduğu göz önünde bulundurulunca, ülkenin yaklaşık 300.000 yükseköğrenim gören öğrenciye sahip olması gerekmektedir. Ancak gerçek sayı 150.000'dir. Bu sayı özel ve kamusal yükseköğretim kurumlarında eğitim gören öğrencilerin toplamıdır. Bir diğer önemli konu ise müfredat ve Senegal halkının beklentileri arasındaki uyumsuzluktur.

> Güçlü ve zayıf yönler

Senegal'deki kamusal okul sistemi bir başarı modelidir. Fen, tıp, hukuk,

edebiyat ve ekonomi alanlarında çalışmaların modern insanlık tarihinde iz bırakmış tarihsel figürler eğitmiştir. Edebiyatta Léopold Sédar Senghor ve tarih ve fizikte Şeyh Anta Diop bunlara birer örnektir. Senegal okul sisteminin bir güçlü noktası öğretmenlerin kalitesinde yatmaktadır. Devletin okul ve yüksek öğretim sistemini desteklemeye dair adanmışlığı ve azmi de, ailelerin ilgisi ve yatırımları da kayda değerdir. İnsanlar çocuklarının eğitiminin finansmanına katkı bulunmakta özgürdür.

Fakat ne devletin, ne öğretmenlerin, ne öğretmen sendikalarının ne de teknik ve finansal ortakların ebeveynleri okul müfredatının geliştirmesine karıştırmayı düşünmediklerinin altı çizilmelidir. Halk yalnızca okul sisteminin ve hizmetlerinin tüketicisi olmaya indirgenmiştir.

Senegal eğitim sistemi siyasi, psikolojik, altyapısal, programsal, maddi, finansal ve insani düzeyde pek çok kısıtlamayla karşı karşıyadır. Örneğin, Senegal eğitim politikasının vizyonunu ve yönelimi belirleme konusunda tümüyle özerk değildir: bu konularda Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi ortaklar tarafından teknik ve finansal kısıtlamalara maruz bırakılmaktadır.

Psikolojik bir noktadan, Senegal'deki uzun süreli varoluşuna ve erken yaştan itibaren zorunlu olmasına rağmen, okul kurumunun insanların zihniyetine yeterli düzeyde entegre edilemediğini görüyoruz. Okul, Senegalliler tarafından hala Fransız sömürgeciliğinden miras alınan ve tümüyle kendilerine ait hale getirilemeyen bir araç olarak görülmektedir.

Program düzeyinde, eğitimin içeriği her zaman Fransız müfredatı modeline bağlı kalmaya devam etmiştir. Yalnızca bazı derslerde az miktarda bir değişiklik yapılmıştır. Yeni müfredat, vatandaşlar tarafından tasarlanmış ve öğretiliyor olsa da, yerel kültürel gerçekleri yansıtmamakta, bunun yerine sömürgeci örüntüyü yeniden üretmektedir.

Maddi düzeyinde, Senegal okul sistemi yerleşmiş bir kaynak yokluğundan muzdariptir. İlköğretimden üniversite düzeyine kadar hala geçici bannaklarda yer alan sınıflar mevcuttur.

Tüm bu göz ardı edilemez zorluklara rağmen, Senegal'in iyi bir okul sistemi olduğu ileri sürülebilir. ■

Souleymane Gomis'e ulaşmak için
<Souleymane.gomis@ucad.edu.sn>

> Senegal'de Franko-Arap Eğitimde Stratejik Düzenlemeler

El Hadji Malick Sy Camara, Dakar Şeyh Anta Diop Üniversitesi, Senegal

Senegal'de ilköğretim Arapça ve Fransızca okuma yazma becerisi kazanmaya odaklanıyor. Kaynak: Küresel Eğitim Ortaklığı/flickr. Bazı hakları saklıdır.

Islam'ın girişiyle birlikte Senegal'de artan sayıda hanehalkı Arap diline aşina hale gelmiştir. Arapça, %95'i Müslüman olan nüfus için çok büyük önem kazanmıştır. Kuran'ın bildirildiği olduğu için Senegalli Müslümanların Arap diline çok değer verdiği görülmektedir. Öyle ki, derin bir Kuran bilgisine sahip kişi eğitilmiş ve iyi bir Müslüman olarak nitelendirilmektedir. Fakat en başından beri sömürgecilik, Fransızcanın öğretildiği bir eğitim sistemini dayatmıştır.

İki eğitim sisteminin bir arada yaşaması çok zor olmuştur. Nüfusun büyük bölümünün ihtiyaçlarını karşılamak için özel ve kamusal Franko-Arap okulları hem Fransızca hem Arapçadan oluşan iki bir eğitim sunmaktadır. İslam, etnik ve bölgesel özellikleri ve yapıları aştığı ve toplumsal kökenleri, eğitim düzenleri ve kül-

türel ya da coğrafi arka planlarından bağımsız olarak yaşamlarını açıkça biçimlendirdiği için Senegallilerin yaşamının temel bir parçası olmuştur.

Bu makale, literatür taramasına dayanarak, Senegallilerin Franko-Arap eğitimi sömürgeci yönetimin tuzaklarından kaçınmak için bir fırsat olarak nasıl kullanabildiklerini göstermektedir.

> Franko-Arap okullardaki öğrenme modelleri

Franko-Arap okulları için en az iki kategori belirtilebilir: İslami müfredatın (Kuran, Fıkıh, Sünnet, vs) güçlü bir ağırlığı olan okullar ve Fransız ve Arap-İslam eğitimi arasında zayıf ya da güçlü bir denge kurmuş olan okullar. Günümüzde Franko-Arap okulların sahipleri, okul öncesi eğitim ve ilköğretime de büyük yatırım yapmaktadır.

>>

Franko-Arap okulları içindeki ilk kategoride, ilkokulun ilk iki yılındaki eğitim Arapça okuma yazmayı, Kuran'ı ve hadisleri öğrenmeye odaklanmaktadır. Fransızca dersler alfabenin öğretilmesiyle ve iletişim becerilerini geliştirmeye kısıtlanmıştır. Bu iki yıl boyunca öğrencilerin Kuran'dan mümkün olduğunda çok sure ezberlemeleri beklenmektedir. Fakat üçüncü seneden itibaren birinci, ikinci ve üçüncü sınıfların müfredatlarına "ye-tişmeleri" beklenmektedir. İlkokulun altıncı ve son sınıfında öğrencilerin her iki dilde de (ulusal müfredat ve Arap-İslam müfredatını tamamlama sertifikası) okulu bitirme yeterliğini sağlayabilmek için hem Fransızca hem Arapça sınavlara girmeleri gerekmektedir.

Franko-Arap okulları içindeki ikinci kategoride bulunan okullar, laik kamusal eğitim ve Arap-Müslüman eğitim arasında bir denge tutturmaktadır. Al Falaq ve Jama'atou Ibadou Rahmane (JIR) hareketlerinin kurulması, Franko-Arap eğitimin desteklenmesine önemli katkıda bulunmuşlardır. Bu alan, Fransızca'yı resmi dili olarak seçmiş olan devlet tarafından neredeyse tümüyle görmezden gelinmektedir.

Arap-İslam eğitimi ve laik kamusal eğitimi birleştirme, ya da en azından dengeleme seçeneği, (İslami) dini değerleri derin bir biçimde benimsemiş, fakat anyı zamanda bir devlet okulunda okuyan kişinin bilmesi gereken her şeyi de başarma kapasitesine sahip olacak gelecek vatandaşları yaratmayı ve/veya eğitmeyi amaçlamaktadır. Örneğin, JIR hareketi tarafından kurulmuş olan Bilal Kuran okulu¹, bu siste-

mi seçmiştir. Fakat yalnızca ilköğretim seviyesinde eğitim sunan bu okulun yanı sıra JIR bir lise de kurmuştur. Bu okul, yalnızca Bilal okulunun mezunlarını kabul etmek için kurulmuş olsa da, çocuklarının seküler kamusal eğitim müfredatıyla devam etmesini isteyen ebeveynlerin onayını alamamıştır. JIR okullarında her sınıfta tüm dersler için iki öğretmen bulunmaktadır. Bunları biri Fransızca konuşan, diğer ise Arapça konuşan bir öğretmendir. Buna ek olarak, JIR pek çok kuruma öğretmen eğitimi ve program çalışması konusunda destek sağlamaktadır. Hatta El Hacı Ömer Tall okulunda Arap-İslam eğitimi büyük ölçüde laik kamusal eğitim müfredatını geride bırakmıştır. Bazı ebeveynler Arap-İslam eğitimi tercih etse de, bu yolu tercih etmek pek çok açıdan öğrencilerin dışlanması bir biçimi olmuştur. Yine de École Normale Supérieure (FASTEF² olarak yeniden adlandırılan) mezunlara Arapça eğitim de sunduğu için artık Arapça öğretmenler ve diğerleri arasında bir fark kalmadığının altı çizilmelidir: hepsi aynı maaşı almaktadır (Thierno Ka, Alioune Diop ve Djim Dramé, 2013).

> Franko-Arap okulları: çift kimlik iddiası

Kültürel vatandaşlık (ya da yeni vatandaşlık biçimleri) iddiası ilk etapta Arapça konuşan eğitimli kişilerden oluşan sözde "karşı-seçkinler" tarafından ileri sürülmüş olsa da, artık giderek daha çok laik kurumlarda eğitim görmüş yeni bir frankofon Müslüman seçkini tarafından benimsenmektedir (Camara, 2016). Bu ikili kimlik üyelerinin "ikinci sınıf vatandaş" pozisyonundan kaçmalarını ve ulusal

vatandaşlığa ait olduklarını iddia edebilmelerini sağlamıştır. İddiaları, her ne kadar devlet ve onun laik kurumları karşısında eleştirel olsa da, varolan kurumsal çerçeve ve devlet kontrolü dışında ifade edilmemektedir. Aksine, bu Müslüman vatandaşlar, medeni ve siyasi haklarının ifade ederken, kendi "İslami toplum" projelerini desteklemek ve Senegal'i bağımsızlığından beri yöneten Batılı ve seküler seçkinlerin hegemonyasına meydan okuyabilmek için, demokratik oyunun kurallarını benimseme eğilimindedirler.

> Sonuç

Franko-Arap okulları artık Senegal'de, özellikle de kent merkezlerinde, çok yerleşik hale gelmişlerdir. Kendilerine "Arabist" (*arabisants*) olarak adlandırılan Arap-İslam okullarının mezunları, yıllardır kariyer fırsatlarının yokluğundan muzdarip olmuşlardır. Bugün Franko-Arap okullarının ulusal sınavlarda (BFEM, bakalorya) elde ettiği iyi puanlar, Senegal kamuoyunun ve devletin zaman içinde bu okulları ülke için değerli varlıklar olarak görmesine yol açmıştır. Çoğu Senegal İslam hareketi içinde aktif olan bu aktörler, Franko-Arap okullarını var sayılan bir kimlik için temel bir araç olarak kullanarak Batı perspektifinde yeniden yetkin olmuşlardır. ■

1. Bu okulun bazı eski öğrencileri bugün yüksek rütbeli memur, diğerleri ise lise öğretmeni ya da eğitim üyesidir.

2. Faculté des Sciences et Technologies de l'Éducation et de la Formation.

El Hadji Malick Sy Camara'ya ulaşmak için <asmalick20031@gmail.com>

> Senegal'de Laik Özel Eğitim

Samba Diouf, Dakar Şeyh Anta Diop Üniversitesi, Senegal

Senegal'de özel okullar, bu okullarda grevlerin yokluğu nedeniyle istikrarın garantili olduğunu düşünen ebeveynler arasında iyi bir itibara sahiptir.

Küresel Güney ülkelerindeki eğitim sistemleri geleneksel yapıların ve sömürgecinin çifte izini taşımaktadır. Avrupa'dan ithal edilen model elbette Afrika'da hiç keşfedilmemiş bir bölgeye sunulmamıştı. Hem belirgin bağlamlara uyarlama görevine sahip olanlar hem de benimseyenler tarafından her zaman özgün bir biçimde sahiplenilmişti. Yerel alana tercüme edilirken bazı ilkelerine ihanet edilmiş olsa da, aynı zamanda başkalarının da presiplerini bu kültüre göre uyarlamasını da içermişti (Charlier, 2002). Sonuç olarak, sömürgeci tarafından kurulan okul modelinin görünürdeki üstünlüğü bizi kandırmamalı: bu modeli "Batılı", "Fransız", "resmi" ya da "modern" olarak niteleyerek insanlar, onu hem kendilerine yabancı olarak gördüklerine hem de ona yalnızca kendilerine Batı modernitesiyle ilişkilendirilen maddi varlıklara erişim sağladığı takdirde saygı duymaya hazır olduklarına işaret etmektedir. Bu şartlı destek biçimi geleneksel eğitim düzenlemeleri içinde alan bırakmıştır: Kuran okulları Senegal'de her zaman faal olmuştur ve kendilerini sürekli toplumsal değişimin getirdiği yeni koşullara adapte etmişlerdir. Devlet okulu, bu daha eski sosyalleşme kurumlarının yerine almak yerine, onları tamamlayıcı olarak gelmiş, bir yandan da insanlar ve bilgiler arasındaki hiyerarşileri kurarken kendi kriterlerini sunmuştur.¹

Sömürgeci yönetimden bağımsızlığı ilan etmek, Senegal'in genç nesillerin eğitimine dahil olması, olası

farklı organlar arasında tahayyül ettiği ilişkilerin biçimi ve doğasını açığa çıkarmasına yol açtı. 1963 Anayasası "Cumhuriyet laik, demokratik ve sosyaldır. [...] Herkesin eğitim hakkı vardır [...]. Gençlerin eğitimi devlet okulları tarafından sağlanır. Dini kurumlar ve topluluklar da birer eğitim aracı olarak kabul edilmektedir. [...] Özel okullar, devletin kontrolü ve otoritesi altında işleyebilir. [...] Dini kurumlar ve topluluklar [...] devlet kontrolünden muaftır", der. Laik Senegal Cumhuriyeti böylece "eğitim aracı" olarak kabul ettiği dini kurumlar ve toplulukları denetiminden çıkarmıştır. Bir diğer deyişle, eğitimin denetimi yalnızca uzak bir hedef olarak betimlenmiş ve zaman içinde terk edilmiştir: 1996 yılında bölgelere, belediyelere ve kırsal topluluklara yetki devreden kanunu yürürlüğe sokan kararname, eğitim sorumluluğunu kısmen devlet altı kademelere dağıtmıştır. Daha sonra 2001 anayasası her organın rolünü açığa kavuşturmuştur. Devletin "genç insanları devlet okulları üzerinden eğitime görevi ve sorumluluğu" vardır. Tüm çocukların [...] okula erişim hakkı vardır. [...] Özel ya da kamusal, tüm ulusal kurumlar, üyelerini okur yazar yapmakla ve ulusal okur-yazarlık çabasında ulusal dillerin biriyile yer almakla yükümlüdür." Devletin eğitim sorumluluğu güçlü bir biçimde yeniden onaylanmışken, devletin alt kademelerindeki organlar ya da özel organların rolü de güçlendirilmişti.

> Laik özel okullar

Mezhep farkı gözetmeyen özel eğitim Senegal'de 1980'lerde ortaya çıktı. Laik özel okullar, yönetimi, maddi ve pedagojik idaresi kendilerine ait olan bireysel kurucular tarafından kuruldu. Katolik özel okullarından farklı olarak, laik özel okulların işleyiş tarzı herhangi bir genel idare tarafından denetlenmemektedir. Buna rağmen tüm özel okullar gibi, Ulusal Eğitim Bakanlığı'nın bir bölümü olan Özel Eğitim Genel Müdürlüğü'ne bağlıdır.

Laik özel okullar, 2000'lerden beri kitleselleşme anlamında büyük bir başarıya sahip olmuşlardır. Her ne kadar diğer özel okullardan daha çok talep görseler de, düzgün işlemelerine engel olan aksamalarla sıklıkla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bu aksamaların arasında öğretmen maaşlarının geç ödenmesi, maaşların asgari ücretin altında olması ve bazı sahiplerin okullarını kapamalarına neden olan, okul binalarının kiralarnın ödenememesi bulunmaktadır.

> Ebeveynlerin laik özel eğitim algısı

Özel okulların ve bu sektörde eğitim gören çocukların sayısının genişlemesinin, özel eğitimin Dakar'da tartışılmaz bir yer kazandığına işaret ettiğinin altı çizilmelidir. Görüşülen ebeveynlerin çoğunluğu, özel sektörün istikrarının çocuklarını bu sektöre

re kaydettirmeyi tercih etmelerinin temel nedenlerinden biri olduğunu ileri sürmüştür. Bu istikrar, grevlerin ya da sendikal hareketler tarafından organize edilen iş bırakma eylemlerinin, yani günümüzde kamusal eğitim sektörünü sekteye uğratan aksamaların yokluğunda görülebilir. Görülmecilerimizden biri "bazı devlet okullarından gözlenen şiddet ve genç suçluluğu vakalarının pek çok ebeveynin çocuklarını özel okula göndermelerine neden olduğunu" söylemiştir. 38 yaşında bir ev kadını olan bir diğer görüşmeci, "eğer bugün bir çocuk özel eğitimde başarılı olmuyorsa, bunun nedeni çocuğun çalışmayı sevmemesidir. Özel sektörde grevler ya da öğretmen eksiği yoktur ve ebeveynler çocuklarının eğitimine daha çok yatırım yapıyor" demiştir. İlginç şekilde ebeveynler, özel okulların devlet okulları karşısındaki istikrarına eğitimin kalitesinden daha çok vurgu yapmaktadır. Onlara göre, okulun istikrarı başarının temel ögesidir ve özel okula kaydolar her çocuk başarılı olmalıdır.

Halkın laik özel eğitim algısı, pek çok ebeveynin istikrar için özel eğitimi tercih ettiğini göstermektedir. Bu okullar halk arasında iyi puanları, ama daha da önemlisi istikrarlı oluşları nedeniyle önemli bir yer kazanmıştır.■

1. bkz. Suzie Guth and Éric Lanoue (eds.), (2004). *Écoles publiques, Écoles privées au "Sud": usages pluriels, frontières incertaines, Cahiers de la recherche sur l'éducation et les savoirs*, 3.

Samba Diouf'a ulaşmak için <bathie78@yahoo.fr>

> Senegal'de Dini Liderliğin Sosyo-Antropolojisi

Mouhamed Moustapha Dieye, Dakar Şeyh Anta Diop Üniversitesi, Senegal

İlahiyat Camisi, Dakar, Senegal.

Kaynak: Valentina Buj/flickr.

Bazı hakları saklıdır.

> Dini liderliğin mirası

From Erken dönemlerden itibaren Senegal, Avrupa, Afrika ve Amerika arasında çeşitli alışverişlerin merkezi olmuştur. Bu, bir ölçüde, Senegal halkının açıklığını, misafirperverliğini ve Müslümanlar ve Hristiyanlar arasındaki hoşgörüyü açıklamaktadır. Senegallilerin sosyo-kültürel değerleri üç kültürel kaynaktan gelmektedir: derin yerleşik kültürel gelenekler, İslam ve Hristiyanlık ve Cumhuriyete dayanan batı tarzı modernite. Bu üç kaynak içinde İslam en belirleyici tesirdir. Senegallilerin %95'i Müslümandır ve çoğu gerçek anlamda

toplumsal düzenleyiciler olan dini tarikatlere aittir. %49'u Tijanyya tarikatine, %35'i Mouride tarikatine, %7'si Qadiriyya tarikatine ve %5'i Layenne tarikatine aittir.

Senegal'in siyasi-dini tarihi, İslam'ın ülkenin sosyal dengesini sağlayan ve sürdüren edipler ve liderler ürettiğini göstermektedir. Bu dini liderler Senegal'in ve halkının evrimini ciddi olarak biçimlendirmişlerdir. Futa-Torro'da El Hacı Ömer Tall, dioula devriminin ünlü lideri Samori Toure, Torobe'lerin Futa-Torro'da Koly Tengula'daki Songhai İmparatorluğu'na karşı devriminin öncülüğünü yapan Maba Diakhou Bâ

>>

ve Thierno Souleymane Baal gibi dini liderlerin eylemleri ve adanmışlıkları, Senegal kolektif hafızasındaki yerlerini korumaktadır. Liderliklerinin gücü, İslam'ın ve temeli güce karşı güvensizlik ve gücün genişlemesinin ve sınırsızlığının kısıtlanması olan "eski" Afrika demokrasisi geleneğinin kavuşmasının bir sonucudur. Her türlü mutlak gücün sapkın etkilerinin farkında olan geleneksel Afrika toplumları sıklıkla liderlerinin "şefi oynamalarına" engel olmuş ve mutlak gücün ortaya çıkmasını engellemek amacıyla özgün bir liderlik olması için her çabayı göstermiştir.

Wolof toplumunda kralın taç giyme töreninde şef, geleneğe göre hareket edeceğine ve herkesin refahı için çalışacağına dair and içer. Örneğin, Waalo'da (Wolof İmparatorluğu) seçkinlerin sözcüsü yeni seçilmiş olan *Brak*'ı (kral) şöyle diyerek uyardı: "Eğer kullarına karşı normal yoldan saparsan, bize bütün yaşamını vereceksin. Eğer beklenenin aksine hareket edersen, seçmenlerle anlaşmazlık yaşar ve muhakkak halkının nefretini çekersin." Bu güvensizlik, krala halkına karşı görevlerini hatırlatan popüler bir Wolof deyişinde bulunabilir: "Buur du mbokk" ya da "kral ebeveyn değildir". Kıyas olarak, İslam'da bireyin inanca sahip olduğu andan itibaren bir başka insana bağımlılığı ya da bağılılığı reddettiğini hatırlayabiliriz. Dolayısıyla İslam'da rahipler sınıfı yoktur ve baş rehberdir, insanların ona tahattüt ettiği itaat, onun yukarıda sıralanan geleneksel değerlere uyan İslami ilkelere olan saygısıyla koşullanır. On sekizinci yüzyıl savaş lordu ve Futa'lı bir Müslüman bilgin olan Thierno Souleymane Baal, bugün de hala pek çok Senegalli dini veya sivil harekete ilham verecek özgün liderliğin nasıl sembolize edileceğini biliyordu. Şöyle dedi:

"Bir rehber seçmek için şu aşağıdaki kılavuzun izlenmesini öneriyorum:

- Bilge, müteveyyin ve dürüst bir adam seçin, seçtiğiniz kişi bu dünyanın zenginliklerini kendi çıkarı ya da çocuklarının çıkarı için tekeline almasın;
- İmamlığın oğulların babadan miras aldığı, soydan geçen bir monarşiye dönüşmediğinden emin olun;
- eğer ısrar ederse onunla mücadele edin ve kovun;
- imam herhangi bir kabileden seçilebilir;
- her zaman bilge ve çalışkan bir adam seçin;
- seçeneği asla tek ve aynı kabileyi sınırlandırmayın;
- her zaman kendinize yetenek kriterlerini esas alın."

> Liderliğin önemini biçimlendiren değerler

Dini lider adalet, diğerkamalık ve dürüstlük değerleriyle şekillenmiş bir kişi olmalıdır. Kararları her zaman kişisel çıkar ve motivasyonlarının üstünde olmalıdır. Değerleri ve grup üyeleri karşısında çok yüksek bir bağlılık hissine sahip olarak inancını, ahlaki dürüstlüğü ve nesneliği her yerde ve her koşulda sürdürmelidir. Yakın tarihteki iki dini lider bu tür bir liderliğe örnek teşkil etmektedir: Senegalli Tidjane tarikatının 1957-1997 yılları arasındaki üçüncü halifesi Serigne Abdou Aziz Sy Dabakh ve beşinci Mouride halifesi Serigne Saliou Mbacké. İki müritlerine "Eğer beni size söylediklerim ve öğütlediklerime uymayan şeyler yaparken görürseniz lütfen beni sükunete davet edin, yoksa sizi asla affetmem ve eğer gerekirse kendinizi benden ayırın" demekten çekinmemiştir.

Liderin gücü, ortak bir vizyon ve ahlaki ilkeler yaratmasının yanı sıra, diğerlerinden istediklerini kendinde uygulama becerisinde yatmaktadır. Lider, antropolojik "nit ku baax" (iyi bir adam) modelinin bileşeni ahlaki değerlere saygı duymalıdır. Bu model, "nit ku am jom" (şeref hissiyatı), "nit ku am Kersa" (kamusal ahlaki olan, içine dönük bir adam), "nik ku jub" (erdemli bir adam), "nit ku am dine" (inanç adamı), "nit ku doylu" (ayık bir adam), "nit ku am kadu" (sözünün eri bir adam) ve "nit ku gore" (değerli bir adam) olmak anlamına gelmektedir. Bu değerler arasında "jom"un özel bir önemi vardır, çünkü çeşitli farklı anlamları kapsamaktadır: sorumluluk, şeref sahibi olmak, asalet, "Warugal" (görev hissiyatı), icraat çabası, fedakarlık, cesaret, özfarındalık ve kişinin değerinin farkındalığı. Wolof halkı için lider "jom"da toplanan tüm bu değerleri kendinde toplamalıdır. Bu değerler, tembellik, korkaklık, tereddüt ve yalanlarla çelişmektedir.

Senegallilerin tutulmamış sözlere duyduğu nefret, önceleri verdikleri sözleri tersine çevirmiş olan iki siyasi lider örneğinde mükemmel bir şekilde görülmektedir. Eski Başkan Abdoulaye Wade "Wakh wakheet" (Demiştim, sözlerimi geri çekiyorum) yapmış, 2012 başkanlık yarışında üçüncü bir dönem için aday olmayacağını söyledikten sonra sözünü geri almıştır. Onun yerine gelen şimdiki başkan Macky Saal ise başkanlık dönemini yeni yıldan beş yıla indirmek üzere verdiği sözü terine çevirerek "Wakh Wakheet" yapmıştır. Ünlü Wolof atasözü "gor sa waxja" (asalet verilen söze duyulan saygıyla belirlenir), Senegallilerin sözlerine verdiği önemi yansıtmakta ve bu başkanları eleştirmek için kullanılmaktadır. ■

Mouhamed Moustapha Dieye'ye ulaşmak için <mouhamed.dieye@gmail.com>

> Kadın Haklarını Gündelik Yaşamın bir Parçası Haline Getirmek

Bengi Sullu, The Graduate Center, New York Şehir Üniversitesi, New York, ABD¹

*Kadının Durumu Komisyonu 63. Oturumunun Açılışı.
Kaynak: UN Women/flickr. Bazı hakları saklıdır.*

Kadının Statüsü Komisyonu'nun 63. oturumu (CSW63), "Cinsiyet eşitliği ve kadınların ve kız çocuklarının güçlendirilmesi için sosyal koruma sistemleri, kamusal hizmetlere ve sürdürülebilir altyapıya erişim" öncelik temasıyla 11-22 Mart 2019 tarihleri arasında New York'taki Birleşmiş Milletler Genel Merkezi'nde gerçekleşti. Kadınların ve kız çocuklarının sosyal, ekonomik, kültürel ve siyasi haklarının korunması ve desteklenmesinin farklı boyutlarına yerel, ulusal, küresel perspektiflerden ve Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'yle bağlantılı olarak bakan farklı etkinlikler ve paneller gerçekleşti. Komisyon'un önemli odak noktalarından biri kadınlar için *yan yardımlar ve korumanın uygulamaya geçirilmesiydi*: kadınların statüsüne dair yaygın bir uzlaşma ve artan bir anlayış olsa da, dünyanın farklı bölgelerinde kadınların ve kız çocuklarının yaşama tümüyle katılmaları ve başarılı olmaları için kat edecek çok mesafe var.

>>

Kadının Durumu Komisyonu 63.
Oturumunda Genel Kurul.
Kaynak: Africa Renewal/flickr.
Bazı hakları saklıdır

Komisyon Başkanı (ve İrlanda'nın BM Daimi Temsilcisi) olan Geraldine Byrne Nason'ın (Birleşmiş Milletler'le istişare halinde olan STK'lar için bir bilgilendirme ve mobilizasyon günü olan) İstişare Günü'ndeki konuşması, kadın haklarının insan hakları olarak tanınmasıyla, kadınların yaşama tam anlamda katılmalarını sağlayacak ekonomik ve sosyal fırsatlar ve eğitim fırsatlarına erişimleri arasındaki uyumsuzluğu vurguladı. Kapamaya çalışmamız gereken boşluk, kadın haklarının tanınmasıyla yerel düzeyde ve gündelik hayatta toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldırmayı amaçlayan toplumsal cinsiyete duyarlı, kültürel olarak hassas, sürdürülebilir, sisematik, yenilikçi koruma önlemleri ve programlarının geliştirilmesi ve uygulanması arasındaki boşluktur. Kadınların siyasi temsili ve onların kamusal hayata ekonomik, sosyal ve eğitsel katılımları arasındaki bağlantıları, kadınların deneyimlerinden, görüşlerinden, öngörülerinden ve pozisyonlarından yola çıkarak bilgi, eylem ve politika üretimine katkıda bulunacak şekilde görmemiz gerekir. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet ayrımcılığının farklı biçimlerinin, belirli bir bağlamda aldığı eşitsizlik biçimine katkıda bulunmak üzere, ırk, sınıf, ulusal kimlik, din, coğrafya, meslek ve P.H Collins'in sözleriyle, daha pek çok "birbirine kenetlenmiş baskı sistemleri"yle kesiştiğinin farkında olmalıyız.

En etkili ve kalıcı cinsiyet eşitliği sonuçları için politika, eylem ve kesişimsel düşüncüyü koordine etme ihtiyacını en iyi şekilde gösteren, kadınlara karşı şiddet, kadınların kamusal alanlarda ve eğitim alanında güvenliği, kadınların ekonomik, sosyal ve siyasi fırsatlardan mahkumiyet yoluyla dışlanması ve yeniden giriş sürecinde ücretsiz bakım emeği ve aile sorumluluklarının eşitsiz dağılımı konularına dönümesidir. CSW63'te² ISA'nın eş-sponsorsuluğunda gerçekleşen panellerde incelenen bu konular, eğitim, çocuk bakımı, adalet sistemi, istihdam ve kadınların ekonomik, kültürel ve siyasi katılımını sağlayan barınma ve ulaşımı kapsayan kentsel politika gibi politika sistemlerinin birbirine bağlılığını gösteriyor. Bu konular aynı zamanda yenilikçi düşünce, etkili uygulama ve yaptırımın gerekliliğine işaret ediyor.

Örneğin, kadına karşı şiddet özel alana kapatıldığı için genellikle ele alınması zor bir konudur. Dolayısıyla da aile içinde özel bir mesele olarak algılanır. Kadınların varolan hizmetlere dair bilgileri, aile içi şiddetin pekiştirdiği engellere genellikle uymaz. Bu engeller, istihdam fırsatlarına kısıtlı erişim, bağımsız ve güvenli barınma, ücretsiz ya da erişilebilir çocuk bakımı ve koruma ve rehberlik hizmetlerini içermekte, fakat bunlarla kısıtlı kalmamaktadır.

Aile içi şiddet, gerekli yaptırımlar olmadan hukukun kadınları korumak için tek başına yeterli olmadığını gösteren bir kadın hakları ihlali biçimidir. Dr. Jackie Sebire'nin, Bedfordshire Emniyet Müdürlüğü'nde Yardımcı Emniyet Müdürü olarak deneyimlerinden yola çıkarak *Kadınlar ve Kız Çocukları için Adalet Erişim: Kadınların Kolluk Kuvvetleri ve Barış Korumadaki Rolü* panelinde vurguladığı gibi, kadınların hakları en iyi şekilde, kadınların sorunlarının, bunların hissedilme biçimlerinin ve neden oldukları yükün farkında olabilen topluluk üyeleri tarafından korunmak ve uygulanmaktadır. Kadınların emniyet güçleri mesleklerine katılımı, kadınların güçlenmesine katkıda bulunacak ve bir kültürel atılım gerçekleşmesini sağlayacaktır. Çünkü katılımları, meslekle ilişkilendirilmiş ataerkil normlara ters düşmektedir. Bu, kadınların deneyimlerini ya da "feminist bilgi"yi, varolan emniyet modellerinde öncelik tanınmayan, cinsiyetlendirilmiş şiddete karşı mücadelede faydalanılacak temel araçlar haline getirme potansiyeline sahiptir. Bu aynı zamanda okula veya diğer eğitim kurumlarına giden genç kadınların sorunlarına dair artan araştırmalar ışığında da önemlidir. Natarajan ve arkadaşlarının (2017) anlattığı gibi, üniversite öğrencisi kadınlar okula giderken sıklıkla cinsel mağduriyetle karşı karşıya kalmaktadır. Kadınların algılarından ve deneyimlerinden faydalanan bunun gibi araştırmalar, kentsel politikaları bilgilendirebilir ve kadınların kentsel kamusal alanlarda ve bu kurumlar içinde güvenliğini iyileştirmek için teknolojiyi ve kamusal hizmetleri yönlendirebilir.

Şiddet ve güvenlik endişeleri kadınları sosyal ve ekonomik fırsatlardan faydalanma konusunda geride bırakan yegane etkenler değildir. Kadınların üstlenmeleri gereken

ücretsiz emek ve ev içi emek, emek piyasasına girerek bağımsızlık ve ekonomik kazanç elde etmelerini sağlayacak fırsatları kısıtlamaktadır. Araştırmalar, “dünyanın dört bir yanında kadınların erkeklerden iki ve on kat arasında daha çok ücretsiz emek harcadıklarını” göstermektedir (Ferrant et al, 2014). Bakım işinin hükümetler tarafından ekonomilerin ve yaşamın sürdürülebilirliğinin temel bir parçası olarak görülmediği aşıkardır; ücretli doğum izinlerinin ve sosyal güvenlik yardımlarının yokluğu, sosyal refah sistemleri içinde kadınların doğurdukları zaman emek piyasasına girmemelerine (ya da çıkmalarına) neden olan en önemli eksikliklerdir. Eğer bu kadınlar daha sonra istihdama katılmak isterlerse, çoğunlukla güvencesi olmayan kayıtdışı istihdam biçimlerine girmeye zorlanmaktadır. *Kadınlar, Yeniden Giriş ve Sosyal Koruma* panelinde tartışıldığı gibi, bu yapısal ayrımcılık özellikle emek piyasasına girişleri, çalışma geçmişlerinin kısıtlı olması nedeniyle emek piyasasına girişleri zor olan mahkum kadınları etkiler. Aile içinde kadın ve erkeklerin sorumluluklarının dağılımına ve iş-aile dengesine vurgu yapan aile odaklı politikaların yokluğu tüm kadınları etkiler; fakat en çok da hapis hanedeyken fırsatlardan yoksun bırakılan en dezavantajlı kadınlara zarar vermektedir. Bu durum özellikle de mahkumiyet süresince eğitimin ve yaşama katılımının devamını sağlayan girişimlerin yokluğuyla bir araya geldiği zaman geçerlidir.

Kadınlar için yardımların ve koruma önlemlerinin uygulanması bütüncül ve kapsamlı bir yaklaşımı gerektirir. Hukukta ve politikada yer bulan müdahalelerin uygulandığından nasıl emin olacağız? Hükümetlerin mümkün olduğu kadar çok kadının yalnızca korunmasını değil, başarılı olmalarını da sağlayacak mekanizmalara erişimlerini sağlamak için daha aktif olmaları gerekiyor. ISA gibi sivil toplum kuruluşları, politika yapımcıları bu konularda eğitmek ve toplumsal cinsiyet eşitliğine sahip politika ve uygulamaları savunmaya hizmet etmektedir. ■

1. Yazar, ISA'nın Birleşmiş Milletler Gençlik Temsilcisidir ve ilk kez 2019'da Kadının Durumu Komisyonunun 63. Oturumuna katılmıştır.

2. Panellere ISA, Amerikan Kriminoloji Topluluğu, Dünya Mağdur Bilimi Topluluğu, Sınır Tanımayan Mağdur Bilimciler eş-sponsor oldu. ISA Birleşmiş Milletler Temsilcisi [Dr. Rosemary Barberet](#)'in BM'de CSW63 hakkında konuşmasını dinleyebilir ya da altı panelin tümünün [videolarını](#) izleyebilir, [fotoğraflarına](#) ve etkinliklerde dağıtılan [okuma listelerine](#) bakabilirsiniz. Bunlar, ISA'nın BM temsilcileri tarafından oluşturulmuştur.

Referanslar:

Ferrant, G., L.M. Pesando and K. Nowacka (2014). “Unpaid care work: The missing link in the analysis of gender gaps in labour outcomes.” OECD Development Centre Policy Brief.

Natajaran, M., Schmuhi, M., Sudula, S. & Mandala, M. (2017). “Sexual victimization of college students in public transport environments: a whole journey approach.” *Crime Prevention and Community Safety*, 19(3-4): 168-182. (Special Issue: Women's victimisation and safety in transit environments: An international perspective).

Bengi Sullu'ya ulaşmak için <bsullu@gradcenter.cuny.edu>